

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Första kammaren.

Nr 45.

Tisdagen den 16 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m., och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollen för den 10 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 332, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skydd mot vräkning vid arbetskonflikter.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 46—49.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 160, i anledning av väckt motion om rätt för arméns, kustartilleriets och flygvapnets reserver tillhörande förtidsavgången personal att utbetomma pensionens kapitaliserade värde, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 161, i anledning av vissa framställningar under riksstatens fjärde huvudtitel rörande anslag för budgetåret 1936/1937.

Punkterna 1—6.

Vad utskottets hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 162, i anledning av viss i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjord framställning i fråga om nämnda huvudtitels kommittéanslag;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till fonden för mötande av förluster å aktiebolaget Kreditkassan av år 1922;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen och i propositionen nr 267 gjorda framställningar om anslag till avbetalning å statsskulden m. m.; samt

nr 165, i anledning av väckt motion om mantalspenningarnas avskaffande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 76, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket förslag rörande förvaringen av riksdagshandlingar; och

nr 77, angående rätt för riksgäldsvaktmästaren N. V. I. Lundin och expeditionsvakten G. Jansson att för uppflyttning i löneklass tillgodoräkna viss tjänstgöring.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. användandet av riksbankens vinst för år 1935.

Föredrogs ånyo bankoutskottets memorial nr 78, angående användande av riksbankens vinst för år 1935.

I detta memorial hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte besluta, att av riksbankens vinst för år 1935 skulle till statsverket under budgetåret 1935/1936 överlämnas ett belopp av 4,250,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Ernfors*, som dock ej antytt sin mening.

Herr *Ernfors*: Herr talman! Då jag har fogat en blank reservation till utskottsutlåtandet, skall jag utan att göra något yrkande be att få säga några ord. Jag har inte kunnat underlåta att anmäla min avvikande mening här, då jag anser det åtminstone föga bankmässigt att på detta sätt ge statsbudgeten hela det belopp, som riksbanken fått som vinst under förra året. Jag skall ytterligare be att få påpeka, att riksbanksfullmäktige inte heller ansett det vara lämpligt, och jag beklagar, att ingen hänsyn toges till dem, som sitta där och ha ansvaret för skötseln lagt på sig. Herr Stendahl har ytterligare ansett, att det inte ens skulle lämnas så mycket till statsverket, som de övriga riksbanksfullmäktige beslutat hemställa om. Jag får för min del säga, att jag sympatiserar mest med den åsikt, som herr Stendahl har uttalat i sin reservation. Kursdifferenskontot, upplystes det i utskottet, uppgår för närvarande till ett belopp av 200 miljoner kronor, och det är dock ingen människa, som vet, hur det blir och om inte en vacker dag statskassan får vara så god att vidkännas större eller mindre del av den förlust, som kan uppkomma på detta. Dessutom skall jag be att få påpeka, att riksbankens vinst har minskats år för år. Jag tror mig ha grundad anledning antaga, att riksbanken för nästa år skall visa förlust i stället för vinst. Då tror jag det skulle ha varit lämpligare att ha litet pengar av föregående års vinster avsatta än att av skattemedel betala den förlust, som uppkommer för riksbanken.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr *Stendahl*: Jag skall be att få instämma i det sista yttrandet och understryka detsamma. Jag hade inte själv tänkt taga upp denna sak här, men när den nu tagits upp av en medlem av bankoutskottet, vill jag i kammararen såsom min uppfattning deklarerera, vad jag redan sagt i bankofullmäktige, nämligen att jag för min del anser, att en vinst på 4 ¹/₄ miljoner icke föreligger på riksbankens rörelse under föregående år, utan att man räknat på ett sätt, som enligt min uppfattning inte kan försvaras. Man räknar såsom

Ang. användandet av riksbankens vinst för år 1935. (Forts.)
 exakta, faktiska vinster vad jag närmast skulle kalla beräknade vinster. På det sättet är det ju ingen konst att komma upp till vinster.

Jag skall inte göra något yrkande, ty jag vet, att det är lönlöst, men jag vågar uttrycka den förhoppningen, att den Kungl. Maj:t, som har att beräkna nästa års budget, i detta fall måtte räkna på ett enligt min uppfattning sundare sätt än den nuvarande Kungl. Maj:t.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 79, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning med förslag till dels avlönings- och pensionsstat för riksbanken, dels ock viss ändring av tjänsteförteckningen för riksbanken; samt

nr 80, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående nionde huvudtitelns anslag till extra utgifter; och

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1936/1937 i vad rör jordbruksärenden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 48, i anledning av dels *Ang. åtgärder* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen m. m., dels ock väckta motioner angående stats- *mot stats-* *fientlig verk-* *samhet m. m.* *fientlig verksamhet m. m.*

Genom en den 9 april 1936 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 234, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen;
- 2) lag angående indragning av vissa skrifter, samt
- 3) lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

I samband med berörda proposition hade utskottet till behandling förehäft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen motionerna

inom första kammaren:

nr 149—151 och 153, av herr *Bagge* m. fl.,

nr 217, av herr *Sandström*, och

nr 271—273 och 275—283, av herr *Bergman* m. fl.; samt

inom andra kammaren:

nr 102, av herr *Meyerhöffer* m. fl.,

nr 163, av herr *Henrikson* m. fl.,

nr 264 och 265, av herrar *Hagberg* i Luleå och *Brüdefors*,

nr 354—357, av herr *Skoglund* m. fl.,

nr 568—570 och 572—580, av herrar *Aqvist* och *Österström*,

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
nr 802, av herr *Ström* m. fl., och
nr 805, av herrar *Hagberg* i Luleå och *Brädefors*.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet avfattat sin hemställan i fem särskilda, med A—E betecknade punkter, av vilka punkten B innehöll tre, punkten C fyra och punkten D två författningsförslag.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Klefbeck: I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 48 får jag hemställa, att utlåtandet må företagas till avgörande punktvis samt vardera av punkterna B och C på det sättet, att först föredragas de av utskottet framställda författningsförslagen vart för sig samt där-efter utskottets hemställan, att vid den del av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kam-marens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i enlighet med de av utskottet i utlåtandet under avd. 1 angivna riktlinjer låta verkställa om-arbetning av ett utav kommittén rörande statsfientlig verksamhet framlagt för-slag till lag angående för statens säkerhet och ordningen i landet farliga sam-manslutningar samt för nästkommande års riksdag framlägga det sålunda om-arbetade förslaget.

Vid förevarande punkt hade reservation anförts av herrar *Klefbeck*, *Norling*, *Otto Wangson*, *Hedlund* i Östersund, *Sjögren*, *Olsson* i Mellerud och *Berg*, vil-ka på återropade grunder hemställt om avslag på utskottets under denna punkt framställda skrivelseförslag.

Herr Klefbeck: Herr talman! Det är ganska nymodigt för oss i första lag-utskottet att få behandla ett av utskottets ärenden vid denna tid på dagen. Det brukar vara vårt hårda öde att få taga upp våra ärenden antingen när kam-marledamöterna vilja gå hem och äta middag eller också när de vilja hem och sova. Jag, och jag tror hela utskottet, äro därför vår ordinarie talman myc-ket tacksamma för att han avbröt plenum i går vid 5-tiden, så att vi fingo upp detta ärende i dag. Detta är kanske så mycket tacknämligare som kam-maren förut hade fått tömma den bittra kalken av skolmännens långa och sega utläggningar, och det hade väl blivit litet för mycket att få en utläggning i juristsaker också.

När utläningar komma hit till Sverige, bruka de ju tala om vilket lyck-ligt land vårt land är och i vilka lyckliga omständigheter vi svenskar leva. Vi ha ju också ett underbart land, och vi älska det varmt. Men vi hålla av vårt land icke blott på den grund, att det är så vackert, utan kanske än mer därför att vi här inom detta land sedan gammalt åtnjuta förmånen av att äga många dyrbara gamla fri- och rättigheter. Vi leva i ett demokratiskt land och ha varit lyckliga att få växa upp i ett sådant. En framstående tjänste-man från vårt södra grannland var här på besök för några år sedan, då han hade semester. När han varit här några dagar, träffades vi, och han sade: »Om ni ändå visste, vad ni äro lyckliga, som leva i detta land. Här tänka ni

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

fritt, och här tala ni fritt om allt möjligt mellan himmel och jord. Om ni bara visste, hur lyckliga ni äro här.» Det var framför allt erfarenheten av dessa dyrbara rättigheter, som vi åtnjuta, som framkallade denna hans lyckönskan. Det har kostat våra fäder åtskilligt arbete och möda att bygga upp ett fritt Sverige och bevara detsamma fritt åt oss, som nu leva. Och dessa heliga rättigheter, församlingsfrihet, yttrandefrihet och tryckfrihet, äro grundvalar, som vi ville skulle bestå för vårt land i alla världens tider. Och för min egen del — om jag får tala om mig själv — har min själ alltsedan jag för snart femtio år sedan fick gå igenom mitt genombrott levat varmt för bevarande av dessa heliga idéer.

Nu säger man visserligen från motsidan, att det inte alls är fråga om att röra vid dessa heliga idéer. Jag skall litet senare i mitt anförande närmare belysa den saken.

Vad är nu anledningen till att denna proposition och kanske ännu mer alla de många motionerna ha kommit fram? Ja, en stor kommitté var ju tillsatt, som skulle råda bot på de missförhållanden, som vi med ett gemensamt namn bruka kalla för den statsfientliga propogandan. Det viktiga för oss och det som vi tvista om är sättet huru vi skola bekämpa denna statsfientliga propoganda. Att den inte är vidare trevlig, kunna vi vara ense om, och att den förargar oss åtskilliga gånger, kunna vi väl också medgiva, men det hjälper ju inte att bara konstatera detta eller läsa upp långa utgjtelser eller kommittébetänkanden med alla möjliga fula ord, som dessa människor ha talat, utan det som vi egentligen skulle tvista om här i dag och försöka avgöra är ju vilka vägar vi skola gå för att bemästra detta onda, som vi ha varseblivit ibland oss. Kommittén och utskottet vilja ha en ny lagstiftning. Det är, som om de vid anblicken av dessa företeelser blivit alldeles gripna av skrämsel och inte visste något annat botemedel än ny lagstiftning. Och detta från samma människor, som annars i allmänhet tala om att det inte går att råda bot på allt ont genom lagstiftning.

Jag skall föra i kammarens erinring ett yttrande, som fälldes av den nuvarande ledaren för kammarens högerparti. Han sade härom dagen: Sveriges folk önskar se karlatag i sin politik. Jag skulle vilja stryka under de orden. De äro på sin plats om någonsin vid behandlingen av detta ärende. Det tillkommer oss inte att skräckslagna springa och, som jag sade, ropa på lagstiftning, utan med kallt huvud och mogen besinning böra vi försöka överväga, vad vi skola göra för att bemästra dessa ledsamma företeelser. Det har ju förut förekommit exempel på att man försökt med lagstiftningens hjälp straffa sådana, som man menat gjort sig skyldiga till högförräderi. Det var en mycket aktad man, den gamle store chefen för vårt socialdemokratiska parti, som en gång åkte in i fängelse för att han i ett annat ämne missbrukat yttrandefriheten. Han var dock inte värre samhällsomstörtare än att han några få år därefter kunde sitta vid konungens sida och leda svenska folkets öden. Det var inte heller så många år sedan en stridbar kamrat i andra kammaren och en from författare åkte in i fängelse de också, emedan de hade gjort sig skyldiga till, som det hette, högförräderi. Jag vädjar till kammaren i dag, om dessa kapitel ur svenska folkets historia äro så synnerligen ärofulla, att de mana oss att gå vidare på dessa vägar.

I vårt östra grannland, för att nu kasta blickarna dit, försökte man under det ryska tsardömet att med alla möjliga lagar och förföljelser, tortyr och fängelse råda bot på sådana där samhällsomstörtande rörelser. Man förde många till döden, men rörelserna kunde inte dödas. De levde i det fördolda, och en vacker dag kommo deras frukter fram i ljuset.

Jag menar, som jag sade nyss, att vi skola försöka överväga kallt och

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

lugnt, hur vi skola bemästra detta problem. Då kan jag inte hjälpa, att jag först måste fråga: Vad är det i allmänhet för några, som bedriva den här samhällsomstörtande propagandan och som ta munnen så förfärligt full? Ja, är det inte i de allra flesta fall några ungdomar? Jag vill inte alls säga någonting ont om ungdomar, det är präktigt folk, och svensk ungdom inte minst, men vi veta ju, att de ha starka och varma känslor och att de inte alltid veta att bedöma värdet och betydelsen av sina ord. De förstå inte heller alltid, vad tryckfrihet och yttrandefrihet är för någonting och allra minst vilka förpliktelser de innebära. Men det är i alla fall inte så underligt, när de gång på gång ha fått se, att både öster och söder om oss sådana, som fritt yttra sig, vandra till stupstocken utan eller efter tortyr, att de då känna en viss hemlig tjusning efter hela ryggraden, när de våga nysta ur sig några stygga, fula ord om samhället och dess verksamhet, allra helst, när de veta, att det inte kostar dem någonting, att inte ett enda hår krökes på deras huvuden.

Sedan skulle jag också vilja fråga: Tror man i allmänhet, att de här ungdomarna äro benägna att göra allvar av sitt hemska tal, tror man, att de vilja ställa till med uppror och revolution och allt det där? Ja, de kunna ställa till med litet bråk, och det kan bli slagsmål, men såvitt jag vet har Delsbofolket inte mått illa av att ha trasat sönder varandra ibland. Jag tycker ju inte om sådant, det medger jag, men jag tycker inte heller, att det är så förskräckligt farligt. Och på det hela taget äro dessa väl rätt så feqa, till och med ledarna. Det berättades för mig för ett par år sedan, att en sådan ledare hade stått på Norra bantorget och talat fula ord. När han sedan förnam, att det började bli litet rörelse, gnodde han i väg till Klaratrakten och smet in på ett kafé, och där satt han i lugn och ro. Det vittnar inte precis om något hjältemod. Det påminner om vad den gamle store Mästaren vid vår tideräknings början sade om herdar i rent vanlig mening. Det var i fråga om sådana, som inte heller hade något mod. »När ulven kommer», sade han, »övergiva de fåren och fly, ty de äro lejda och vårda sig icke om fåren.» Men inte får man någon synnerligen stor respekt för den sortens ledare.

Sedan skulle jag också vilja fråga: Varför är det just i detta ögonblick så obegripligt viktigt att få en sådan här lagstiftning? För några år sedan var läget betydligt allvarigare än nu. Då satt det ibland högerregeringar och ibland folkfrisinnade regeringar. Ingen gjorde någonting för detta, som nu är så obegripligt viktigt. Och ändå var det värre då. Utskottet säger också självt, att nu råda jämförelsevis lugnare förhållanden mot vad det har varit. Och den, som aldrig så litet följt utvecklingen under de senare åren, har märkt en bestämd avspänning nu emot vad det var för några år sedan.

Hur kom det sig, att det var så förfärligt hett för några år sedan? Ja, det berodde ju på den fruktansvärda arbetslösheten. De stackars människorna gingo ju den ena dagen efter den andra till arbetsförmedlingen och »stämp-lade», som det hette, och där stodo de i kö i långa rader i många timmar i regn och snö och hetta, och deras besked efter dessa långsamma timmar var bara, att det ingenting fanns. Hemma däremot fanns det nöd av alla möjliga slag. Det var då inte så underligt, om de voro en mottaglig jordmån för det säde, som dessa andra människor, de s. k. samhällsfientliga, utsådde när de kommo och förkunnade på möten och i skrift, att bara de fingo makten så skulle varena en få arbete och varena en få bröd. Då var det väl icke så förfärligt besynnerligt, om de stackars människorna nappade på de krokarna, och så blev det framgång och utveckling för de här s. k. samhällsomstörtande rörelserna. Men nu, sedan samhället visat, att det vill så långt det är möjligt

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

taga vård om de arbetslösa, skaffa dem litet bröd och skaffa dem ordentliga bostäder och hjälpa dem i deras betryck, så har läget faktiskt — och det erkännes till och med av utskottet — blivit ett fullständigt annat än det har varit förut.

Sedan vill jag också påpeka en annan sak, och det är den insats, som våra fackföreningar ha gjort. Det var en tid, då vi inte voro så värst förtjusta i fackföreningarna. De skulle bara driva fram folks avlöning. Nu ha vi lärt oss litet var långt in i arbetsgivarkretsarna att vara tacksamma för fackföreningarnas verksamhet. Inom deras led ha de här omstörtande elementen, om jag får kalla dem så, försökt att utföra sitt förstörande verk. De ha bildat celler och försökt att splittra fackföreningarna, allt under namn av »enhetssträvanden». Och de gamla fackföreningsledarna, vilka, som vi alla känna till, besitta mod och fasthet och bestämdhet, de ha haft allt möjligt besvär för att råda bot för de här upplösande strävandena. De ha förstått, att arbetarnas och fackföreningarnas styrka ligger i deras sammanhållning, och de ha framför allt velat att man skulle sida vid sida hålla ihop. Men hur skola dessa kunna fullborda sitt verk om en sådan här lagstiftning går igenom, där man får bestämt, att det blir straff på att bilda en kommunistisk förening? Skola då inte dessa fackföreningsledare få den beskyllningen riktad emot sig, när de arbeta för ordning och sammanhållning, att de nu mera än någonsin äro »kapitalistdrängar» och »arbetarförrädare»? Förstå vi inte, att vi genom en lagstiftning i denna riktning undergräva den starka byggnad, som vi nu glädjas över, att den har kommit till stånd?

Det är för övrigt ganska märkligt, att där myndigheterna yttrat sig om dessa saker, är det inte alla, såsom man skulle kunna tänka sig, som förorda förslaget. Det är två länsstyrelser och en del länsstyrelserna underställda myndigheter, som ställa sig i princip avvisande. Och jag skulle vilja läsa upp vad en annan myndighet, tredje polisintendenten i Stockholm, säger. Han bör ju sägas stå öga mot öga med dessa rörelser mer än mången annan. Han säger, att icke någon av ytterlighetsriktningarna vore någon maktfaktor att räkna med. De myndigheter, som hade att övervaka ordningen, vore i stånd att i så god tid varsko högsta myndigheterna, att fara för överrumpning icke föreläge. I förhållande till andra länder torde vårt land med avseende å utvecklingsmöjligheterna för våra ytterlighetspartier intaga en särskilt gynnad ställning, framhåller han.

Jag skulle också vilja påminna om hurusom vi under de gångna åren vidtagit åtgärder för att råda bot på alla sådana förhållanden, som störande inverka på ordningen. Vi genomförde 1932 den institution, som vi kalla statspolisen. 1934 genomförde vi förbud mot att bära politiska uniformer. Och som jag vill minnas genomförde vi samma år en annan lag, som syftar åt samma håll — att bevara ordningen — nämligen förbud mot att innehava vapen. Skulle vi inte kunna vänta litet och se vad dessa åtgärder ha för verkan?

Ja, det här var nu bara nej och nej, och då fråga ni naturligtvis: vet du då ingen väg att råda bot på det här? Ja, då vill jag påminna om att det sedan gammalt har varit till och med bland liberalerna och de folkfrisinna en bestämd övertygelse — och de ha kämpat för den — att sådana här företeelser skola bekämpas på övertygandets väg. Och jag tror, att den vägen är verksam och håller än i dag. Jag tror, att den är mycket mera verksam än alla lagbestämmelser.

En annan väg, som jag också vill påpeka, är att vi försöka åstadkomma allt bättre och bättre förhållanden, sociala och ekonomiska. Det erkänner utskottet också, då det säger, att det allra viktigaste är att fortsätta den beträdda vägen att bereda landets befolkning möjligast gynnsamma ekonomiska och sociala

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
villkor. Det var en varmhjärtad man inom utskottsmajoriteten, som särskilt påyrkade, att detta skulle in i motiveringen, och utskottet enade sig om, att så borde ske. Det står där nu, och det pekar enligt min mening på den enda rätta och riktiga vägen, som kan åstadkomma någon lösning.

Efter denna redogörelse för min allmänna inställning till det här skulle jag be att få en stund — det skall inte bli så länge — särskilt peka på det, som berör den föredragna punkten A angående det här skrivelseförslaget.

Kommittén hade utarbetat ett lagförslag. Detta kritiserades sönder i lagutskottet, och ingen var i längden villig att taga upp detsamma och yrka bifall därtill. Men det förslaget gick ut på, att man skulle försöka straffa förberedelser till brott. Detta är, så vitt jag vet — jag kan ju inte överblicka alla möjliga lagparagrafer, det förstå ni nog — en nyhet i vår lagstiftning. Men hittills ha vi varit mycket, mycket rädda för att straffbelägga förberedelser till brott. Jag har ett stöd för denna min uppfattning i Svea hovrätts uttalande. Svea hovrätt är annars sympatiskt stämd mot förslaget. Svea hovrätt säger, att detta är en fullkomlig nyhet i vår lagstiftning, och fortsätter med att om den kommer till stånd så kräves det, att den förknippas med energiska åtgärder för sitt upprätthållande. Och vad är det för åtgärder? Jo, det är polisspioneri i privatlivet, det är förbud för föreningar att existera, det är åtal och straffbeläggning för att man t. ex. efter det, att en förening blivit upplöst, deltagar i en sammankomst. Om en person deltagar i en sammankomst, som en upplöst förening anordnar, så ådrager han sig därigenom straff. Om en person lägger en avgift till en sådan förening, så ådrager han sig straff. Det är sådana där förhållanden, som göra, att till och med Svea hovrätt varnat för en sådan lagstiftning, och vi förstå, att det där mycket lätt kan medföra mycket stora faror icke blott för våldsamma yttringar av vissa syften utan faror för själva åskådningarna och idéerna.

Utskottet vill inte medgiva detta, men det ger med ena handen och tar med den andra. Det säger upprepade gånger, att det icke är fråga om att komma idéer till livs. Det säger på ett ställe t. ex. att det är först då, när de diktatursträvande partierna vilja införa arbetsmetoder, som äro oförenliga med vår rättsordning, som man skall ingripa, men lika väl är utskottet med om ett skrivelseförslag, där det uttalas önskemål om att man skall få en lagstiftning, som förbjuder förberedelser till bildande av föreningar och sammankomster av sådana. Om det vore allvar skulle man väl draga sig för att vilja kriminalisera förberedelserna. På ett annat ställe säger utskottet, att lagstiftningen icke bör och icke behöver inrikta sig mot åsikter och idéer och att »inskränkningar i de medborgerliga fri- och rättigheterna böra undvikas, i den mån det kan ske utan att lagstiftningen förlorar sin effektivitet». Kan man tänka sig något mera, som man brukar säga, kautschukartat än detta? Vem skall bestämma gränsen där en lagstiftning förlorar sin effektivitet?

Och utskottet går ännu längre än vad kommittén har gjort. Kommittén har sagt t. ex., att förutsättningen för upplösning skall vara, att sammanslutningens verksamhet är av beskaffenhet att sätta statens säkerhet i uppenbar fara, och det syftet skall vara ådagalagt på det sättet, att man vill med våld omstörta rikets statsskick. Om detta säger utskottet, att det där är ju ingenting nytt; det är ju bara stämpling till förräderi, och detta är straffbelagt redan nu efter 8 kap. 2 § i strafflagen. Därför böra, säger utskottet, upplösningsåtgärder vidtagas på ett tidigare stadium av sammanslutningens verksamhet. Varför har man inte i stället kunnat gå den vägen att ansluta sig till vår vanliga gamla svenska rättsuppfattning? Det gjorde Thyren i sitt utkast till strafflag, och det har den norska strafflagen i visst avseende gjort. Den griper enligt en paragraf in först då en sammanslutning för sitt syfte an-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

vänder brottsliga medel, men icke mot förberedelser. Och så vill jag fråga: är det inte nog med de bestämmelser, som vi redan ha i 8:2 strafflagen, nämligen att vi straffa »stämpling till förräderi»? Maximum för den synden är tio års straffarbete. I 8:3 ha vi vidare straff för »uppmaning till förräderi», och där är maximum sex års straffarbete.

Vi reservanter ha sammanfattat våra betänkligheter mot det här förslaget i några få korta punkter. Vi säga: »Det politiska läget i landet motiverar icke en dylik lagstiftning.» Vi säga, att ett sådant där förbud medför »ett ständigt övervakande och ingripande.» Vi säga, att den polisuppsikt, som därav skulle föranledas, skulle gå in på den enskildes privatliv. Vi säga, att en sådan lag skulle gynna uppkomsten av hemliga organisationer.

Och vad skulle nu detta verka? Ja, jag förstår inte annat än att missnöjet skulle bli bittrare än någonsin, och sådana straffdomar, som skulle avkunnas för sådant, skulle uppröra stora lager i våra samhällen. Tänk på vad jag anförde nyss: om en person bevisar en upplöst förenings sammantråde, skall han kunna åka i fängelse för detta. Om han lämnar årsavgift eller en vanlig avgift till en sådan förening, skall han också kunna åka i fängelse för detta, och vid försvarande omständigheter skulle det komma upp ända till två års straffarbete. Utskottet säger på ett ställe gent emot vad jag nu har anfört, att det vore klokt, det vore en akt av klokt förutseende att redan nu tillskapa en beredskapslagstiftning. Jag får säga: den klokheten förstår jag mig inte på.

För några dagar sedan hade vi en stor viktig fråga före, och det erbjöds då ett tillfälle att få i stället för 4 fattiga rösters majoritet i andra kammaren en praktiskt taget enig riksdag bakom ett omfattande och viktigt förslag. Det ansågs inte vara klokt att taga den handen. För ännu färre dagar sedan var det förslag om att bereda våra gamla fattiga i storstäderna litet hyggligare livsvillkor. Det var inte heller klokt att göra det! Skulle det vara klokt att i dag börja nagga i kanterna på våra gamla medborgerliga fri- och rättigheter? Jag skulle djupt beklaga om något sådant skulle behöva inträffa.

När stormarna brusa fram över landet kunna hela massor av väl skyddade furor ramla. Det kunna upplanningarna tala om, skogsägarna inte minst. Men en fritt växande ek skakar blott på sin krona, sänker rötterna djupare i jorden och står sedan så mycket stadigare. Vår gamla svenska ek har bestått många stormar, mycket mycket värre än de, som i våra dagar fara fram. Jag är inte rädd för att inte denna ek skall förmå rida ut den närvarande stormen. Vi ha fått i arv från våra fäder heliga rättigheter, som äro oss kärare än mycket annat i landet och i hela världen, det är vår plikt att lämna de rättigheterna oförkränkta i arv åt dem, som komma efter oss, när vi gamla gå bort ur leden.

Jag yrkar bifall, herr talman, till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

I herr Klefbeck's yttrande instämde herrar *Strömberg, Sandegård, Myrdal, Smedh, Nils Andersson, Waller, Asplund, Theodor Nilsson, Sjödahl, Johan Nilsson* i Malmö, *Alfred Andersson, Pauli, Bergström, Hårdin, Viktor Larsson, Anders Andersson, Källman, Branting, Fredrik Ström* och *Hagman*.

Herr **Velander**: Herr talman! Det förefaller mig som om den senaste ärade talaren var mera negativ än man kunnat förvänta på grund av hans inställning exempelvis under den tid, som arbetet inom utskottet fortgått i denna fråga. Det är annars så, att, när man söker bilda sig en uppfattning i föreliggande frågekomplex, kan man i regel, och detta icke utan tillfredsställelse,

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

konstatera, att de mera allmänna synpunkterna äro för alla gemensamma. Departementschefen ansluter sig sålunda till vad kommittén i sådant hänseende uttalat. De många yttranden, som avgivits över kommittébetänkandet, präglas av samma inställning. Åtskilliga i ämnet väckta motioner ha enahanda utgångspunkter, och inom utskottet, som, utan möjlighet till sammanjämkning, delat sig i stort sett på en borgerlig och en socialdemokratisk linje, har det rått en rörande enstämmighet om avsikter och mål. Man kan inte helt bortse från vissa företeelser i samband med de diktatursträvanden, som med förebilder från andra håll i Europa framträtt även i vårt politiska liv. För alla står det klart, att samhället icke får tolerera ett öppet trotsande av lag och ordning. Ingen utgår från att samhället skall finna sig i att passivt bevittna ett målmedvetet underminerande av dess grundvalar. Att man dock gör sina förbehåll är ju ganska naturligt. I den mån de diktatursträvande partierna betjäna sig av demokratiens eget vapen, övertygelsen, för att i de av statsordningen föreskrivna formerna föra fram sin sak, har demokratiens anhängare endast att med samma vapen bekämpa dem och särskilt att med resultatet av sina gärningar försöka inverka på samhällsmedlemmarnas omdömen. Först då de diktatursträvande partierna vilja betjäna sig av medel och arbetsmetoder, som äro oförenliga med stats- och rättsordningen eller med de principer, på vilka dessa vila, kan fråga uppkomma om åtgärders vidtagande. Men även därvid skall man vara aktsam för att inte mera vittgående inskränkningar stadgas i medborgarnas fri- och rättigheter, i främsta rummet då förenings- och yttrandefriheten, än som oundgängligen krävas för att samhället skall kunna skyddas mot våldsåtgärder och en med ohederliga och grovt illojala medel arbetande propaganda.

Det är ju utan vidare klart, såsom man även kunde finna av herr Klefbeckes anförande, att man utifrån dylika allmänna synpunkter kan komma fram till de mest skiljaktiga slutsatser. Redan inom kommittén förelåg således en i stort sett helt negativ linje, företrädd av dess socialdemokratiska ledamöter, samt en visserligen försiktig men dock positiv linje, företrädd av kommitténs ordförande och borgerliga ledamöter, bland vilka en, herr Borell, i vissa punkter markerat en något mera positiv inställning än de övriga.

Departementschefen har i den föreliggande propositionen endast i vissa delar ansett sig kunna fullfölja kommitténs förslag. Inom utskottet ha dess socialdemokratiska ledamöter eller åtminstone vissa av dem endast motvilligt sträckt sig så långt som departementschefen, under det att de borgerliga partiernas representanter, i anslutning till propositionen och väckta motioner, samlats på en linje, som närmast motsvarar kommittémajoritetens och, på vissa punkter, av herr Borell uttalade meningar.

För min del hyser jag visserligen den uppfattningen, att man vid en lagstiftning, sådan som den här ifrågasatta, rör sig på ett utomordentligt ömtåligt område och alltså bör gå fram med en viss försiktighet. Även här liksom på andra lagstiftningsgebit bör man kanske inte heller överskatta verkningarna av en lagstiftning i och för sig. Vi leva dock i en tid av utomordentlig jäsning och oro, och de händelser, som ute i världen upprullas inför våra ögon, dagens och morgondagens, kunna alltför lätt komma att återverka på förhållandena i vårt eljest så lugna och fridfulla svenska samhälle. Och inte skola vi väl avkoppla våra omsorger, tills faran är över oss, vilket nu tycktes vara herr Klefbeckes uppfattning. Det måste i stället vara att bestämt förorda, att vi begagna detta relativa lugn för att överväga de skydds- och beredskapsåtgärder, som vid en sorgfällig prövning kunna finnas påkallade.

Den av kommittén verkställda utredningen erbjuder också övertygande skäl för att någonting måste göras. Det är inte längre tillräckligt med en vidsynt

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

socialpolitik. I det hänseendet skulle jag vilja säga, att vi inte ha så mycket att förebrå oss, om vi exempelvis tänka på utvecklingen under de senaste åren. Det är inte heller tillräckligt med en effektiv folkupplysning. Den rent statsfientliga viljeriktning, som i olika sammanhang även hos oss kommit till uttryck, låter sig inte längre bemästra med lämpor. När så inte är fallet, har väl staten ingenting annat att göra än att för värnande av den bestående ordningen inlåta sig på en effektivare skyddslagstiftning.

Att det vid en sådan lagstiftning gäller, såsom jämväl kommittén betonat, att så långt som möjligt undvika, att de repressiva åtgärder, som prövas erforderliga, få sken av försök till undertryckande av en lojalt framförd missnöjesyttring, en åsikt eller en idé, torde alla vara ense om. Klart är väl dock, att exempelvis organiserandet av en sammanslutning eller en förening i syfte att med våld förgripa sig på landets statsskick icke under några förhållanden är att beteckna som »ett lojalt framförande av en åsikt eller en idé».

Att någonting nu bör göras, därom vittnar även den föreliggande propositionen. Att denna icke kommit att sträcka sig så långt, som jag och många med mig skulle ansett önskvärt, är en annan sak. Den andas dock en positiv inställning till förevarande spørsmål, och det kan jag för min del uttala mitt erkännande för. Propositionen har emellertid inte upptagit vad som i olika sammanhang betecknats som kommitténs huvudförslag, avseende en lagstiftning angående för statens säkerhet och ordningen i landet farliga sammanslutningar. Herr Klefbeck var något inne på den lagstiftningen. Den skulle ju ta sikte på, att dylik sammanslutning jämte därav beroende sammanslutningar skulle på talan av justitiekanslern kunna efter prövning av Svea hovrätt upplösas. Förutsättningen härför skulle vara, att sammanslutningens verksamhet vore av beskaffenhet att sätta statens säkerhet eller ordningen i landet i uppenbar fara. Verksamhetens sålunda angivna art skulle framgå antingen av genom densamma ådagalagt syfte att med våld omstörta eller förändra rikets statsskick, eller av sådana yttringar därav, som försök att hindra offentlig myndighet i dess verksamhet, brott mot medborgerlig frihet eller andra brottsliga handlingar eller förberedelser därtill. Jag tillåter mig fråga, vad herr Klefbeck egentligen har att invända emot en dylik lagstiftning i och för sig, under förutsättning av att garanti skapas för en saklig och objektiv prövning beträffande förhandenvaron av de angivna förutsättningarna. Reser sig herr Klefbecks rättsmedvetande emot någonting sådant? Jag vill knappast tro det.

Utskottet har emellertid, såsom herr Klefbeck antydde, haft en del erinringar emot förslaget, avseende huvudsakligen förutsättningarna för ett upplösningsbesluts meddelande, vilken domstol, som skulle vara behörig att handlägga en talan därom, vilken initiativrätten till talans anhängiggörande skulle tillkomma, samt vissa betingelser av processuell art. Utskottet har sålunda med utgångspunkt från dessa erinringar inte ansett sig kunna förorda en omedelbar lagstiftning enligt förslagets innehåll utan i stället tillstyrkt en omarbetning därav och framläggande av nytt förslag till nästkommande års riksdag. Då utskottet följt denna linje, avseende alltså en statsfientlig sammanslutningsupplösande och straffbeläggande av handlingar i syfte att fortsätta eller främja den upplösta sammanslutningens verksamhet, har utskottet icke ansett sig kunna förorda en annan motionsvis framförd linje med motsvarighet närmast i finsk lagstiftning och avseende straffbeläggande av medlemskap eller deltagande på annat sätt i en statsfientlig sammanslutning utan upplösning av själva sammanslutningen.

Herr Klefbeck hade nu en del reflexioner i olika riktningar. Jag kan inte

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
 i detalj ingå på dessa. Inledningsvis deklarerade han emellertid, vad vi alla veta och erkänna, att vi leva i ett lyckligt land och att vi äga många dyrbara fri- och rättigheter. För min del känner jag mig ock förvissad om, att den nu ifrågasatta lagstiftningen skall, därest den kommer till stånd, i sin mån bidra till att bevara och skydda dessa fri- och rättigheter och därigenom befördra vårt svenska samhälles lugna och sunda utveckling. Herr Klefbeck åberopade vidare ett yttrande, som skulle ha fällt här i kammaren, att vi önskade se karlatag i svensk politik. Ja, det äro vi väl med om allesammans, men jag undrar, om det är uttryck för särskilda karlatag, att vi motsätta oss att överväga åtgärder, som i en kritisk situation kunna vara av största betydelse för vårt samhällsskicks bevarande av fruktan för att den verksamhet, som man avser att stävja, efteråt kan komma att utföras eller ske i det fördolda. Jag har förresten mycket svårt att förstå herr Klefbeck även ur andra utgångspunkter. Det förhåller sig ju så, att riksdagen 1933 visade sig ha en fullständigt enhällig uppfattning beträffande vissa av de spörsmål, som vi här diskutera. Det var sålunda vid 1933 års riksdag som beslut fattades om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning angående dessa statsfientliga sammanslutningar resp. statsfientlig verksamhet överhuvud taget. Utskotten — tillfälliga utskott inom första och andra kammaren avgåvo likalydande utlåtanden, vilka voro enhälliga — yttrade bland annat:

»Av flera skäl synes det utskottet som om tidpunkten nu vore inne att företaga en ingående och allsidig undersökning om åtgärder mot sådan verksamhet, som med våldsamhet eller eljest olagliga medel avsåge att omstörta vår demokratiska stats- och rättsordning. Förekomsten inom vårt land av en statsfientlig propaganda, av tydliga våldstendenser hos vissa ytterlighetsriktningar samt av en benägenhet att tillägna sig diktatoriska tankegångar, har väckt oro inom vida kretsar av vårt folk. Det bör härvid icke förbises, att den ena ytterligheten lätt framkallar den andra samt att våld föder våld. Erfarenheterna från utlandet äro härutinnan övertygande. Det måste vara statsmakternas skyldighet att icke låta en utveckling fortgå, som hotar samhällslugnet samt sätter stats- och rättsordningen i fara.» Dessa uttalanden accepterades förmodligen också av herr Klefbeck, i varje fall godtogos utlåtandena i båda kamrarna.

Jag vill även säga, att herr Klefbecks här deklarerade negativa inställning till föreliggande spörsmål och vad han anført till stöd för sin ståndpunkt inbefattar en bestämd kritik av vad statsrådet och chefen för justitiedepartementet enligt propositionen ansett sig kunna vara med om. Jag har tidigare uttalat, att propositionen andades en positiv inställning och att man borde vara tacksam därför. För att illustrera detta positiva intresse hos departementschefen vill jag hänvisa till att han i propositionen, såvitt jag kunnat förstå, givit sin anslutning till ett förslag, som framförts av professor Thyren närmast med den gällande norska lagstiftningen som förebild. Det heter sålunda i propositionen: »Däremot innehåller professor Thyrens utkast till strafflag, efter den norska strafflagens föredöme, bestämmelse om straff för den som deltagar i sammanslutning, vilken har till syfte att föröva eller framkalla brott eller för uppnående av sitt syfte använder brottsliga medel. Ett stadgande av denna art synes i och för sig kunna övervägas till införande i svensk strafflag.»

Departementschefen anser visserligen att bestämmelsens införande i vår strafflag inte bör ske i förevarande sammanhang. Vad beträffar bestämmelsens effekt, beror ju denna på hur bestämmelsen kommer att utformas, men det förefaller mig långt ifrån uteslutet, att en sådan lagstiftning skulle komma att sträcka sina verkningar vida utöver vad utskottsmajoriteten med sitt

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

förslag i detta sammanhang tagit sikte på, och det är kanske inte för djärvt att anse, att även det uppslag, som förut omnämnts och som framförts motionsvis efter finskt mönster, kan betecknas såsom endast avseende en sida av denna mycket generella norska lagstiftning.

Herr Klefbeck var också inne på fackföreningarnas verksamhet. Jag är ju såsom de flesta av den uppfattningen, att fackföreningarnas betydelse i olika hänseenden, sålunda även när det gäller att höja folkets kulturella standard och samhörighet med samhället, varit mycket stor, och jag är angelägen att uttala att, för den händelse det skulle hava varit herr Klefbecks mening, att fackföreningarnas verksamhet genom ett bifall till utskottets förslag skulle i fortsättningen på något sätt kringskäras, måste detta vara ett uppenbart misstag, ett försök att driva konsekvenserna alldeles för långt. Herr Klefbeck förklarade också, att det inte var någon mening med en lagstiftning, sådan som den här föreslagna. Den skulle inte fylla någon uppgift. Men en motsvarande lagstiftning och en lagstiftning, som t. o. m. sträcker sig mycket längre, finnes dock i de flesta kulturländer. Och inte kan man väl våga det påståendet, att denna i andra länder gällande lagstiftning inte tjänar något förnuftigt syfte? Vi se av telegrammen för dagen — jag vet ju inte i vad mån de äro riktiga — att sammanslutningar av olika slag, ibland kallade ligor, äro föremål för upplösning genom vederbörande regeringsmakts försorg i vissa länder i Europa. Jag utgår ifrån, att detta sker i överensstämmelse med gällande lagstiftning, men om det tilläventyrs inte finns någon lagstiftning, som vederbörande regeringsmakt stöder sig på, måste det ju vara att beklaga, att så inte är fallet. Frånvaron eventuellt av en sådan lagstiftning kan dock i varje fall inte vara något skäl för oss att inte överväga en sådan med utnyttjande av de lugna förhållanden, som nu stå oss till buds.

Herr Klefbeck slutade sitt anförande med att tala om den gamla svenska eken som — han gick ut ifrån det — även skulle komma att trotsa framtidens stormar. Att så må komma att ske, hoppas vi alla. Om det under alla förhållanden blir möjligt, beror dock på utvecklingen. Därom kunna vi kanske inte säga någonting bestämt; men även om våra förhoppningar därutinnan äro väl grundade, kan och får detta dock inte avhålla oss från att nu vidtaga de beredskaps- och skyddsåtgärder, som i en kritisk situation kunna komma att visa sig alltför erforderliga.

Då jag måhända senare under debatten får anledning att yttra mig vid de följande punkterna, ber jag, herr talman, i anslutning till det sagda, att få yrka bifall till utskottets förslag i den förevarande punkten.

Häri instämde herrar *Sandström* och *Frändén*.

Herr Nerman: Herr talman! Det får väl anses naturligt och inte allt för framfusigt om jag tar ordet redan här efter reservanternas ombud och utskottsrepresentanten, då jag är den enda representanten i kammaren för den statsfientliga — eller rättare för den mot den nuvarande staten fientliga — rörelse, som, när dagens beslut har blivit lag och en lämplig regering kommer, står först i tur till kriminalisering.

Det föreliggande ärendet är mycket omfattande. Utskottet har självt delat upp de spörsmål, det omfattar, i 8 avdelningar. Jag ämnar nu inte gå in på alla slags brott, som utskottet här har sammanfört eller nyskapat.

Brottsavdelningen nr 4 t. ex., störande av offentliga möten, lämnar jag fullkomligt därefter. Sådant har jag ingen sympati för, men jag hade hittills

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
 levat i den tron, att samhället kan med nu gällande lagar skydda de olika organisationernas möten mot våldsvverkare.

Brottet nr 6, underavdelning 1, skymfande av svenska flaggan, tycker jag verkar en smula naivt både av dem, som rasa mot en symbolisk tygbit och av dem, som ifrågasätta särskilt straff för det utöver det straff för förargelseväckande beteende, som finnes. Utskottet har också funnit herr Borells nit alltför energiskt.

Så finns det ett brott under samma punkt: »lögnaktiga uppgifter» där det talas om straff för »den, som uppsåtligen giver allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uttalanden». Det var en gång en man, som frågade: »Vad är sanning?» och han fick vänta på svaret. Man behöver bara läsa vår tidningspress och dess påståenden eller diplomatiens blå, vita, gröna och i alla färger skimrande böcker för att inse, hur relativ sanningen och därmed också lögnen är. Fröding har en gång klassiskt sagt: »Vad som är sanning i Berlin och Jena, är bara dåligt skämt i Heidelberg.» Även om för närvarande den dualismen är hävd i Tyskland och samma absoluta sanning råder i Berlin, Jena, Heidelberg och övriga tyska områden, så gör den inte det här i landet — ännu! Och anser man verkligen, att det vore ett idealiskt tillstånd? Nog är pressen full med osanningar, jag tror inte så sällan uppsåtliga. Jag påminner bland annat om hur det här i landet under många, många år har serverats tusentals direkta osanningar om det nya Ryssland, men jag antar, att det inte är sådana osanningar, som man här tänker korrigera. Det är att märka, att vad man i utskottets förslag vill komma åt, är inte osanningar av den typen eller de ständiga osanningar, som gå på heder och ära mot enskild man och som förekomma i nazistpressen här i landet, utan det gäller sådana osanningar, som skada staten eller den rådande ordningen. Det är alltså inte någon absolut sanningslidelse det här gäller utan en mycket bestämd praktisk maktåtgärd, och då förstår man ju bättre.

Så är där ytterligare en punkt, som jag lämnar åsido, spioneriet, ett näringsfång, som jag inte har någon bekantskap med, och som jag ber herrarna vara fullt förvissade om, att det parti, jag tillhör, lika litet som något annat arbetarparti har lust att befatta sig med. Ingen normal och sund människa sysslar med spioneri. Spioneriet förutsätter små privata ekonomiska intressen och hör inte hemma i några arbetarsammanslutningar. Spioneriet är en följeslagare till staterna, drives för deras räkning, och staternas ledningar driva med nödvändighet spioneri av olika slag hos sina grannar.

Egentligen är det otillbörligt, att utskottet slår ihop en punkt som spioneri, där det gäller en gärning, som av vanligt anständigt folk anses förkastlig, och av staterna officiellt likaledes — då man spionerar på fel sida — att utskottet slår ihop en sådan punkt med de andra här uppräknade handlingarna, som inte utan vidare kunna anses brottsliga och delvis ännu inte äro det. Men varför kommer hela denna omfattande och mycket ödesdigra lagstiftning just nu? Har man särskilda svårigheter ur ordningsynpunkt? Är det särskilt oroliga tider här i landet? Räcker inte den lag, som redan finns? Reservanterna säga med rätta, att »det politiska läget i landet motiverar icke en dylik lagstiftning». Och det har väl ändå, det måste vi väl erkänna, inte på länge varit så lugnt i Sverige som under sista åren. Alla arbetarpartierna arbeta nu principiellt på demokratisk grund, och det är ganska betecknande för den förmenta faran, att den här debatten har förts så stillsamt inför en kammare av ungefär 70 medlemmar. Så orolig är man! Men det är karakteristiskt, att hela frågan om skärpta åtgärder mot vad man kallar statsfientlig verksamhet har kommit upp från högern under intrycket av reaktionens framstöt ute i världen genom fascismen och nazismen och i tider, då det bor-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

gerliga samhället stod som mest illa till i sin sista stora kris och därför hade oroligt samvete.

När strävandena först kommo fram 1932, avslogos de av bägge kamrarna. Mellanpartierna voro inte oroliga ännu. Men strävandena kommo igen i högermotionen 1933 under intrycket dels av de revolutionära socialistpartiernas starka röstsiffror vid andrakammarvalen 1932 och inte minst under intrycket av nazismens seger i Tyskland — men observera: inte som uttryck för oro för den segern utan tvärtom stimulerade av den nazistiska makterövringen. Nu hade mellanpartierna blivit oroliga och även socialdemokraterna gripits av en lindrig panikstämning. Man fick bevittna att, — inte som den siste talaren sade, en enhällig riksdag — det fanns några, som inte voro med, eftersom de inte voro med i utskott — nej, att ett enhälligt tillfälligt utskott föreslog en så kallad förutsättningslös utredning. Bägge kamrarna biföllo, riksdagen begärde utredning. Den socialdemokratiska regeringen tillsatte en kommitté. Kommittén kom med utlåtande i fjol, och regeringen kom med proposition, visserligen betydligt mildrad i år. De borgerliga partierna, som inte tycktes ha litat riktigt på att regeringen skulle lojalt uppfylla anspråken, kommo, jag får säga: rätt ohövligt, i år med motioner för att driva på. Och nu har man i första lagutskottet effektuerat beställningen. Undantagslagstiftningen ligger färdig att voteras, i varje fall utformningen av den.

Men när man nu går att votera lagen, borde man då inte först ha gjort klart för sig, vad en statsfiende är för något? Vi ha inte fått någon presentation av statsfienden, och jag betvivlar, att någon kan ge en definition som gör den naturliga människan benägen att kriminalisera. Det är väl ändå så att statsfienden växlar med staterna. Statsfiende är snarast den som inte i varje situation passar de för tillfället maktavande i en viss stat. Men behöver han vara en moraliskt mindervärdig individ? Jag skulle tvärtom vilja säga, att han ofta står moraliskt mycket högre än de maktavande och deras själlösa medlöpare och tilljubilare. För att med fog kriminalisera statsfientlighet fordras att man kan bevisa, att staten, den tillfälliga staten, är det högsta goda eller åtminstone en moralisk kategori. Och det beviset vänta vi förgäves på. Staten är en amoralisk maktfaktor. Det mänskliga samhället, mänskligheten som samhälle, och dess berättigade krav är något helt annat.

Vad man här tycks mena med statsfiende är snarast folk som av övertygelse, alltså av princip, och jag tillägger, idealitet, inte kan gå med på den likriktade statliga politiken och massan. De representera högre ideal: fredens, folkförbrödringens, internationalismens, humanitetens. Sådan är arbetarklassens principiella politik, fast den tyvärr inte alltid utan ganska sällan tillämpas. Sådan är kristendomens — tyvärr med samma eftersats. Det finns tiotusentals sådana tyska och italienska statsfiender ute i emigration — och i fängelserna i dessa länder, ty det blir alltid deras öde. Vi räkna inte dem till de sämsta tyskarna och italienarna.

Alla kulturintresserade, alltså humanitetsivrande människor måste bli statsfiender i en trång statlig miljö. Envar måste bli det som inte kan tåla, inte kan överksam åse orätt och nöd och ofrihet och osäkerhet och evigt krigshot och krigande, envar som av ärlig övertygelse drivs till att anse det nuvarande samhället odugligt och historiskt dömt. Så bli vi statsfiender alla som inte kunna nöja oss med att ordna för vår egen privata, personliga välfärd och blunda och smälta maten medan andra förtryckas och svälta. Kunna vi då inte dämpa vår harm, söka vi arbeta, trotsa vi t. o. m. lagarna som förbjuda vårt arbete, så råka vi ut för fängelse och allehanda svårigheter. De som så göra, de som arbeta så, äro inte de sämsta i folken.

Den gamle S. A. Hedin kallades på sin tid landsförrädare, mutad av Norge,

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Karl Staaff, som efter sin död har hedrats med byst härutanför kammaren, kallades öppet landsförrädare 1914, Zeth Höglund dömdes 1916 för landsförräderi. Herr Klefbeck nämnde också Hjalmar Branting. Det är inte uteslutet att Per Albin Hansson eller Pehrsson i Bramstorp kunna få samma etikett, när den rätta regeringen kommer och får utnyttja den kautschuklag som man i dag kommer att stifta. För närvarande pågår i Schweiz en intressant process mot ett av den tyska nazistregimen arrangerat mordförsök mot förre tyske rikskanslern, numera landsförrädaren Brüning.

Den stat som här skall peka ut sina fiender och oskadliggöra dem är inte en upphöjd, absolut, evig faktor, det är den historiskt betingade och begränsade borgerliga staten, och det säger egentligen allt, att det är högerpartiet som är den pådrivande kraften i detta ärende. Som personer, som människor äro herrar högermän inte sämre än vi andra och inte bättre heller, vi äro alla skröpliga människor, men det är deras stat, staten som är grundad på deras klassintressen, som det här gäller att skydda mot allt som kan upplösa den, det är den det gäller att hålla ihop och mobilisera, liksom det sker med alla andra stater just nu, till det väntade nya kriget. Det är inte för ro skull reservationen i år på sid. 80 talar om, att man bör sträva att straffbelägga »sådana handlingar» som syfta till att bland annat »undergräva krigslydnaden». Man märker här avsikten.

Detta är den moraliska — eller omoraliska, hur man tar det — bakgrunden till det nu föreliggande ärendet.

Jag finner, herr talman, ingenting historiskt uppseendeväckande i att en stats härskande lager söka slå vakt om sin makt, söka permanenta sitt välde. Så har det alltid varit. Det är inte moraliskt men det är mänskligt, alltför mänskligt. Jag finner det alltså naturligt att majoriteten, den samlade borgerligheten, gör vad den kan för sin samhällsmodell. Liksom vi alla nu hålla på att i dessa hushållningens nedgångstider gå tillbaka till förhållandena före näringsfriheten, till den tvångsorganiserade kapitalistiska hushållningen och privilegieringen av de härskande stora företagen — allt under den rådande statens regi — på samma sätt i kulturen. Den på sin tid ståtliga liberala kulturen och kulturkampen håller på att avrustas. Man sjunker hjälplöst tillbaka till mörkare, kanske rent av förborgerliga tider, till en politisk nivå i våldets och en andlig nivå i barbariets tecken.

Jag pekade nyss på att det är högern som, tydligen stimulerad av konkurrensen från sin ungdomsrörelse och nazismen — vilka jag vid ett tidigare tillfälle har tillåtit mig att kalla den äktenskapliga och den utomäktenskapliga sonen — här tränger på. Svartmålningen av arbetarrörelsen i högermotionen 1934 skall jag inte ingå på, beskyllningen mot socialismen för »materialism» och allt det där, talet om samhällsordningen »på den historiska utvecklingens grund» — herrarna ha tydligen inte läst om exempelvis 1809 års händelser. Men jag understryker hur högern i sin motion åberopar lagstiftningen i Finland, Estland, Lettland och Litauen — herr Velander var nyss inne på det också —, en diktaturlagstiftning med straffarbete på livstid, dödsstraff o. s. v. Det är riktiga önskelistor som därmed finnas uppställda i motionen, man känner hur motionärerna längta att få ta efter dessa »västerländska kulturstater», som man originellt nog kallar de fyra staterna — anspråken äro inte särdeles stora. Man har ännu inte behövt citera de »västerländska kulturstaterna» Italien och Tyskland. Att det finns ett Frankrike, ett England, har man glömt bort.

Jag finner det alltså historiskt naturligt för en hushållning och ett samhälle i upplösning, att det på alla sätt söker hålla sig uppe. Det har i utlandet skett t. o. m. genom utspridande av förfälskade historiska dokument mot

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

arbetarrörelsen, det har på sin tid även avslöjats verkstäder för tillverkningen av sådana dokument. Men i längden hjälpa inga våldsåtgärder. Det hjälpte inte för Bismarcks Tyskland med socialistlagen, det hjälpte inte i Ryssland med tsarismens terror. De lagändringar som i dag komma att beslutas i sista ögonblicket som man har en säker majoritet, de skola säkerligen komma att visa sig inte förmå hindra en nödvändig utveckling, en utveckling som, om förhållandena nödvändiggöra det, bryter dessa lagar, blir olaglig, blir revolutionär. Jag yrkar inte det, men jag har läst en smula historia. Och jag beklagar det folk som utsättes för en sådan lagstiftning och den borgerliga demokrati som nu börjar svikta även i Sverige.

Den här planerade lagstiftningen med nyheten att kunna upplösa och beslaglägga en politisk rörelse är särskilt farlig därför att den är en lag, som ger en tillfällig makthavare möjlighet att klämma åt den riktning som inte passar honom. På det här sättet kan demokratien avskaffas successivt på laglig väg — det är det som sker i dag i en första men betydande etapp. Ty att man skulle vilja förhindra även nazismen skall ingen försöka inbilla oss — när det gäller nämligen, ännu kanske man vill det — trots utskottsmajoritetens rader om den saken. Högerns syn på nazismen är påfallande mild, den ägnas mycket litet uppmärksamhet, och det konstateras ursäktande i årets högermotion, att nazisternas olika partier förklarar sig »ej ämna använda våld utan endast parlamentariska medel». Där har man ingen misstro som man har mot arbetarrörelsen. Ja, med en lagstiftning som denna behöva nazisterna inte våldet. Vi äro här direkt inne på Tysklands väg, där demokratien trodde sig skydda sig mot diktaturen genom att steg för steg parlamentariskt förbereda diktaturen.

Följden av den lagstiftning som nu skall voteras blir en stor frihetsinskränkning, förenings- och yttrandefrihetens allvarliga beskärande, polisövervakning av idérörelser, hinder för öppen kritik av samhällseliga missförhållanden, kriminalisering av politiska strävanden som äro fullt lojala men gå utöver statsintressena, en åtalsregim liknande åtalsregimen 1906—1911, osalig i åminnelse — eller fredsprocessen 1916. Man kommer med detta inte att kunna föreviga den nuvarande ordningen, om den, som jag tror, är historiskt dömd, men det kommer — det ber jag att få försäkra — att växa fram en illegal rörelse, farligare för staten och det samhällseliga lugnet, eftersom den blir fullt moraliskt berättigad, och många människor, inte minst unga människor, med idealitet och rättslidelse komma att få lida i onödan.

Jag beklagar att jag till sist måste tillägga ett par ord om socialdemokratiens politik i den föreliggande frågan. Regeringen har visserligen inte effektuerat utredningskommitténs beställning, och socialdemokraterna i första lagutskottet ha på de flesta punkter gjort reservationer som jag ber att få ansluta mig till, men det är för det första ytterligt beklagligt att finna, hur högern i sin motion 1934 kunde trycka av en hel mängd ovärdiga hetscitat mot den revolutionära socialistiska arbetarrörelsen, författade av ledande socialdemokrater — jag är inte säker på att tacken för hjälpen kommer att sträcka sig hur långt som helst — och det var vidare ytterst beklagligt, att socialdemokratien 1933 i utskott och riksdag uppgav allt motstånd. Det har givit den borgerliga reaktionen skenet av att man nu får igenom en opartisk, för demokratien naturlig och nödvändig skyddsåtgärd.

Arbetarrörelsens splittring har alltid varit den bästa hjälpen åt reaktionen, åt arbetarklassens gemensamma fiender. Socialdemokratien borde av de sista årens erfarenheter i världen ha lärt, att sedan man har hjälpt den borger-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
 liga demokratien att avveckla sig själv och övergå i borgerlig diktatur, i nazism, så kommer visserligen först upplösningen av de revolutionära arbetarpartierna, men sedan kommer turen oundgängligt till även socialdemokratien, vare sig den sedan slåss för den borgerliga demokratien som i Österrike eller handlost ger upp som i Tyskland. Det är hela arbetarrörelsen som slås ner, därför att den är ett hinder för den borgerliga statens nödvändiga krig.

Jag har tidigare tillåtit mig att här i kammaren göra det antagandet, att vi också här i landet gå samma den borgerliga demokratiens väg till nazismen som på vissa andra håll, eller till halvnazism eller trekvartsnazism som i Finland och Balticum. Nu är det kanske ingenting att göra åt den saken, åtminstone parlamentariskt. De borgerliga ha majoriteten, och de komma att utnyttja den. Min vädjan gör ingen av de borgerliga kammarledamöterna anorlunda till sinnes, men jag vill säga, att jag uppriktigt sörjer den en gång stolta borgerliga demokratiens upplösning — som dock självklart måste komma när grunden, den borgerliga hushållningen, upplöses.

I stället för inskränkningar i friheten borde det vara varje verkligt folkfrisinnads sak att här förorda större frihet för de värnpliktiga, fulla medborgerliga rättigheter åt manskapet, så som har yrkats i de socialistiska och kommunistiska motionerna, till vilka jag senare kommer att yrka bifall, när vi komma till den punkten. I första hand ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den nu föreliggande socialdemokratiska reservationen.

Herr andre vice talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Norling: Herr talman! Det kan verkligen vid ett första påseende förefalla, som om utskottets motivering till den föredragna punkten hade en synnerligen modest karaktär. Det går som en röd tråd genom utskottsmajoritetens argumentering, att man tror sig företräda strävanden som visst icke ha till syfte att bruka större våld än nöden kräver. Den upplösningsrätt som utskottet förordar är ju nämligen enligt utskottets egna uttalanden ingalunda avsedd att komma till användning ofta eller under lugna förhållanden. Man vill ha en beredskapslagstiftning, om och när allvarliga situationer inträda. Hela detta syfte kan verkligen vid ett första påseende förefalla mycket oskyldigt och synnerligen legitimt. Men om man tränger litet djupare in i problemet, skall man snart finna att saken har vissa sidor, dem utskottet enligt min mening inte tillräckligt har beaktat.

För det första måste man ur demokratisk principsynpunkt finna det synnerligen betänkligt att ens räkka ett lillfinger åt diktatursträvandenas och diktaturmentalitetens potentat. Jag är fullkomligt överens med utskottsmajoriteten därom, att demokratien bör bekämpa de antidemokratiska och diktatursträvande riktningarna i tiden. Gentemot den siste ärade talaren ber jag att i detta sammanhang få betona såsom min bestämda mening, att det i själva verket har varit de ytterligtgående kommunistiska riktningarna som i många länder ha gjort tjänst som demokratiens dödgrävare. Men jag tror att denna kamp mot de diktatursträvande riktningarna måste föras med helt andra vapen än dem utskottet har rekommenderat, och beträffande den saken kan jag helt och hållet ansluta mig till vad den förste ärade talaren under denna debatt därom yttrade.

Utskottet citerar med gillande vad de sakkunniga ha anfört och påstår, att när folkstyret i många länder har fått lämna rum för diktaturen, så beror detta på att den demokratiska staten inte i tid och med tillräckligt fast hand har gripit in mot ytterlighetsriktningarna. Den som ägnat uppmärksamhet åt

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

händelseförloppet i vissa av de stater, som nu sucka under ett diktatoriskt styrelsesätt, exempelvis Tyskland, kommer snart till den uppfattningen, att när demokratien skall försöka skydda sig genom att använda fiendens egna metoder, så går det förr eller senare galet. Själva den demokratiska andan försvinner, och demokratiens idé blir ohjälpligt komprometterad. Den djupa väsensskillnaden mellan demokrati och diktatur suddas ut inför folkmedvetandet, och när den revolutionära stämningen har vunnit tillräcklig anslutning, så inträffar i grund och botten ingenting annat än att man plockar bort en demokratisk etikett, som redan för länge sedan har förlorat sitt berättigande.

Jag kan mycket väl tänka mig den möjligheten, att det även i vårt land uppkommer en inrikespolitisk situation som är av sådan natur, att vårt demokratiska samhälle tvingas att kraftigt reagera mot vissa politiska ytterlighetstendenser och deras förespråkare, men jag tror inte att man handlar välbetänkt, om man därvid tillgriper medel som inför allmänna opinionen måste få karaktären av åsiktsförtryck. Om någonting är angeläget i en tid då demokratien måste kämpa för sin rätt och för sitt liv, är det otvivelaktigt att ständigt hålla gränsen klar mellan demokrati och antidemokrati. En sådan gränsdragnin måste givetvis bland annat och i främsta rummet innebära, att demokratien respekterar fullt ut sina egna grundsatser, bland vilka tankefriheten, yttrandefriheten och föreningsfriheten inta ett framskjutet rum. Om demokratien offrar dessa sina grundsatser för att därigenom bevara sitt eget liv, så blir resultatet med all visshet, att man på sin höjd lyckas konservera en vrångbild av demokrati. Det som framför allt karakteriserar en demokratisk samhällsordning i anda och sanning är ju, att varje meningsriktning som begagnar sig av lojala propagandametoder också skall ha rättighet att göra sig gällande. I enlighet med denna för demokratien fundamentala sats böra kommunister, nazister och andra politiska ytterlighetsriktningar av olika slag ha full rätt att delta i konkurrensen om själar, så länge och i den mån de hålla sig inom laglighetens ramar. Det är inte själva åsiktsriktningen som skall förbjudas och undertryckas, det är endast sådana yttringsformer för verksamheten, som på ett eller annat sätt demonstrera en kriminell tendens. Enklast torde man kunna uttrycka saken, ifall man säger, att det må stå envar fritt att söka övertyga sina medmänniskor om att diktatur är bättre än demokrati, men att samhället däremot inte kan tillåta någon att med våldsamma medel söka påtvinga andra en sådan uppfattning. Det demokratiska samhället har endast en väg att anvisa dem som önska förändra samhällets rättsliga struktur, men den vägen skall till gengäld stå öppen för alla meningsriktningar.

Nu invänder man antagligen från utskottshäll — och det har för resten redan invänts av herr Velander — att det ingalunda är meningen att kriminalisera någonting annat än yttringar av en eventuell revolutionär verksamhet, och att åsikterna lämnar man helt och hållet okränkta. Men det ligger i öppen dag att en sådan definition av den föreslagna beredskapslagstiftningens innebörd inte kan vara riktig, eftersom det ju dock är fråga om en rätt att upplösa vissa föreningar och sammanslutningar, inte bara att straffa de kriminella yttringsformerna av en viss verksamhet. Det förefaller mig alltså, som om man just ur demokratisk principsynpunkt bör ha den allra största anledning att tänka sig för mer än en gång, innan man slår in på sådana här vägar, och det är ju ändock så, att alla de partier, som nu samla sig bakom detta skrivelseförslag, samtidigt högljutt bekänna sin anslutning till den demokratiska principen.

Men även om man bortser härifrån, även om man bortser från sakens principiella sida, så måste jag hävda att det finns vissa hänsyn av mera praktisk natur, som även påkalla en viss uppmärksamhet. Utskottet säger sig tro, att

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
en beredskapslagstiftning redan genom sin blotta tillvaro skulle vara till nytta; den skulle medföra en återhållande verkan till gagn för ordning och samhällslugn. I själva verket kan man snarare räkna med, att en sådan lagstiftning genom sin blotta tillvaro skall skapa oro och irritation. Det händer stundom, att obetänksamma ord fällas och överilade handlingar begås ute på någon av ytterlighetskanterna utan att man har någon rimlig anledning att ta sådana företeelser alltför tragiskt. Inte ens i de mest lugna och välordnade samhällen kan sådant helt undvikas, men om man nu har en beredskapslag, som stadgar rätt för myndigheterna att i vissa fall upplösa föreningar och sammanslutningar, så kommer givetvis vid varje sådant tillfälle en högröstad agitation att kräva tillämpning av denna lag, och det kommer att ske även i mycket oträngda mål. En annan praktisk olägenhet ligger ju däri, att vi överhuvud taget inte ha några fasta rättsregler för de ideella föreningarnas verksamhet. Det finnes ju ingenting bestämt om vem som kan anses ha rätt eller plikt att ta emot stämning för en lösligt organiserad sammanslutning. Ja, man vet inte ens vad man som ett minimum kan kräva, för att begreppet sammanslutning skall anses vara för handen.

Ytterligare en omständighet, som bör beaktas i detta sammanhang, är att varje sammanslutning, som laborerar ute på laglighetens gränsmarker, givetvis ofördröjligen kommer att formellt inrätta sig så, att den blir oåtkomlig för vad någon en gång benämnde »lagens brutalt tillämpade hand». Det är ingen hemlighet, att beredskapslagstiftningen främst är tänkt som ett tillhygge mot vissa kommunistiska och nazistiska meningsriktningar, fast jag ger herr Nerman rätt i, att det talas påfallande sällan bland anhängarna av denna lag om den nazistiska faran, under det man däremot blåser upp den kommunistiska faran till orimliga dimensioner, men det är ju i alla fall för alla dessa sammanslutningar av olika färg på utkanterna en mycket enkel sak att ur program och stadgar rensa bort allt som har en kriminell anstrykning. Det har redan uppgivits och det har för resten blivit nämnt under denna debatt, att åtminstone vissa nazistiska sekter redan vidtagit sådana försiktighetsåtgärder, och det kan förväntas, att kommunisterna följa sina kusiners exempel härutinnan. Man har dess mera anledning att förvänta att, såsom herr Nerman nyss från denna plats uttryckligen betonade, samtliga de olika arbetarpartierna, alltså jämväl de mest moskvatrogna kommunisterna, numera stå på principiellt demokratisk ståndpunkt. Det lär ha hänt förut någon gång, att en beramad revolution uppskjutits på grund av regnväder eller eventuellt löpt av stapeln inomhus, där den åtminstone inte kunnat ge anledning till allmän förargelse hos den flanerande allmänheten. Hädanefter torde det för de revolutionära sammanslutningarna bli angeläget att offentligen göra revolution endast i lagliga former och under polisuppsikt, men det finns väl ingen, som tror, att en sådan ordning i och för sig förvandlar getterna till får. Nu är det ju mycket riktigt så, att man som förutsättning för ett upplösningsbeslut kräver, att det brottsliga syftet med en viss sammanslutnings verksamhet skall vara manifesterat i handling, men om en sammanslutning kan med sina stadgar och sitt program ådagalägga, att dess syften helt hålla sig inom laglighetens ram, hur skall då en åklagarmyndighet gå tillväga för att bevisa, att eventuellt brottsliga handlingar utgöra resultat av just den föreningens verksamhet? Man har ju visserligen den utvägen att helt bortse från stadgar och program, men nog är det väl ganska uppenbart att om man på det sättet går tillväga, bortser från vad sammanslutningen själv förklarar sig ha till syfte, måste ju godtycket bli lagtillämpningens ledande princip.

Överhuvud taget förefaller hela problemet vara ganska illa genomtänkt, trots att en manstark kungl. kommitté skrivit flera hundra sidor om det. Det

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

är ju karakteristiskt för arten av de föreliggande praktiska svårigheterna, att varken de sakkunniga, motionärerna i frågan eller utskottet trots de allvarligaste bemödanden lyckats åstadkomma en användbar beskrivning av förutläggningarna för ett upplösningsbeslut. Mycket oklart är också vad som egentligen menas med vissa uttryck i den av de sakkunniga utarbetade och av motionärerna accepterade lagtexten. Det har t. ex. inte varit möjligt att få bestämt besked om huruvida uttrycket »försättningen av upplöst sammanslutningsverksamhet», som förekommer på ett par, tre ställen i lagtexten, har exakt samma betydelse i alla dessa olika fall. För dem som till varje pris önska en lagstiftning, som sätter demokratin i tillfälle att anlita Beelzebubs hjälp i kampen mot en viss annan potentat, är det säkert allt skäl att påkalla en ny utredning för att få klara och begripliga lagtexter i stället för de sakkunnigas invecklade och svårbegripliga formuleringar, men om man däremot resolut ställer sig på den enda plattform, som är förenlig med ett demokratiskt betraktelsesätt, kan man inte finna någon annan åtgärd påkallad än att låta hela detta projekt om en beredskapslagstiftning med upplösningsrätt försvinna genom en fallucka.

Herr talman, jag anhåller att på den föredragna punkten få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr Löfgren: Herr talman! Då jag anslutit mig till utskottsmajoriteten, som har tillstyrkt det förslag till skrivelse, som är en huvudpunkt i utskottsberäkandet, vill jag säga några ord till närmare förklaring av detta utskottets yttrande.

Till en början ber jag få uttala, att det var välgörande att höra den siste talarens lidelsefria anförande, som till och med erkände, att utskottsmajoritetens syfte kunde vara gott, ehuru det kommit till ett olyckligt resultat. Hans huvudargument mot förslaget syntes mig vara, att demokratin icke skulle stå det onda emot. Mot våldet skulle demokratin ej sätta våld. Jag tror, att den tesen, nyttjad i det sammanhang, som vi nu tala om, knappast är hållbar, men jag återkommer i annat sammanhang till den saken.

Jag ber att få erinra om — vilket jag tror har skett även från tidigare talare, särskilt herr Velander — under vilka förutsättningar utskottet haft att uttala sig i den föreliggande saken, särskilt beträffande rätten till upplösning av vissa samhällsfientliga föreningar.

Det var ju så, att 1933 fattade riksdagen ett beslut, som föranledde Kungl. Maj:t till en utredning, och det beslutet förordades av ett enhälligt tillfälligt utskott. Detta nämndes av herr Velander, men vad jag skulle med anledning av den tendens och den ton, som förekommit i den tidigare debatten, vilja framhålla, är att i de tillfälliga utskotten torde icke heller det socialdemokratiska partiet ha varit orepresenterat, och icke desto mindre stannade utskotten vid att *enhälligt* tillstyrka den utredning, som nu har lett till det föreliggande förslaget. Vidare vill jag i anledning av herr Klefbeck's påpekande, att det var en del myndigheter, som hade avstyrkt förslaget eller åtminstone yttrat sig i den riktningen, och då han åberopade särskilt tredje polisintendenten, som utan tvivel är en förfaren man, tillåta mig påpeka, att tillika med de flesta länsstyrelserna har också överståthållarämbetet tillstyrkt en lagstiftning av det innehåll, som det nu är fråga om.

Nu ha de tidigare talare, som riktat sig mot lagstiftningen överhuvud, skurit allt över en kam så att säga. Herr Klefbeck och även herr Nerman ha kritiserat i en totalitet alla de olika förslag, som kommit fram, högermotionen med dess långt gående straffyrkanden, utskottets förslag och, vad herr Nerman beträffar, Kungl. Maj:ts proposition i ärendet, som även utsattes för herr

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Nermans kritik. I själva verket förhåller det sig så, om vi nu skola försöka ställa kyrkan mitt i byn, att utskottsmajoriteten har avvisat en utsträckt kriminalisering, särskilt i fråga om straff för förberedelse till högförräderi har detta icke ingått i utskottets förslag. Den lag, det nu är fråga om, som vi kunna kalla upplösningslagen, är icke någon strafflag. Den innehåller icke straff annat än för överträdelse av det förbud, som kan komma att utfärdas mot en förenings verksamhet. Vidare har man ej heller efter finskt och delvis norskt mönster kriminaliserat själva ledamotskapet av vissa föreningar. Det lät på herr Klefbeck i långa stycken, som om det vore förhållandet i utskottets förslag, men så är ingalunda fallet. Vidare anses det icke enligt utskottets och kommitténs förslag, att rätt till upplösning av förening skall inträda bara på grund av själva föreningens existens, på grund av innehållet i dess stadgar eller de diskussioner, som kunna hållas inom föreningen. Föreningsrätten såsom sådan drabbas icke alls av förslaget.

Det synes mig, som om med påpekandet härav man hade bemött de viktigaste av de invändningar, som framställts från olika håll och som särskilt herr Klefbeck gjorde sig till talesman för å reservanternas vägnar. Vad däremot förslaget innehåller är att det bör finnas en rätt att upplösa en organisation, som genom *yttringarna av sin verksamhet* ådagalagt syfte att med våld omstörta statsskicket eller ock genom trots mot myndighet, genom brott eller förberedelse till brott försatt den allmänna ordningen i uppenbar fara. Lagen pekar således på en krisartad, aktuell situation. Den förutsätter icke, att det skall ske något som helst hindrande ingrepp från polisen, som det talas om i reservationen, i föreningsverksamheten, utan det är endast för den händelse en fara för staten eller allmänna ordningen aktualiserats genom föreningens verksamhet, som upplösningsrätten skulle komma till användning.

Herr Nerman anmälde sig som första offer för upplösningsrätten, men såvitt jag har mig bekant, hör inte herr Nerman till dem, som anslutit sig till våldet och terrorismens teorier, utan tvärtom. I varje fall äro vi icke rädda för att han själv skall taga till några handgripligheter. Herr Nerman karakteriserade sig själv som »statsfiende» och han framhöll, att åtskilliga av världens äldste män, dess största reformatorer på sin tid hade varit »statsfiender». Ja, det är så rätt, som det är sagt, och det ligger icke någon moralisk förkastelse däri mot dem på grund av de åsikter, dessa omstörtare kunna ha, men man får väl ej begära, att ett samhälle, mot vilket de rikta sig med våld, bara på grund av erkännandet av vissa moraliska förtjänster hos dessa sina uppenbara motståndare skall låta udda vara jämnt, att icke staten skall ha rätt och skyldighet, så länge de fortsätta sin verksamhet under aggressiva former, att också söka skydda sig mot sina angripare. Det är två skilda saker.

Herr Klefbeck sade, att det fanns två vägar, som vore mycket bättre att använda än denna upplösningsrätt. Den ena var övertygelsens väg. Ja, det är så sant och riktigt. Men jag frågar: Vad finns det för tillfälle, herr Klefbeck, att använda övertygelse, när man har kommit till den situation, det fall, för vilket just lagens användning är förutsatt? Herr Klefbeck påpekade också — och samma tankegång har fått ett uttryck i utskottsmajoritetens motive-ring, som, när allt kommer omkring, ändå erkännes vara ganska modest och beskedligt — att, jämte övertygelsens, en annan väg för att undanröja faror för staten, är reformvägen. Men jag frågar: Vad är att göra, om trots alla reformer, om trots allt vad vi gjort för att få ett bättre samhälle på parlamentarisk väg, icke desto mindre ytterlighetsriktningar gripa till våld? Vad finnes då att vidtaga? Vad skall det göras för reformer, om vi icke vilja efterkomma alla omstörtningmännens önskningsar i fråga om statslivets omvälvning?

Utskottet har således icke tänkt sig något annat än en beredskapslagstift-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

ning, som är avsedd för kritiska, utomordentliga situationer, och en dylik beredskapslag kan knappast betraktas som en klasslag, då den riktar sig mot samhällsfientligt våld, från vilket håll det än kommer.

Nu har man sagt, att vi i själva verket ha att göra med en lag, som, ehuru den teoretiskt eller på papperet syns visa tendens mot bägge de ytterlighetsriktningar, som vi närmast tänka på, i själva verket skulle vara riktad endast mot kommunisterna. Jag vill på det bestämdaste bestrida en sådan uppfattning. Jag är alldeles övertygad om, som det också indirekt medgavs av någon i den föregående debatten, att det, om vi skola tala rent ut, icke minst var den nazistiska faran, som gav upphovet och initiativet till den lagstiftning, varom nu är fråga. Man får se till, att frågan, huruvida en förening skall upplösas, lämnas till en verkligt objektiv och sakkunnig prövning, vilket förut-sattes både i kommittéförslaget och i utskottets skrivelseförslag. Jag fruktar, att vi snart vore i händerna på endera av dessa ytterlighetsriktningar, därest en opartisk domstol icke skulle skipa rättvisa såväl mot det ena som mot det andra hållet.

Utskottet har emellertid icke utan vidare velat förorda den anordning, som kommittén föreslagit för upplösningsrättens tillämpning, och jag är den förste att medge, att det är tekniskt och även sakligt en synnerligen krånglig historia att finna de bästa vägarna för upptagandet och begagnandet av upplösningsrätten. Enligt förslaget skulle justitiekanslern vara åklagare, om vi få kalla honom för det, och Svea hovrätt domare, men i själva verket ha i sina yttranden både justitiekanslern och hovrätten slagit från sig med båda händerna och sagt: Vi vilja icke ha något att göra vare sig med åklagare- eller domsrätten i första hand. Och båda två ha anvisat andra utvägar, justitiekanslern med någon tvekan. Han slutar med att föreslå, att själva upptagandet av saken skulle lämnas till Kungl. Maj:t, men tidigare i sitt yttrande tycks han vara inne på tankegången, att Kungl. Maj:t skulle ha själva upplösningsrätten. Vad Svea hovrätt beträffar, är den rädd för att dras in i de politiska virvlarna. Den tillstyrker därför, att det skulle utses en särskild nämnd med full domstolskompetens, som skulle ha prövningen om hand, vilken ju endast vid särskilt utomordentliga tillfällen skulle komma i fråga.

För min del får jag säga, att jag närmast varit inne på, att Kungl. Maj:t borde ha upplösningsrätten. Vi skulle gå ut från att vi hade en sådan Kungl. Maj:t, åtminstone innan de yttersta dagarna hade kommit, på vilken vi kunna lita, att han rättvist tillämpade upplösningsrätten både åt den ena och den andra sidan. Ett särskilt intresse, som bör tillses i fråga om processen, är ju snabbheten. Det är naturligtvis viktigt, att det också går säkert till. Men i en kritisk situation, som man tänkt sig, har dock snabbheten en mycket stor betydelse. Emellertid, något bestämt förord för den ena eller andra vägen har icke utskottsmajoriteten givit, utan frågan är hållen öppen.

Utom vad som förekommit i debatten, vad säges nu i den socialdemokratiska reservationen till stöd för dess avstyrkande av skrivelsen? Jo, hela reservationen liksom varje yttrande från samma håll här i dag synes mig bero på ett förbiseende av upplösningsrättens karaktär och lagstiftningens egenskap av beredskapslagstiftning. Vi äro kanske för naiva, som tro på att det är möjligt att få en objektiv tillämpning till stånd att användas i rätta ögonblicket, men en sådan tro fordras på möjligheten för staten och samhället att värja sig själva. Det få vi lov att ha, vi lagstiftare. Det säges först i reservationen, att det är så lugnt och säkert här i landet, att det är onödigt att röra upp vägorna genom att antaga en lagstiftning eller ens skriva om att försöka få en sådan lagstiftning. Det kan ju sägas, men å andra sidan tycker jag, att det finnes lika goda skäl för den motsatta meningen, att ju lugnare och säkrare och mer

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

oberoende av yttre förhållanden och inflytelser vi kunna vara, med dess bättre samvete och lugn kunna vi gå till en lagstiftning, som icke är avsedd att användas just i nuvarande situation, eftersom här icke är fråga om att rikta sig mot själva föreningsrätten och medlemskapet av en förening. Vi kunna med större oväld och lugn gå till beslut nu än senare, när det lätt kommer att bli så, som det har befarats, att ingripandet får karaktären av en lagstiftning, riktad åt ett bestämt håll. Reservanterna äro vidare också rädda för den högröstade agitation, som, om lagen antages, skulle komma att kräva dess tillämpande. Ja, men vi äro väl överens om, att något skäl för att tillämpa lagen i nuvarande situation icke finnes, och följaktligen finns det icke heller fog för en agitation, som i så fall måste grunda sig på en kritik av lagen, som är oberättigad, ty går man till lagen själv, skall man finna, att den velat förekomma missbruk av upplösningsrätten och endast under vissa situationer skulle komma att användas. Jag tror därför, att vi skulle ha svårare att möta klandret för att icke ha godkänt en beredskapslag som denna, därest vårt nu så lugna läge förändrades till en sådan situation, för vilken lagen ensamt är avsedd. Vi behöva ju endast se runt omkring oss för att finna exempel på hur snabbt läget i vår oroliga tid kan förändras från att vara helt lugnt och fritt till en uppenbart orolig situation.

Vidare invända reservanterna, att om förbud utfärdades, skulle det medföra ett ständigt övervakande och ingripande mot fortsättningen av den upplösta föreningsverksamheten. Jag skulle vilja fråga reservanterna, vad de egentligen mena med det. Ty om det gått så långt, att en förening förbjudits och blivit upplöst, blir det naturligt nog ingen fortsättning på hela sammanslutningen, utan den blir tvärtom förbjuden att vidare påbörja sin verksamhet.

Till sist skall jag bara säga några ord i anledning av de skäl, som herr justitieministern anført för att i denna del icke upptaga kommitténs förslag. Även han är rädd för den irritation och den agitation, som jag nyss berört, men därtill kommer för honom — vilket jag förstår — den vördnad, som han, liksom vi andra, hysa för vår gemensamme lärofader på straffrättens område, nämligen Thyren; det har för herr justitieministern varit ett mycket viktigt skäl, att upplösningsrätten icke har någon förebild i Thyrens stora strafflagsförslag. Men, herr statsråd, kan det icke bero på att det ämne, som vi nu behandla, icke alls hör till strafflagen? Även om man anförtror upplösningsrätten till domstol, så att man förutsätter, att det är ett judiciellt förfarande, så blir förbudet mot eller upplösning av en förening icke en fråga av allmän straffrättslig natur. Att straff sedan följer på överträdande av förbudet är en sak, som icke hör hit. Till den allmänna straffrätten hör däremot att kriminalisera medlemskap, som just efter den finska lagens och delvis den norska lagens mönster har skett och som förordats i några högermotioner. Det hör till straffrätten, om man skulle kriminalisera själva medlemskapet i föreningen, och då har det sitt intresse, att Thyren i det avseendet uttalat sin principiella anslutning åtminstone till det norska systemet och att icke heller herr justitieministern tycks vara ovillig att följa honom, fast han icke haft tid att utarbeta ett förslag i enlighet med detta system, som jag för min del finner vara mycket mera ingripande och strängt än detta skrivelseförslag, som utskottet har förordat.

Med hänvisning till vad jag nu har sagt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindley**: Herr talman! Såväl den siste som föregående talare ha alluderat på de tillfälliga utskottens uttalanden om behovet av en sådan lagstiftning, som här föreslås. Det sammanhänger ju, som den siste talaren mycket rik-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

tigt anmärkte, med den situation, som uppstod efter nazisternas övertagande av makten i Tyskland och deras energiska försök att sprida denna lära till andra länder och framför allt den nazistiska rörelse, som började växa upp i vårt eget land. Detta påverkade givetvis sinnena överallt, och jag skall icke fördölja, att även inom arbetarrörelsen förefanns vid den tidpunkten en sådan stämning, att en lagstiftning ifrågasattes för att stävja denna rörelses framträngande. Men som en konsekvens, är det ju fullkomligt omöjligt att tänka sig en sådan lagstiftning, där man endast riktar sig mot *en* politisk grupp. Lagen måste naturligtvis göras generell, så att den omfattar även andra ytterlighetsriktningar.

Det är därför som jag icke alls finner det så förvånansvärt, att det i riksdagen kunde finnas en stämning för en lagstiftning i denna riktning, men nu äro väl förhållandena betydligt lugnare, och nu kunna väl även vi ha möjlighet att bedöma denna situation lugnare. Nu är jag icke kvalificerad att ingå på de juridiska förutsättningarna för lagens tillämpning, som den sista talaren vidrörde. Jag vill bara göra några andra små påpekanden.

För det första skulle jag vilja be någon upplysa mig om de välgörande verkningar, som detta slags lagstiftning kunnat åstadkomma i länder, där den redan principiellt blivit införd. Är det någon, som kan tala om för mig, vilka välgörande verkningar en sådan lagstiftning åstadkommit i dessa länder? Jag tänker härvid på de baltiska länderna, på Polen och Balkanländerna. Jag kan också hänvisa till Spanien, ty även där tillämpades ett liknande system — även om det icke var fastslagen lag — under Primo de Riveras tid. Har det haft ett lugnande inflytande i Spanien? Se på situationen där i närvarande stund! Utvecklingen har ju nu slagit över i motsatt riktning. Det hade säkerligen varit till större gagn, att något dylikt aldrig hade förekommit.

Nu är det så — och det måste vi räkna med — att ungdomen har en viss benägenhet att slå över i radikal riktning. Det är med ungdomen som med vinet. Jag har en gång i tiden varit med ombord på en engelsk ångare. Vi gingo och lastade vin överallt kring Medelhavet. I själva vinfaten fanns det ett borrhål, vilket gjorde, att om vinet råkade i jäsnings, slog det upp en stråle som ur en valfsik. Det var en säkerhetsventil, ty annars hade tunnan sprungit sönder. Likadant är det i detta fall. Det är mera nyttigt att låta det unga vinet liksom spruta över en smula än att försöka att stänga in det, ty då kan hela tunnan sprängas.

Jag vill sätta i fråga, om det är lämpligt att gå fram med dessa restriktiva åtgärder. Vi veta ju icke, hur lagen kommer att tillämpas. Därom är jag fullständigt ense med den föregående talaren. Användes den i trakasserings-syfte, så skapas därigenom en helgongloria kring alla dessa unga människor. De komma att betraktas som offer för den kapitalistiska samhällsmoralen. Jag hörde t. ex. vad herr Velander sade. Han framhöll, att vi behöva denna lag, att vi icke skola tolerera ett målmedvetet undergrävande av samhällsordningen. Vilka är det som »målmedvetet undergräva»? Det är dessa, som organisera och kritisera samhällsordningar och försöka att skapa anslutning till dessa sina åsikter. Alltså är det enligt herr Velanders uppfattning nödvändigt att vidtaga skydds- och beredskapsåtgärder i tid, och därför skall man åstadkomma en effektiv skyddslagstiftning. — Ja, det är rent förvånansvärt, att människor, som för övrigt äro kloka och förståndiga, ha en sådan barnslig tro på lagstiftningens förmåga att utrota obehagliga åsikter. Jag kan inte begripa, att det verkligen finnes folk, som tror, att lagstiftningen skall kunna utrota obehagliga åsikter. Och jag skall säga er, mina herrar, att jag kanske har mera kunskap och erfarenhet på detta område än någon annan här i kam-maren, just därför att jag sitter som ordförande i en internationell samman-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

slutning — internationella transportarbetarefederationen — till vilken alla dessa länders transportarbetare äro anslutna, och där vi dagligen — åtminstone de funktionärer, som äro där — ha att behandla alla dessa rapporter och kunna iakttaga stämningen på alla platser, även i dessa länder, där man har en sådan restriktiv lagstiftning. Och faktum är, att just i dessa länder ha vi den radikalism, som är svårast att handskas med. I andra länder, såsom de skandinaviska, England, Frankrike — i Frankrike och Belgien kan det ju bli oroligt, men det är övergående — bygger man mer på det fackliga verklighetsarbetet, under det att man i de andra länderna arbetar i det fördolda. Det fackliga blir där bara en sekundär sak, som de inte fästa så stort avseende vid. Huvudsaken är den radikala lusten att åstadkomma en omstörtning av samhällsförhållandena. Jag tror, att det är felaktigt att gå fram på en sådan linje.

Men jag skall också be att få påpeka, att det verkligen kan ligga en stor fara i de framtida verkningarna av en sådan lagstiftning som denna. Herrarna måste väl ändå erkänna, att det icke är uteslutet, att även här i landet inom en icke alltför långt avlägsen framtid skapas en majoritet — en folkfront, men kanske helt utan inslag av andra, borgerliga partier, vilka alltmer te sig som raka motsatsen och som icke alls skulle kunna ingå i en folkfront. Låt oss antaga, att det blir en målmedveten radikaliserings av den där folkfrontgruppen, om jag får kalla socialdemokraterna och de andra vänsterpartierna så. Äro ni i så fall absolut övertygade, att icke den här lagen kanske en gång i framtiden kan komma att utnyttjas av dessa radikala partier? De begå ingen olaglighet. De förklara helt enkelt med herr Velanders egna ord, att den verksamhet, som t. ex. högerpartiet eller de andra borgerliga partierna bedriva, är samhällsvådlig, att den innebär ett målmedvetet undergrävande av samhällsordningen, d. v. s. den samhällsordning, som dessa radikala partier infört. Med stöd av denna lagstiftning bannlyser man då de borgerliga partiernas åsikter. Man bör aldrig vara säker på vad som komma skall, och jag tycker verkligen, att vi inte så här i onödan skola skapa lagliga möjligheter till åsiktstvång.

Medan jag har ordet, vill jag erinra om ett yttrande, som en gång fälldes här i kammaren och som gjorde, att jag som socialdemokrat ryggade tillbaka. Jag började reflektera, om det inte låg någon sanning i detta yttrande, som fälldes just från talarstolen. Det var någon, som sade: Nå, antag nu till exempel, att ni få majoritet här i landet för en socialdemokratisk åskådning. Om det då något år därefter uppkom en stämning för återgång till det gamla — skulle ni då vara villiga att på grundval av den demokratiska friheten och rätten draga er tillbaka, eller skulle ni säga: Nej, ha vi en gång fått makten, så skola vi också behålla den. — Ja, jag måste säga, att jag hajade till inför detta yttrande, och jag frågade mig själv: Skulle vi ha kraft och mod nog att låta det återgå till det gamla, om folket inte funne sig tillrädda under en socialdemokratisk regim? Jag tror dock, att med den inställning vi ha, skulle vi t. o. m. ha mod till ett sådant offer, ty vi skulle snart nog återvinna vår position.

Detta är min bestämda mening. Jag tror på demokratiens frihetskänsla, på demokratiens möjlighet att skapa ett samhällsskick, som skall vara tillfredsställande, och det är också därför som jag anser, att vi i ett fall som detta icke skola försöka att med lagstiftningens hjälp utrota obehagliga åsikter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Wohlin**: Herr talman! Det torde icke begäras av mig, att jag skall ingå på en vederläggning av vad talesmannen för den kommunistiska världsuppfattningen har anfört på tal om detta ämne. Herr Nerman gav en skildring av läget, sådant han från denna världsuppfattnings synpunkt ser det,

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

men man torde vara allmänt överens om, att den skildringen var fullständigt missvisande. Det kan ju ha funnits tider i gångna århundraden, då »statsfienden», om vilken han talade, var den, som icke tillräckligt passade de makt-havande, och då det var en härskande samhällsklass' privilegier och intres-sen, som voro utslagsgivande, när det gällde att bedöma statsfiendernas verksamhet. Huru illa stämmer emellertid icke detta överens med förhållandena i ett land som vårt, som sedan lång tid tillbaka genomfört den måhända mest omfattande demokratisering av samhällsförhållandena, som något folkstyrt land har att uppvisa, som beviljat folket medborgerliga politiska rättigheter nästan så långt man gärna kan gå, som för övrigt alldeles nyligen sänkt ett visst åldersstreck, som spelar en roll i detta sammanhang, och som ju har en i folkets hela medvetande förankrad demokrati i god bemärkelse? När nu alla möjligheter att ytterligare reformera detta samhälle stå öppna på grundval av detta fria statsskick och när det står envar fritt att inom ramen för den lagliga ordningen umeckla sin uppfattning om vägarna för ett sådant reformarbete, ja, när det står t. o. m. den kommunistiska världsuppfattningens representanter fritt att offentligen, även i svenska riksdagen, angiva sina synpunkter på det nuvarande samhället och sin uppfattning om hur man vill ha utvecklingen gestaltad — vad är det då för mening i att tala om, att här är det »härskande folklagets intressen», som hotas av den lagstiftning, varom nu är tal och som ju tvärtom har till uppgift att skydda detta fria folkstyre, som vi genomfört, från tendenser, som äro ägnade att bringa detta statsskick i fara? Hela den beskrivning, som herr Nerman gav av bakgrunden till de föreliggande utskottsförslagen, förefaller mig så fullständigt stridande mot verkligheten som gärna är möjligt, och det har ju också betonats av flera ärade representanter för den stora socialdemokratiska rörelsen, att denna skildring var missvisande.

Här är det ju i själva verket så, att vi ha kommit in i ett nytt världshistoriskt skede, då de gamla, på folkfrihetens grund vilande demokratierna utsättas för de mest allvarliga påfrestningar och faror runt om i världen. Övertygade som vi äro om den svenska demokratiens betydelse för kommande årtionden och generationer, vilja vi söka att skydda oss för sådana faror. Första lagutskottet har också — och det böra kammarens ärade ledamöter bemärka — måhända icke fullt i överensstämmelse med sitt vanliga skrivsätt i lagfrågor i motiveringen intagit ett allmänt uttalande om riktlinjerna för sådana strävanden. »Utskottet vill emellertid icke underlåta att framhålla», heter det i den allmänna motiveringen, »att statsmakterna, jämsides med vidtagande av lagstiftningsåtgärder mot den statsfientliga verksamheten, böra fortsätta den sedan länge beträdda vägen att söka bereda landets befolkning gynnsammast möjliga ekonomiska och sociala förhållanden. Åtgärder av berörda slag äro ett positivt medel mot utbredningen av statsfientliga riktningar, vilkas propaganda däremot finner en gynnsam jordmån i tryckande missförhållanden av ekonomisk eller social art.»

Vad är detta uttalande annat än ett erkännande av att sådana rörelser, som här åsyftas, djupare sett framspringa ur sociala träskmarker, som icke blivit föremål för sanering, och att det viktigaste medlet att på lång sikt stäcka sådana rörelsers utbredning är en dränering av i samhället till äventyrs ännu förefintliga missförhållanden, samt jämsides därmed, såsom också sagts, ett upplysningsarbete på den fria övertygelsens väg? Men då utskottet icke stannat vid allena detta, beror det uppenbarligen på vad herr Löfgren också riktigt underströk, nämligen att situationen är sådan — eller kan bli sådan — att det fordras någonting därutöver. Man vet icke och hoppas det icke, men det kan inträffa situationer, då en beredskapslag — och det är ju fråga om en sådan

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

— som den här förordade kan bli det yttersta medlet i en ödesdiger situation för att hävda den lagliga ordningen och det fria statsskicket.

Herr Klefbeck har utvecklat sin syn på ämnet och han har bl. a. sagt, att man genom en sådan lagstiftning skulle »nagga i kanterna» på våra gamla medborgerliga fri- och rättigheter — dessa »heliga rättigheter», som vi fått i arv och som det är vår plikt att lämna oförkränkta till våra efterkommande. Den uppfattningen är icke träffande, ty det har väl aldrig varit svenska medborgerliga fri- och rättigheter av »helig» natur att med våldets medel omstörta den lagliga ordningen i landet. Det har väl aldrig ingått i det svenska folkets tusenåriga uppfattning om dessa ting, att våldet som medel för att vinna vissa syften tillhört den laglydiga och ordningsälskande svenska nationens heliga fri- och rättigheter. Jag finner i herr Klefbecks uppläggning av hela frågan, liksom även i någon mån i herr Norlings och andras syn på saken, en viss brist på känsla av att vi nu lämnat det förra seklets jämförelsevis lugna och harmoniska politiska och sociala förhållanden bakom oss, och att den allmänna uppfattningen om de medborgerliga fri- och rättigheterna, som gjorde sig gällande under detta tidsskede, så tillvida måste modifieras under nu rådande tidsförhållanden, att de icke få tillåtas att slå över i uppenbart missbruk till allvarlig fara för våra dyrbaraste nationella och medborgerliga värden. Jag behöver ju icke understryka, då det uppenbarligen framgår av utskottets utlåtande, att det är våldstendenser, från vilket håll de än komma, från vilken sida de än hota och vilka diktaturideal och våldsideal de än representera, som i lika mån åsyftas med denna lagstiftning, och det blir en öppen fråga för framtiden, därest en sådan lagstiftning kommer till stånd, åt vilket håll den första gången eventuellt kan behöva rikta sig. Men att den kommer att ge uttryck för den svenska demokratiens vilja att bevara sitt självständiga liv — den saken är uppenbar, och det är därför, som det för mig är så svårt att förstå, varför representanterna för den del av den svenska demokratin, som företrädes av det socialdemokratiska arbetarepartiet, i så hög grad, som här sker, undervärderar och missbedömer betydelsen av och den verkliga avsikten med den lagstiftning, som här förordas.

Jag får, för att icke taga kammarens tid alltför länge i anspråk, på tal om den nu föreslagna utredningen rörande en lag om upplösning av samhällsfarliga sammanslutningar säga, att själva tanken på en sådan lagstiftning ju något snuddats vid även i herr justitieministerns uppläggning av frågan. Visserligen har herr justitieministern icke gått in för denna del av det komplex av åtgärder, som här är på tal, men herr justitieministern har, på sätt nyss erinrats, likväl berört problemet, och jag har fått den allmänna uppfattningen, att det mera varit juridiska och lagtekniska betänkligheter, som legat i vägen för herr justitieministern vid hans ståndpunkttagande än det varit någon uppfattning om att en lagstiftning av sådan natur överhuvud taget, under alla förhållanden, vore i framtiden obehövlig i vårt land. I varje fall har utskottsmajoriteten icke trott, att dessa juridiska invändningar och betänkligheter ha sådan tyngd, att de böra förhindra ett nytt försök — och ett mycket bestämt försök — att här komma fram till en lagstiftning, som är tekniskt tillfredsställande. Utskottsmajoriteten har också i stora drag skisserat denna lagstiftnings innehåll och ganska tydligt pekat på möjligheterna att lösa dessa svårigheter, som här på vissa punkter föreligga.

Jag hade verkligen under behandlingen av detta ärende i utskottet trott, att en så pass mjuk och resonlig framställning som utskottets på den förevarande punkten skulle ha kunnat vinna enhällig anslutning — liksom i åtskilliga andra punkter, till vilka man sedermera kommer — borde ha kunnat biträdas även från den socialdemokratiska representationens sida. Då så icke skett,

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

tror jag att det är, som jag nyss nämnde, ett uttryck för fasthållandet vid en viss doktrinär uppfattning på ett område som det förevarande, vilken icke står i överensstämmelse med en ganska bister verklighet runt omkring oss i världen. Och jag tror att den dag kan komma, då den socialdemokratiska arbetarrörelsen själv och dess representanter med tillfredsställelse komma att hälsa, att en sådan lagstiftning som den nu föreliggande står till förfogande i form av en beredskapslagstiftning. — Herr Lindley skakar på huvudet, och det göra vi ju ofta, när en frågas framtida utveckling icke står fullt klar för våra ögon, men sådana förändringar i uppfattningen har man tidigare sett och de kunna även nu inträffa.

Jag skall icke närmare fördjupa mig i frågans juridiska sidor. Jag slutar med att upprepa, att ett vidsynt och inom ramen för den svenska statens ekonomiska och finansiella möjligheter fullföljt socialt reformarbete för de breda folklagrens väl är vad tiden och framtiden ovillkorligen kräva, att vi stå inför många olösta frågor av sådan natur, att vi ha framför oss väldiga arbetsfält för tryggande och främjande icke minst av de fattigare folklagrens ställning och att det är min förhoppning, att arbetet i vår svenska politik under kommande år skall fortgå i sådan riktning, samt att dessa ytterlighetsströmningar, varom här är tal, härigenom skola kunna hållas tillbaka och icke få någon verklig livskraft. Men jag kan icke tillhöra dem som slå sig till ro i den tvärsäkra förvisningen att så kommer det att bli. Det är icke bara dessa — herr Lindley — omogna ungdomar, som det här gäller, det finns ju också till åren komna folkförförare av helt annan kaliber, som äro verksamma i dessa ytterlighetsriktningar, och de växa nog icke ifrån sina intentioner och åsikter. De äro emellertid ofta ganska fega, och kommer det en möjlighet för statsmakten att slå till, så kan det hända, att detta gör mycket god nytta. Ungdomen är ju för närvarande i detta avseende något svårbedömd, men det är min förhoppning liksom det flestas, att det skall gå över med åren. Under inga förhållanden anser jag emellertid, att man kan underlåta att här i den svenska demokratiens eget framtida intresse handla så som tidsläget kräver, och yrkar alltså, herr talman, på den föredragna punkten bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Undén**: Herr talman! Det föreligger på denna punkt ingen framställning från Kungl. Maj:t till riksdagen, och ur den synpunkten hade det inte påkallats något inlägg från regeringsbanken i debatten, men flera talare ha anfört ett uttalande i propositionen, som de ha trott sig kunna tolka på det sättet, att regeringen skulle ha vissa sympatier för ett ingripande i en något annan form än den som föreslagits av utskottet, och detta sympatiuttalande skulle ligga i en hänvisning till den norska strafflagen, som propositionen innehåller. Jag ber att få förklara, att regeringen alls inte har någon sympati för en lagstiftning av denna art, utan efter noggrann omprövning har bestämt avböjt att för sin del engagera sig i en lagstiftning om upplösning av politiska partier. Hänvisningen till den norska strafflagen innebär någonting helt annat. Den norska bestämmelsen innebär en kriminalisering av deltagande i sammanslutning, som har till syfte att föröva eller framkalla brott, alldeles oavsett vad det är fråga om för slags brott, alltså straff för de individer, som deltaga i sådana sammanslutningar. Där avses alltså fullt opartiskt alla slags brott och alla slags sammanslutningar för förövande av brott, det må gälla föreningar av inbrottstjuvar eller föreningar av kuppmakare, som vilja spränga stortinget i luften eller vad det vara må. Ett ingripande, i den mån det skulle erfordras mot sådan direkt komplott i fråga om bestämt brott, är givetvis en helt annan sak än det sätt att gå fram, som här rekommenderas

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

av utskottet. Det karakteristiska för utskottsförslaget är nämligen det, att man här särskilt omgärdat det befintliga statsskicket med en speciell skyddslagstiftning, en lagstiftning som visserligen enligt kommittéförslaget, vilket i huvudsak rekommenderas av utskottet, skulle innehålla vissa förutsättningar såsom betingelser för ett ingripande men som i alla fall kan i tillämpningen få en användning, som skulle betyda ett alldeles bestämt intrång i den medborgerliga friheten.

Herr Wohlin undrade, varför den socialdemokratiska rörelsen intog en så avog och som han uttryckte det doktrinär ställning i en fråga av denna art. Jag tror jag kan ge honom det svaret, att det beror därpå, att det socialdemokratiska partiet har en historia. Om en lagstiftning av detta innehåll varit gällande låt oss säga på 1890-talet, betvivlar jag för min del inte, att det socialdemokratiska partiet skulle mycket väl ha kunnat av domstolarna inpassas under beskrivningen på dessa samhällsfarliga sammanslutningar. Det skall vara en sammanslutning, karakteriserad av en sådan verksamhet, att genom densamma ådagalagts syfte att med våld omstörta eller förändra rikets statskicks. Verksamheten är naturligtvis agitationen och propagandan, och vad beträffar det våldsamma omstörtandet av rikets statskicks, kan man väl tänka sig som ett ganska logiskt resonemang från 1890-talets domstolar, att eftersom socialisterna ville ha en helt annan samhällsordning, vars genomförande på legal väg tedde sig så utomordentligt osannolikt och nästan otänkbart, kunde de inte gärna mena någonting annat än att detta samhällstillstånd skulle vinnas genom våld, och man skulle säkerligen också i de socialdemokratiska agitatorernas uttalanden ha kunnat finna åtskilliga belägg för en sådan uppfattning. Jag menar alltså, att då det socialdemokratiska partiet för sin del har ett historiskt skede bakom sig, under vilket partiet i stora kretsar betraktats som samhällsfarligt, är det klart, att det partiet är särskilt känsligt för att för sin del medverka till att nu förklara andra sammanslutningar för samhällsfarliga och bestämma om deras upplösande genom statliga myndigheter.

Herr Löfgren sade, att det stod *uppenbar* fara för rikets säkerhet; i hastigheten hade han glömt, att utskottet opponerar sig mot så stränga förutsättningar. Uttrycket *uppenbar* fara för rikets säkerhet stod i kommittébetänkandet, men det är ju en av de saker, som utskottet vill ha ändrade. Och även på en annan punkt skärper utskottet i sina direktiv kommitténs förslag. Men man må aldrig så mycket hänvisa till ordalagen; man kan i alla fall inte komma ifrån att i en upprörd tid sådana ordalag kunna användas till syften, som icke varit medvetna för dem som medverkade vid lagens tillkomst, men som i alla fall sedan kunna ernås genom lagens användande.

De invändningar, som från socialdemokratisk sida gjorts emot en sådan lag, kan man sammanfatta i två punkter. Den ena är, att lagen skulle få skadliga biverkningar av varjehanda slag, den andra är att lagen skulle vara ineffektiv. Dessa bägge olägenheter gå för övrigt in i varandra. Herr Wohlin yttrade i sitt tal, att man bör sanera de träskmarker, som det här är fråga om, men man sanerar inga träskmarker genom att sätta upp anslag och förklara att träskmarker äro otillåtna, och det är ungefär vad en sådan här lag skulle betyda.

Herr Löfgren förvånade sig över reservationens uttalande, att en upplöst sammanslutnings verksamhet skulle kunna fortsätta. Han sade, att då den är upplöst, är ju verksamheten slut, och då kan den inte fortsätta längre, och han förstod därför inte det uttalandet i reservationen. Hur kan han då rekommendera en lagtext, som i kommitténs förslag lyder på följande sätt i 3 §: Den, som mot meddelat förbud fortsätter upplöst sammanslutningsverksamhet, straffes etc.? Herr Löfgren vet tydligen inte, vad detta skulle innebära, han finner det alldeles meningslöst, men rekommenderar i alla fall en lagstiftning,

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

som förutsätter, att en upplöst sammanslutnings verksamhet kan fortsätta. Det är väl också så, att det är kommittén som här har den realistiska inställningen. En upplöst sammanslutning kan verkligen fortsätta sin verksamhet, och det är just denna omständighet, som utgör ett av huvudargumenten mot en lag av denna art. Ett förbud mot en upplösning av en politisk sammanslutning driver ju sammanslutningens medlemmar till en fortsatt verksamhet i det fördolda, och det kan väl som en allmän regel sägas, att ju mer öppet dessa sammanslutningar bedriva sin verksamhet, desto mindre farliga äro de, men ju mer de trängas in i underjordisk verksamhet och konspirationer, desto mer riskabla bli de. Att den synpunkten uppmärksammas även inom andra kretsar än socialdemokraternas, framgår ju av att det är flera stora liberala tidningar, som under den tidigare diskussionen bestämt förklarat sig emot en lagstiftning av denna art. Det är inte heller underligt, att Svea hovrätt på det bestämdaste avböjt att få hand om tillämpningen av en upplösningslag av denna art. I själva verket är det ju inte alls fråga om något juridiskt förfarande i vanlig mening, om någon tolkning av juridiska regler, som domstolarna annars ha att göra med. En upplösning av en politisk sammanslutning är en politisk akt, och den åtgärden skall naturligtvis utgå från ett bedömande av de politiska konsekvenserna å ena sidan av en upplösning och å andra sidan av den fortsatta öppna verksamheten. Jag tycker för min del, att det är synnerligen naturligt, att både justitiekanslern och Svea hovrätt känna sig ganska litet kompetenta för tillämpning av en lag av denna art.

Nu yttrade herr Löfgren, om jag förstod honom rätt, att vi äro alla överens om att denna lag icke skall tillämpas mot några nu bestående sammanslutningar. Jag vet inte, om han har någon fullmakt att för samtliga de partiets räkning, som stå bakom detta förslag, säga, att den inte skall tillämpas beträffande någon av de nu existerande sammanslutningarna. I varje fall kommer den frågan enligt hans förslag att överlämnas till en s. k. sakkunnig nämnd, och jag vet inte, om vi kunna ha någon garanti för den nämndens uppfattning i den frågan. Regeringen har vid sin prövning av detta spörsmål betraktat saken så, att det icke finns anledning att vidtaga upplösning av någon av de politiska organisationer, som för närvarande finnes i landet, och att en lagstiftning är redan ur den synpunkten icke motiverad.

Herr Wohlin framhöll, att det här gäller att vidtaga åtgärder för att skydda det demokratiska samhället, men det är uppenbart av det jag har sagt, att enligt regeringens uppfattning är det en dålig och skadlig metod att på detta sätt söka skydda samhället, och långt ifrån att vinna det mål, man föresatt sig, åstadkommer man tvärtom ett rakt motsatt resultat. Därför kan jag endast för min del rekommendera kammaren att avslå det här framförda skrivelseförslaget.

I detta anförande instämde herr *Lindhagen*.

Herr **Bergman**: Herr talman! Statsrådet Undén gjorde gällande i sitt nyss hållna anförande, att socialdemokratien motsätter sig vad här föreslås på den grund, att den av sin historia tror sig ha inhämtat den lärdomen, att den själv skulle ha råkat ut för denna lag, om den hade funnits vid socialdemokratiens första framträdande här i landet. Jag tillåter mig på det allvarligaste betvivla, att mästern Palms i jämförelse med den nazistiska och kommunistiska rörelsens nästan idylliska uppträdande — jag minns den tiden mycket väl, jag hörde honom i Uppsala under min studenttid — skulle ha kunnat rubriceras under sådana bestämmelser, som här äro föreslagna, såsom en våldsrörelse av beskaffenhet att sätta hela statens säkerhet i fara.

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Statsrådet påtalade även, att utskottet velat gå längre än kommittén har föreslagit. Detta är visserligen formellt sett sant, men i realiteten är skillnaden ej stor; inom kommittén diskuterades åtskilligt, om man skulle skärpa uttrycket så, att det skulle heta *uppenbar* fara eller endast *fara*. Meningen var i alla fall, att för att det skulle komma i fråga att upplösa en förening, skulle verksamheten ha gått därhän, att den var av beskaffenhet att sätta statens säkerhet eller ordningen i landet i verklig fara. Det ansågs inte ens vara nog med att den skulle syfta till att med våld omstörta författningen. Det är ju många, som tycka, att ett på lag och rätt grundat samhälle ej bör finna sig i att det bildas föreningar, som ange sig ha till uppgift att med våld omstörta författningen, men inte ens det skulle enligt kommittén vara tillräcklig upplösningsanledning, utan det skulle vara fråga om en sammanslutning, vars *verksamhet* med hänsyn till de i lagförslaget nämnda omständigheterna, visade sig vara av beskaffenhet att sätta statens säkerhet eller ordningen i landet i fara. Jag tror inte, att på den tid, när socialdemokratien började i vårt land, det skulle ha kunnat bringas upp en opinion, som hade ansett, att hela vårt statsskick var i en sådan fara, att det måste inskridas på det sätt, som här är föreslaget. Man tillgrep de lagparagrafer, som då funnos, och försökte tillämpa dem, i ett och annat fall — när ordning förekom — kanske med fog, i de flesta fall mer eller mindre obefogat och på olämpligt sätt. För min del är jag, vad den nu föreliggande saken beträffar, tillfredsställd med kommitténs formulering, men då skillnaden mellan den och utskottets ej synes mig väsentlig, gör jag i detta avseende intet säryrkande. Det är ju för övrigt blott fråga om en skrivelse, ej om en fix formulering.

Herr Lindley yttrade, att det är omöjligt att genom lagstiftning utrota åsikter, och det har han naturligtvis fullkomligt rätt i, men ingen människa har heller tänkt sig, att man skulle genom den lagstiftning, som här är föreslagen, kunna utrota några åsikter. Vi rikta oss överhuvud taget icke emot den ena eller andra statsrättsliga uppfattningen om hur ett samhälle skall vara ordnat. Det må gärna bildas hur många kommunistiska föreningar som helst, ja, även nazistiska och fascistiska, ifall de inskränka sig till att arbeta för omdaning efter sina idéer av samhället, med användande av de fredliga och lagliga medel, som en demokratisk samhällsordning förutsätter. Det är endast i fall de överskrida dem och tillgripa våld och det på ett sådant sätt, att den allmänna ordningen och säkerheten i riket kommer i fara, som något inskridande av den beskaffenhet, som här föreslås, skulle ifrågakomma. Och då man försöker göra gällande — det är ju endast ett demagogiskt trick — att detta förslag skulle stå i strid emot demokratiens allmänna uppfattning, att det skulle innebära ett avfall från demokratisk åskådning o. s. v., då förbiser man ju först och främst allt sunt förnuft och man förbiser också, att i en mängd länder, där demokratien har mycket gamla anor och där det är alldeles otvivelaktigt, att en demokratisk åskådning alltjämt ligger till grund för statsförfattningen, sådan lagstiftning i ganska stor utsträckning förefinnes.

I den norska strafflagen § 330 stadgas straff för den som stiftar eller deltar i förening, vilken genom lag är förbjuden eller vars syfte är förövande av eller »opmuntring» till straffbara handlingar eller vars medlemmar förpliktat sig till obetingad lydnad mot någon. Det finns ju föreningar bland de diktatursträvande organisationerna, där man förpliktat sig till absolut lydnad under en ledare, ja t. o. m. under en utländsk myndighet, som dekreterar absolut skyldighet att utföra vad som av den utländska övermyndigheten ålägges. Norge är väl — om något — ett demokratiskt land.

I nederländska strafflagen stadgas straff för deltagande i förening, som har till ändamål att begå brott, med fängelse i högst 5 år och deltagande i an-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

nan av lagen förbjuden förening med fängelse i högst sex månader eller böter. Beträffande anstiftare och ledare kan straffet förhöjas med en tredjedel.

Enligt förbundsorfattningen i Schweiz — Schweiz är, som vi veta, ett av de mest demokratiska länder i världen — äga medborgarna bilda föreningar, såvida icke dessas syften eller de medel, som användas för att uppnå dessamma, äro rättsstridiga eller farliga för staten. Det förbudet går i sin allmänna formulering t. o. m. längre än utskottets förslag här går och ännu längre än vad kommittén i sitt synnerligen hovsamma och moderata förslag tänkt sig. Men sådan är lagen i det fria och demokratiska Schweiz!

I England — detta land åberopas ju alltid som ett land, där man kan få säga och handla och skriva precis hur som helst, och det framställes såsom ett mönsterland för modern demokrati, vilket det ju också är i många avseenden — i England råder föreningsfrihet, men om en förening fullföljer ett lagstridigt ändamål, anses föreningsmedlemmarna göra sig skyldiga till »conspiracy», och den, som är medlem av en sådan förening eller understöder densamma, straffas. Nu är det visserligen så, att i Hyde Park kan det stå talare och orera vitt och brett och förklara, att man bör hugga huvudet av alla monarker t. ex., och det bryr sig ingen om på samma sätt som våra justitieministrar i vissa tryckfrihetsfall; de anse sig ha diskretionär prövningsrätt. Det bor ju ett förnuftigt folk i England; det har common sense i mycket hög grad, och de som tillämpa lagarna ha det också. Det är ju inte meningen, att om den i dag diskuterade lagstiftningen kommer till stånd, man skall ta varje ofarligt revolutionsfår i örat och skrida till någon sorts allmän avrättning. Det står ju i den föreslagna lagen, att förutsättningen är att säkerheten i landet är i fara. Och i England finns det, som vi se, en lag, som innebär, att om det är fara å färde, kan lagens arm träffa med skärpa. Där finns också i en gammal lag redan från 1700-talet förbud mot att förbinda sig med ed att lyda någon ledare, anförare eller annan person, som icke har laglig rättighet att kräva en engelsmans lydnad.

I Frankrike äro enligt 1901 års lag om föreningsrätten sådana föreningar otillåtna, som bildats för eller som fullfölja ändamål, som stå i strid med gällande lag eller goda seder eller hota statens integritet eller den republikanska styrelseformen. I Belgien fastslås i grundlag rätt för medborgarna att sammansluta sig i föreningar, och den rätten kan icke underkastas några i förväg lagda hinder, men en förening kan av domstol upplösas, om den fullföljer olagliga ändamål, och genom lag av 1934 har införts förbud mot att bilda, biträda eller tillhöra enskilda sammanslutningar av militär natur. Det är något ungeför likartat med den kårslagstiftning, som genomfördes här för ett par år sedan. I Tjeckoslovakien har man en lag till skydd för republiken av år 1923, där det stadgas straff för den som grundar en hemlig organisation, vars ändamål är att undergräva statens självständighet, författningens enhet eller den demokratiskt-republikanska statsformen och för den som med kändedom om ändamålet inträder i en sådan förening, träder i förbindelse med densamma eller deltager i dess verksamhet eller stöder den materiellt eller på annat sätt. Och såsom en sådan organisation anses också en sammanslutning, som har ett ändamål av denna art, men föregiver ett annat ändamål. I Tjeckoslovakien har man ju haft särskilda förhållanden, som förklara sistnämnda lagstiftning: hemliga organisationer ha där förekommit i stor utsträckning, men det anförda visar, liksom de exempel från andra demokratiska länder, jag förut anført, att demokratin där ansett sådana lagar icke blott icke strida mot sin allmänna samhällsuppfattning utan till och med vara nödvändiga just till försvar för den demokratiska ordningen. Jag ber att få fullständigt instämma i vad en

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
föregående ärad talare, herr Wohlin, anförde i avseende på det demokratiska syftet med den föreslagna lagstiftningen.

Vad nu angår dessa förslag, som framlagts av kommittén angående statsfientlig verksamhet, är det ju ett märkligt tidens tecken, att de ha blivit av de hörda myndigheterna tillstyrkta i så stor utsträckning. Det torde vara mycket sällsynt, att ett kommittéutlåtande blivit så allmänt tillstyrkt som detta. Det har anförts, att Svea hovrätt gjort vissa invändningar, men dessa gällde icke lagen såsom sådan, utan blott vissa detaljer. Svea hovrätt ansåg, att hovrätten icke var det lämpligaste organet att handhava saken. Den önskade i stället en särskild specialnämnd för detta ändamål, men det var icke mot principen, som hovrätten gjorde invändning, och i avseende härpå har ju utskottet sagt, att man torde böra taga hänsyn till den framställda anmärkningen och upptaga tanken på en specialdomstol till övervägande vid den omarbetning av lagförslaget som utskottet förordar.

Det har vidare anförts, av den förste ärade talaren, herr Klefbeck, att två länsstyrelser hade opponerat sig emot förslaget. Detta är riktigt, och det gäller de två länsstyrelser, vilkas chefer äro socialdemokrater. Alla de andra ha, såvitt jag kunnat finna, tillstyrkt antingen kommitténs huvudförslag eller det förslag av herr Borell, som går längre, eller också ha de, utan att direkt tillstyrka herr Borells förslag, uttalat sig i den riktning, att man borde ha gått längre än kommittén gjort. Vi ha bland dessa t. ex. länsstyrelsen i Stockholms län, vars chef ju är känd som en framstående liberal. I dess yttrande heter det bl. a., att den utredning, som företagits av kommittén, till fullo bestyrker nödvändigheten av att åtgärder i lagstiftningsväg vidtagas mot den statsfientliga verksamheten. Den nu gällande lagstiftningen bereder, heter det, icke myndigheterna tillräcklig möjlighet och i många fall icke ens någon som helst möjlighet att ingripa mot sådan verksamhet. Det framlagda förslaget söker råda bot därpå och har i huvudsak väl lyckats härmed. Emellertid synes en skärpning av förslaget böra göras i vissa avseenden.

Västerbottens länsstyrelse vars chef också är en bekant vänsterpolitiker säger så här: »Någon tvekan om nödvändigheten av särskilda åtgärder mot statsfientlig verksamhet torde numera icke förefinnas. De av kommittén framlagda förslagen synas väl avvägda, och länsstyrelsen har icke funnit något att erinra mot förslagens upphöjande till lag.»

Jag är ganska övertygad om, att därest Karl Staaff nu hade levat och kunnat deltaga i politiken här, skulle han hava stått på samma sida, där utskottsmajoriteten och hans partivän herr Löfgren i dag stå.

Början av herr Klefbecks anförande var ju synnerligen sympatiskt i många avseenden. Jag hyser mycken respekt för hans ärliga övertygelse, liksom för herr Klefbecks hela personlighet. Han är präst och han är kristen, och synes här vilja följa regeln, »när man slår dig på det ena kindbenet, så vänd det andra till». Han vill icke veta av våld. Och även vi gå ju ut ifrån att man genom lagstiftningen bör bekämpa just våldssträvandena. Då det är emot våldet, som vi sträva, äro vi i själva verket på samma linje. Men herr Klefbeck förefaller nästan draga den slutsatsen därav, att man inte skall stå det onda emot överhuvud taget. Det är den tolstoyanska uppfattningen, som han tycks göra gällande. Det rike för vilket Tolstoy på sistone pläderade var emellertid icke av denna världen, och vi måste väl ändå erkänna, att det inte går att driva tolstoyansk politik i en tid som vår. Den må ha högt syftande ideal, men om de tillämpas på ett sätt, som leder till rakt motsatta mål, så har man missförstått deras andemening.

Herr Nerman yttrade, att vi ha kommit in, som han sade, i en tid, som glider ned mot våldet och barbariet, och han beklagade, att vi gjort det. Det

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

är en sak, som vi alla beklaga, i den mån det kan vara sant. Men här är det just fråga om att sätta en damm mot våld och barbari. Det är till försvar för friheten och freden som dessa lagar skola stiftas och i den andan skola de också tillämpas. De böra tillämpas med det förstånd, varmed engelsmännen förstå att tillämpa sådana lagar. Jag är övertygad om att herr Nerman icke skulle kunna förneka att på det håll, där han sökt sina ideal, har inte precis tanken på att undvika våld och barbari varit den ledande grundsatsen. Det är tvärtom så — såsom framgår av många dokument, vilka återfinnas i kommittébetänkandet — att direkta föreskrifter givits, hur den rörelse, som utgår därifrån och som han är en så sympatisk och ofarlig representant för, egentligen skall skötas, och där får man bl. a. veta, att varje känsla av plikter mot det s. k. borgerliga samhället skall utplånas. Överhuvud taget har man, heter det, ingen plikt mot det borgerliga samhället utan endast mot sin klass och sitt andliga fosterland där ute i Östern, och därför skall man med alla medel försvara diktaturen, den proletära diktaturen, heter det, och det beskrives också mycket noggrant, huru det skall gå till: »Revolten skall helt lugnt börja med en liten strejk, vilken så småningom utvecklar sig till att bli en landsomfattande karaktär. — — — Då skola de röda gardena, organiserade i olika vapenslag, marschera upp på sina mobiliseringsplatser. Det kommunistiska partiet övertager den verkställande makten, avsätter den borgerliga regeringen» o. s. v., o. s. v.

Herr Klefbeck sade, att det finns så många hyggliga och snälla gossar, som tillhöra denna rörelse och som inte alls mena något ont med de ibland förekommande bloddrypande fraserna. Ja, det kan vara mycket riktigt, men det finns också andra, såsom här förut påpekats av herr Wohlin, som ligga bakom dem och som minsann mena allvar. Det har också visat sig vid åtskilliga tillfällen, att det blivit allvar på en och annan punkt även hos oss.

Nu säger man här, att det för närvarande inte är den ringaste fara, ty det är så lugnt nu. Men utskottet har med rätta påpekat, att en sådan lugn tid just är den lämpligaste för att överväga sådana frågor som denna. Lagar mot omstörtningrörelser böra icke stiftas under intrycket av en uppjagad stämning utan i lugn och ro och under moget övervägande och de böra finnas, så att man kan tillämpa dem, i fall en orolig stormtid skulle komma. Då kan det vara för sent att få någon lag till stånd. Jag vill dessutom erinra om att det skett en ganska stor förskjutning inom den statsfientliga rörelse, jag nyss talade om, med avseende på dess ställning särskilt till militärväsendet. Förut var det vanligt från det hållet, att man uppmuntrade till vägran att deltaga i militärvövningar och propagerade ren pacifism. Nu är parollen en annan, nämligen den att man skall vara ytterst nitisk och uppmärksam och väl utnyttja sin militärtjänsttid, man skall sätta sig in i allting, lära sig all teknik, försöka vinna befälets förtroende och i alla avseenden vara fullkomligt exemplarisk. Allt detta är naturligtvis bra i och för sig, men det säges dock ibland rätt öppet ifrån, i vilket syfte det sker. Man skall nämligen sedan vända vapnen åt rätt håll, som det heter, d. v. s. mot egna landsmän.

Det nu anförda gäller en av de riktningar, som det är fråga om, och som ju måste betecknas såsom statsfientlig. Men det finns en annan riktning också. Herr Nerman började sitt anförande med att säga, att han var representant för den riktning, som nog först skulle komma i tur här, när denna lag skulle tillämpas. Det är inte alldeles säkert. Det finns en annan riktning, som minsann har lika intensiva och heta planer på att omstörta vårt stats-
skick, och den kan mycket väl komma först i tur. Det gäller att ha en beredskapslagstiftning mot den också, och om man inom den ena riktningen varit nog försiktig att säga ifrån att man inte tänker använda våld, så kan ju, om

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

denna lagstiftning kommer till stånd, förmodligen även den andra riktningen göra likadant. Men det är inte på ordalagen det hänger, utan på huruvida de ifrågavarande rörelsernas verksamhet otvetydigt visar, som det här står, sig vara så pass farlig att den är av beskaffenhet att sätta statens säkerhet i fara. Det kan gälla lika väl den ena som den andra, och det förefaller nästan som om intensiteten för närvarande i arbetet på den nazistiska sidan vore litet större, måhända därför att det för ögonblicket inte finns så riklig tillgång till subvention på den andra sidan. Det kan också hända, att den påfallande stillhet, som man åberopar såsom skäl för att nu inte göra något, skulle kunna bero på en paroll, som utgått på båda hållen, att man skall vara försiktig för närvarande, tills faran för dessa lagars antagande är över.

Jag kan inte inse, att man på något sätt skulle göra sig skyldig till något övergrepp vare sig mot demokratien eller staten, om man bifölle vad utskottet här har föreslagit. Jag kan omöjligen tillägna mig den uppfattningen att det skulle höra till folkets oförytterliga, demokratiska rättigheter att organisera en våldsamt omstörtning av vårt demokratiska statskick. Jag tillåter mig därför att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag är inte blind för att det finns vissa faror i den riktning, som herrar Wohlin och Bergman här ha påpekat, och jag förstår att i en mycket orolig tid med mycket uppjagad stämning starka ytterlighetsorganisationer kanske skulle kunna tänkas utgöra en fara för demokratien också. Jag talar nu om vårt land. Men jag måste säga, att om det är någonting, som jag inte skulle vilja vara med om, därför att jag inte tror på effekten av de metoder, som därvid komma till uttryck, är det just en sådan avväjningsverksamhet med sådana avväjningsmedel som utskottet föreslår. Jag tror, att dessa medel komma att göra mycket mera ont och skapa mycket större svårigheter än vad dessa ytterlighetsrörelser själva för närvarande förmå åstadkomma. Man blir först och främst betänksam inför den kautschukartade text och motivering, som förekommer i lagförslaget och som gör, att all klarhet saknas och att en egendömlig dunkelhet lägger sig över alltsammans. Det är nämligen, som herr Klefbeck uttryckte det, kautschukbestämmelser, och när jag nyss hörde herr Bergman skildra, hur lagen skulle användas, nämligen att man skulle låta somliga »revolutionsfår» få hållas och få tala fritt som de ville, medan man skulle ta andra i hampan, så kan jag inte tänka mig annat än att detta är det rena godtycket, satt i lag och system, och att det kommer att i allra högsta grad befördra dessa rörelser utveckling. Är det något, som det svenska folket särskilt reagerar emot, är det just mot olikhet inför lagen och mot sådant godtycke i handhavandet av lagen. Jag måste säga, att jag blev synnerligen betänksam, när jag hörde herr Bergmans anförande, och jag undrade, varthän det skulle bära med den tolkning han framförde. Skall den också besjåla dem, som skola handhava lagen och utöva den, är ganska stor fara å färde.

Blotta uttrycket »statsfientlig verksamhet» ger ju anledning till alla tänkbara tolkningar. I Finland har man genomfört en sådan lagstiftning och där ha en del partier tagit upp på sina program kravet att denna lag framför allt skall rikta sig mot det socialdemokratiska partiet i Finland.

I Tyskland är allt, som inte är nazistiskt, likställt med statsfientlig verksamhet och statsfientlig propaganda. Där är även herr Bergmans, herr Wohlins och herr Tryggers åskådning stämplad såsom statsfientlig och samhällsfientlig, och man kommer i koncentrationsläger och i fängelse, om man där bedriver en sådan verksamhet.

I Italien är också allt, som inte är fascistiskt, likställt med statsfientlig

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

verksamhet. I Italien skulle också herr Bergman komma till de lipariska öarna, eller vad de heta, ifall han förkunnade sin liberalism där, och i Österrike är statsfientlig verksamhet liktydig med all icke klerikalisk-fascistisk verksamhet. I dagens tidningar kunna herrarna finna telegram, som omförmåla, att två personer i Wien hava dömts för statsfientlig verksamhet till respektive sex och fem års straffarbete, den ene därför att han har ivrat för skapandet av en fackförening och den andre därför att han har ivrat för en socialdemokratisk föreningsverksamhet, och allt i namn av den statsfientliga faran och verksamheten. Här i Sverige vet jag inte, hur det skall gå, när denna lag skall tillämpas. Det är möjligt, att tillämpningen skulle leda till, att många partier, som nu tro, att de äro alldeles på den säkra sidan, en gång med denna lags tillhjälp skulle kunna stämplas såsom statsfientliga.

Det är framför allt en sak i detta förslag, som jag finner vara betänkelig. Nu ha vi ju dessa partier, det nationalsocialistiska och det kommunistiska, öppna, så att vi så att säga se dem framför oss. Om man upplöser dem och driver dem under jorden, vart taga de då vägen? Tro herrarna, att de försvinna utan vidare? Nej, de försvinna ingalunda, de komma i stället att invandra i de andra partierna och där fortsätta sin verksamhet. Men de komma säkerligen också även att invandra i alla tänkbara rörelser: i bildningsrörelsen, i fackföreningsrörelsen, i idrottsrörelsen och i nykterhetsrörelsen, för att med dessa såsom skydd och camouflage bedriva sin verksamhet. Skall man då fortsätta att slå ned på dem, kommer man kanske att få börja att även kriminalisera vissa delar av dessa folkrörelser, t. ex. bildningsrörelsen, dit anhängare av ett upplöst parti tagit sin tillflykt, och framför allt kommer det att bli oändligt svårt för de partier, som nu bekämpa ytterlighetspartierna, att kunna fortsätta därmed, eftersom dettas f. d. medlemmar bli betraktade såsom martyrer. De komma att vinna en popularitet, som de nu inte alls hava. Ingen kommer att vilja gå i kamp mot dem, därför att de betraktas såsom offer för en undantagslagstiftning, som ofta är godtycklig och ingalunda sådan som det stora flertalet av folket skulle vilja ha den. Ett bättre samhälle är ett mycket säkrare medel än undantagslagar för att kunna hindra dessa ytterlighetsriktningar, men det är just signifikativt att samtidigt som arbetarregeringen drives bort och samtidigt som man antar en försvarsordning, som kommer att förstöra försvarets popularitet på många håll emedan man samtidigt vägrat att anslå 5 miljoner kronor till de fattiga gamla, skänker man svenska folket denna undantagslagstiftning. Det kommer att ses i ett sammanhang och kommer ingalunda att verka *mot* dessa ytterlighetsriktningar, utan det kommer att ge dem vind i seglen. Framför allt försvårar man för fackföreningarna, såvitt jag kan finna, att hålla den räfst med dessa element, som nu sker, och det tror jag är mycket olyckligt. Fackföreningarna ha mycket större möjlighet att hålla dessa element i schack än vad dessa lagar kunna förmå, och den psykologiska effekten blir den rakt motsatta till vad herrar Wohlin och Bergman anse. Vi komma, om denna lagstiftning tillämpas till det yttersta, sannolikt att i stället få bevittna elakartade utbrott under mycket mer svårkontrollerade övervakningsförhållanden än nu.

Vi ha vidare inte någon som helst garanti för att denna lag inte kommer att missbrukas. Den synpunkten ha herrar Wohlin och Bergman inte berört, men det synes mig vara synnerligen viktigt att göra.

Vilka garantier ha vi mot missbruk av denna lag? Det är väl då närmast fråga om, vem som skall upplösa partierna, Kungl. Maj:t eller Svea hovrätt? Blir det Kungl. Maj:t, som skall göra det, så blir det en partiregering, och då kommer man att säga, att upplösningsbeslutet kommer att få en stämpel av partiförföljelse över sig. Blir det Svea hovrätt, som skall upplösa par-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
tierna, kommer tilltron till rättsväsendet i landet att skadas. Skola vi verkligen dra in domstolarna i de politiska striderna? Herrarna äro inne på alldeles felaktiga vägar och på mycket farliga vägar.

Jag är för övrigt inte så säker på att man kommer att behandla national-socialister och kommunister lika inför lagen. Nazisterna äro mycket skickliga i att kunna camouflera sina syften, och de komma nog att gå fria i ganska stor utsträckning. De ha försänkningar på ett helt annat sätt än de andra partierna. Lagtillämpningen kommer nog att rikta sig huvudsakligen emot den ena sidan, och den kommer då att få karaktären av en klasslagstiftning.

Skall en sådan lag som denna antagas och kunna förankras i det allmänna rättsmedvetandet, bör den antagas enhälligt av riksdagen. Nu kommer den emellertid att antagas på samma sätt som försvarslagen och flera andra lagar, nämligen med en mycket ringa majoritet. Därigenom förlorar den allt sitt rofäste hos folket. Man kommer med rätta att säga, att dessa lagar antagits av det borgerliga samhällets representanter, medan de ännu hoppades ha några rösters majoritet i riksdagen. Det är således en mycket farlig väg, herrarna äro inne på. Jag tror nästan jag skulle kunna säga, att denna lag blir mindre en *lex Furugård* och en *lex Lindholm* än en *lex Nerman*. Jag skulle nästan tro, att herr Nerman skulle bli den förste, som drabbades av den, och jag tror, att han skulle komma att drabbas tidigare av den än t. ex. herr Hagberg i andra kammaren, därför att dennes fosterland nu har gått över till demokratin med allmän rösträtt, med tvåkammarssystem, med tryck- och yttrandefrihet och allt möjligt sådant, så att han håller nog på att utveckla sig till en demokrat, åtminstone i viss utsträckning. Beträffande herr Nerman är jag inte så alldeles övertygad om, trots att han är en symnerligen urban man, att inte lagen kanske skulle kunna drabba honom. Han har säkerligen alltjämt revolutionärt blod i sina ådror. Jag tror emellertid inte, att vi ha någon anledning att anse en *lex Nerman* vara berättigad. Jag är övertygad om att den är oberättigad även i detta fall.

I Finland har man en liknande lag, som jag nyss nämnde, i den *lex Lappo*, som stiftades för att komma Lapporörelsen till livs. Den har emellertid, såvitt jag vet, ännu inte använts mot Lapporörelsen, men väl mot rörelser på den motsatta sidan.

Ja, jag måste säga, att vi nalkas en mörk tid, när man nu får uppleva, att även de sista liberalerna, herrar Eliel Löfgren och Bergman, gå över till en lagstiftning sådan som denna. Det är inte mycket kvar av liberalismen, den är snart till ända. När herr Bergman sade sig tro, att han ville stävja våldet och barbariet genom denna lagstiftning, vill jag säga, att jag tror, att han kommer att uppmuntra våldet och barbariet och ge dem, som verka i den riktningen, mera luft under vingarna än att de skulle kunna stäckas.

Herr Bergman kanske då vill fråga, om vi inte vilja någonting. Jag tror verkligen, liksom andra talare före mig, att man när mycket längre genom att skaffa arbete åt folket. Kunnna vi skaffa arbete åt alla svenska medborgare, är det den starkaste lag, det starkaste skydd vi någonsin kunna få, och om vi lade ner mera kraft därpå, skulle vi nå mycket större resultat, än vi kunna nå med den lag, som nu föreslås av utskottet. Skulle vi behöva tillgripa andra medel, hava vi i nuvarande lagar, om dessa tillämpas med kraft, säkerligen möjlighet att hindra, vad herrar Bergman och Wohlin och andra frukta och befara.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! Då jag nu har hört herrar socialdemokraters och alldeles särskilt herr Fredrik Ströms inlägg i denna debatt,

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

tycker jag, att det ifrågavarande lagförslaget blåsts upp till alltför stora dimensioner. Det ligger för övrigt inte så till, att vi nu skola votera om hur lagen skall se ut, ty vi resonera ju nu endast om den förevarande punkten A).

Utskottet har icke godkänt det lagförslag, som kommittén föreslagit på denna punkt. När vi i kommittén arbetade med lagförslaget, höllo vi länge och väl, det kan jag försäkra herrarna, på med att försöka få ett lämpligt lagförslag just i denna punkt. Vårt förslag har emellertid, som sagt, inte godtagits av utskottet, som i stället föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t till ett annat år skall lägga fram ett lagförslag. Vi skola således inte i dag fastställa, hur lagförslaget i den punkten skall se ut.

Jag vet för övrigt inte, om herrar socialdemokrater ha någon särskild misstro till den regering, som vid ett kommande års riksdag skall lägga fram detta lagförslag, eller om de hade denna misstro redan då de reserverade sig i utskottet på denna punkt, men jag får säga, att jag inte heller är beredd att taga detta lagförslag, utan att först få titta litet närmare på det, vilket vi väl få hoppas, att vi få göra till ett annat år.

Herr Fredrik Ström uttalade den förmodan, att om detta lagförslag genomfördes, skulle t. ex. herr Nerman — han talade ju själv om vad som menades med statsfiende — bli statsfienden nummer ett. Jag får säga, att jag inte tror, att det blir så farligt. Herr Nerman kan säkerligen vara lugn. Jag tror inte alls, att herr Nerman kommer att räknas till statsfienderna.

Herr Ström var inne på en annan fråga. Han talade om, hur det är i Tyskland och Ryssland, och menade, att där skulle väl herr Tryggers parti och en hel del andra partier bli förbjudna. Ja, vad vi ha avsett med detta lagförslag är just att förebygga att något sådant skall kunna inträffa här i landet och att hindra diktaturpartierna, från vilket håll de än komma, att rycka till sig makten och införa ett helt nytt styrelseskick i detta land. Om vi se saken på det sättet, förvånar det mig, att herrar socialdemokrater äro så ängsliga, när det gäller den föreslagna lagen. Jag vill framhålla att när vi inom kommittén tillstyrkte detta lagförslag, betonades med skärpa, att lagstiftningen borde ingripa, från vilket håll den statsfientliga verksamheten än framträdde.

Herr Bergman pekade på att en sådan lagstiftning som denna lämpligen bör genomföras under lugna tider. Det är alldeles givet, att om vi befunnit oss i en sådan situation som förelåg för några år sedan, då genom Europa gick en diktaturvåg, tror jag inte, att det hade varit så lämpligt att genomföra en sådan här lag. Men nu, när det är lugna tider, ha vi lättare att stifta en sådan lag, och vi veta ju inte, hur länge det kan dröja, innan orostider åter komma över oss.

Jag får säga, att jag inte alls är rädd för att den här lagen skall verka på det sätt, som herr Fredrik Ström har utmålat. Det är i varje fall min förhoppning, att den inte gör det.

Jag anser, att vi lugnt kunna avvakta det lagförslag, som jag hoppas, att en regering till ett kommande år skall lägga fram, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i den nu föredragna punkten.

Herr Lindhagen: Varje författning, efter vilken ett land styres, har tillkommit därför att flertalet av landets invånare presumeras vilja ha det på det sättet. Då är det också naturligt, såsom historien även visat, att man i alla sådana författningar velat skydda sig, så snart det är fara för att någon vill komma denna majoritet till livs.

Det var humoristiskt att se, hur man under världskriget, då i Europa den ena författningen efter den andra sattes ur spelet, frossade i *begreppet lands-*

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
 förräderi. Sedan man störtat en författning, införde de, som begått detta landsförräderi, de grymmaste landsförräderistraff både för dem, som blivit störtade, och för andra, som ville komma de nya makthavarna till livs. På det sättet förhåller det sig i själva verket, herr talman. Därför komma de, som herrarna nu äro så rädda för och vilka ni vilja uppmuntra genom sådana här nålstick, som bli allt större, att, när de ha nått sitt mål, även tack vare vårt bidrag till en sådan tingens ordning, bli förtryckare och för sin nya författning fordra den fullständigaste respekt vid äventyr ofta av de svåraste straff. De vilja, lika väl som vi vilja nu, få en författning, enligt vilken de ha möjlighet att hålla tummen på ögat på alla andra.

Det har här också talats om våldet, som spelar en ofantlig roll i detta sammanhang, och om den demokratiska författningen, gudbevars. *Hela den demokratiska författningen vilar också på våld, nämligen majoritetsvåldet*, och det är, som vi känna till litet var, inte alltid Guds bästa barn. Överallt härskar majoritetsvåldet. Det är lyckligt nog, så länge de andra, som blivit överröstade till en tid, finna sig fredligt i lagarna. Därpå beror demokratiens bestånd, att den kan övertyga minoriteterna att de i alla fall må bäst under den för tillfället rådande majoritetens välde. Därför vilar demokratien på Geijers sats: »*Respekt för gällande lag och öppen rätt att fordra en annan.*» Detta demokratiens palladium är också mitt valspråk. Att majoriteten ensam stiftar lagarna även i demokratien, det kunna vi aldrig komma ifrån.

Men om majoriteten blir alltför hänsynslös och inte förstår att sköta sig på ett sådant sätt, att minoriteterna finna det tillräddigast att låta udda vara jämnt eller falla tillbaka på det historiska »förlåt dem, ty de veta ej vad de göra» — eller hoppas kunna inverka och komma med i en majoritet någon gång de också — då uppstå de s. k. *samhällsfientliga verksamheterna* eller med andra ord de majoritetsfientliga verksamheterna. De äro fientliga mot den majoritet, som sitter vid makten. Större gudomligt ursprung har inte vår förhållelse över en landsfientlig verksamhet. Den bottnar bara i fruktan för att man inte själv skall få fortsätta att utöva majoritetsvåldet i fred. Så förhåller det sig i själva verket.

Jag kommer då till den farhågan, att demokratien, som sålunda själv är byggd på våld, kommer att gräva sin egen grav, ifall den i oträngt mål tar i med hårdhandskarna, när tiderna bli stormiga och det börjar osa hett, som det i alla fall tycks göra nu. Det är dock den yttersta anledningen till att detta förslag har framkommit.

Herr Bergman sade, att om Staaff hade levat, skulle han säkerligen ha varit med om det här förslaget. Jag vet, att han skulle ha varit det. Ty han började just som statsminister med ett sådant här famlande efter skydd i strafflagen för demokratiens majoritetsvåld genom de s. k. Staafflagarna, som framlades år 1906. Då var jag gudbevars, med den ställning jag då hade, en huvudtalare mot Staaffs förslag. Det är de minnena, som nu leka mig i hågen. Branting, som satt bredvid mig, sade åt mig: »Kläm åt dem!» Det hade jag ju tänkt göra i alla fall, och jag behöfde inte hans order och ingen annans heller. Jag slutade då med att säga: »När nu talmannens klubb faller över dessa lagar, är det någonting, som klingar. Jag tror, att det är Einar Tambeskjelvels bågsträng som brast» — med andra ord: regeringsriket ur dina händer, Karl Staaff! Det dröjde inte heller länge, förrän det också gick så med Karl Staaffs regering, och det av många anledningar.

Nu äro ju inte ännu de där statsfientliga verksamheterna så farliga i vårt land. Och om en gång deras anhängare själva få styra, finna de nog snart, att de måste återgå till demokrati, d. v. s. en styrelse byggd på majoritetsvåld. De synas nu även i Ryssland ha förstått, att det inte längre går att sty-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

ra med hjälp av fångtåg till Sibirien, fängelser vid Vita havet, huvudskalleplatser, där allehanda statsfientliga verksamheter arkebuseras eller halshuggas enkelt och effektivt o. s. v. Det kanske inte är det rätta sättet i alla fall, ty sådana rörelser börja bli farliga även där, just därför att man har sådana här lagar, som vi nu börja införa — försiktigt och humant förstås, men bockfoten sticker fram i alla fall. Vi ha nu allmän rösträtt för män och kvinnor och samma rösträttsålder till första och andra kammaren, och så länge det varar kan man alltid vara lugn för att vi komma tillbaka till demokratin igen från allt slags farlig diktatur. Men anledningen till att diktaturerna uppstå är, att demokratin urartar och inte vill reformera sig själv. Det är särskilt fara på taket, när den individuella parlamentarismens majoritetsvalde övergår till partiernas ledareenvælde — en förtäckt diktatur således.

Här talas nu om åtskillig samhällsfientlig verksamhet. Då bör erinras, att man glömmer åtskilligt. Partipressens *utsvävningar* med läsekretsens vilseledande på så många sätt är på sitt sätt ännu samhällsfarligare än den vi i dag sysselsätta oss med. Om det sade ju Ferdinand Lassalle på sin tid, att detta att sålunda bringa andlig död över människorna var den största förbrytelse han kunde tänka sig. Och Rösio erinrade om att partipressen nästan alltid »kommer efter» d. v. s. alltid är den auktoritetssjuke hindraren av alla pånyttfödelser, som söka sig fram. En sådan samhällsfientlig verksamhet grasserar ju ännu för närvarande.

Och för att taga ett annat exempel, om man begär av demokratin, att den skall låta folket få någon jord ifrån de stora domänerna, åtminstone sådan jord, som kronan ägt och skänkt åt bönderna men som sedan gått till industrien, för att folket skall kunna tillgodogöra sig odlingsjorden och litet husbehovsskog, och om det för den skull behöver stiftas expropriationslagar för att möjliggöra överenskommelser med jordägarna, vad gör då majoriteten inom den svenska demokratin för närvarande? Jo, den går evigt emot dessa krav. Det är en förbrytelse mot folket. Den gamla högern och liberalismens anhängare voro med om dessa krav, men nu ha ni blivit så materialiserade, att ni inte ens vill höra talas om dessa små medgivanden från de stora jordmonopolen mot ersättning, gudbevars, och inte genom konfiskation. Och även socialdemokratien börjar blekna bort i det fallet under sin tävlan efter majoritetsmakt.

Här föreligger således inom den svenska demokratin och inom alla partier ingenting annat än den dolda klasskampen. Det är alltid dessa samhällsskikt, vilka nu genom majoritetens makt inneha statens styrelse, som vilja skydda sig för att få behålla den. Jag tror, som herr Ström, att det inte kan gå i längden, och att enda varaktiga sättet att skydda samhällsmakten är att ge en var bostad, mat, kläder, hedrad ålderdom, ordentlig fritid och rätt till arbete.

Det trodde jag skulle bli följden av den allmänna rösträtten, och i den mån man vill uppgiva ett sådant mål och i stället splittra sig i klasspartier inom nationen, får den klass inom nationen, som för tillfället innehar majoritetsmakten, också finna sig i att minoriteter uppstå av olika slag, som gripa till annat våld emot majoritetsvåldet.

Vi äro förresten i vår majoritetsförfattning skyddade för allt brutalt våld emot människors liv, lemmar och egendom — utom på bilismens allfartsvägar förstås. Vi få ju inte gå omkring på gatorna och skjuta på varandra, som man började med i Tyskland och som man gjort på andra håll också. Man får inte heller göra upplopp och på det sättet ställa till oro och bråk. Det bestraffas efter stränga lagar. Räcka inte de lagarna till, om de tillämpas? Det enda, som man tycks fullkomligt sätta sig över men som väl nu skall avhjälpas — och därom är jag helt med — är att de, som hålla ett politiskt eller

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
 religiöst möte, skola få vara i fred där och inte bli utsatta för inbrott av horder av oliktankande, som försöka hindra mötesfriheten. Jag hoppas, att en ny lag kommer att stämpla sådant som hemfridsbrott och bestämma, att det skall straffas efter de stränga hemfridsbrottslagarna.

Nu må ock konstateras, att även demokratien här i landet på senare tider varit rädd om det största och brutalaste våld, som man har för att upprätthålla samhällsordningen inåt och utåt nämligen militarismen. Och när Staaft slog in på sådan här lagstiftning skedde det särskilt för att rädda militarismen och se till, att dess styrka inte äventyrades. Nyligen har denna riksdag ansett, att landets största fråga gäller, att man skall bygga upp det brutalaste våldsmedel, som ges i historien. Sådant genomföres med majoritetsbeslut, men om man då begär, att parlamentet också skall intressera sig för en konstruktiv fredsplan för hela världen, finns det åtta, som rösta för förslaget, och sju tton tveksamma i denna kammare. Förlåt, att jag talar i egen sak, men jag kan också bli förgad!

På dessa skäl och med instämmande som sagt i herr Undéns sakliga anförande och även i herr Ströms varningar ber jag, herr talman, att oförkränkt få rösta med reservanterna.

Herr Velander: Herr talman! Jag skall icke mycket förlänga denna diskussion, men det var några uttalanden av herr Fredrik Ström, som icke böra, synes det mig, få stå utan erinran.

Han började med en kritik av det av kommittén framlagda lagförslaget, och han sade bland annat, att lagen skulle komma att bli mycket svårtolkad, och att den rörde sig med en del begrepp, vilkas innebörd man icke kunde ange. Såsom exempel därpå anförde han dock endast orden »statsfientlig verksamhet», som han uppehöll sig vid en god stund. Härtill ber jag att få säga, att de orden överhuvud taget icke finnas i det förslag, som kommittén utarbetat. Och de finnas så mycket mindre i något förslag, som utskottet tagit sikte på, eftersom utskottet stannat vid att förorda en fortsatt utredning.

Herr Ström yttrade vidare något om, att man politiserar domstolarna, och han framhöll vissa betänkligheter mot att avgörandet i dessa frågor skall överlåtas till Kungl. Maj:t eller Svea hovrätt. Dessa uttalanden utgöra ytterligare bevis för att herr Ström icke tagit del av utskottsutlåtandet. Det är nämligen utskottsmajoritetens uppfattning, att man om möjligt bör eliminera Svea hovrätt i detta sammanhang, och att Kungl. Maj:t skulle tilläggas någon befogenhet i förevarande fall, har utskottet icke diskuterat. Jag förstår sålunda icke, hur herr Ström kunnat uttala sig, såsom skett.

Herr Ström var inne på något resonemang om att nu går arbetarregeringen, man underlåter att tillvarata möjligheterna till en samförstånds lösning i försvarsfrågan, man finner sig icke böra gå med på en dyrortsgruppering i fråga om folkpensionerna och man skänker arbetarklassen denna lagstiftning. Herr Ström får emellertid icke bortse från vissa fakta. Utredningen av denna fråga är beslutad under medverkan av socialdemokraterna. Socialdemokraternas egen regering har tillsatt utredningskommittén och utformat dess direktiv. Det har stått denna regering fritt att vidga utredningsdirektiven så, att vi kunnat komma fram till exempelvis en lagstiftning motsvarande den norska, som justitieministern förordat och som har en mycket vidsträckt omfattning än det förslag vi här diskutera. De, som arbetat med frågan inom första lagutskottet, ha däremot icke kunnat sträcka sig längre än den föreliggande utredningen, den kungl. propositionen och motionerna föranlett.

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Herr Ström betonade, att det här gällde en klasslagstiftning, en typisk klasslagstiftning. Ja, det synes ju möjligt att resonera på det sättet. Jag vill dock tillåta mig att fråga, mot vilken klass lagstiftningen då är riktad, en lagstiftning, som tills vidare inte är utformad!

Man har under diskussionen framfört den synpunkten, att en eventuell lag redan genom sin blotta tillvaro skulle förorsaka en hel del olägenheter. Samtidigt har från vissa håll gjorts gällande, att det vore så lätt för sådana organisationer, som drabbades därav, att eliminera alla farliga uttalanden ur sina stadgar, program och resolutioner. Och det har sagts, att detta redan skett på vissa håll, bland annat inom de nazistiska organisationerna. Det syns mig som om man möjligen kunde vända på detta resonemang och säga, att om redan föreberedelserna till denna lagstiftning haft sådana verkningar, att olika organisationer av fruktan för lagstiftningen börjat ta sitt förnuft till fånga och icke längre öppet proklamera sådana grundsatser, som genom lagen skulle kunna beivras, ligger det ett stort värde däri. Jag skulle nästan tro, att om organisationer av denna art bli hänvisade till på sin höjd en verksamhet i det fördolda, komma de inte att vinna några framgångar. De komma icke att bli föremål för uppmärksamhet, och jag skulle kunna tänka mig, att de helt enkelt självdö. I varje fall kan jag icke föreställa mig, att t. ex. herrar Hagberg och Brädefors år 1932 skulle ha kunnat nå ett sådant resultat som att mer än 25 procent av dem, som deltog i de politiska valen i Norrbottens län, röstat med dem, om de varit hänvisade till en verksamhet i det fördolda. Men det kan hända, att jag inte kan bedöma den saken lika bra som herr Ström.

Det har talats om en eventuell lags skadliga biverkningar, och dem har man i detta fall försökt förstora på alla möjliga sätt. Men herrarna bli icke alltid sannspådda, när det gäller skadliga biverkningar, som påstås komma att uppstå på grund av en viss lagstiftning. I det hänseendet kan jag åberopa ett exempel, som ofta plägar anföras, nämligen kollektivavtalslagen. Jag vill också säga, att det socialdemokratiska partiet och den socialdemokratiska regeringen icke varit främmande för ingripanden av en art, som kanske kunna jämföras med vad vi här tala om. Vi ha ju begåvats med t. ex. lagen angående väpnade kårer och uniformslagen, och jag undrar, om man icke med skäl kan säga, att även dessa lagar inneburit vissa begränsningar av de medborgerliga friheterna. Så är nog fallet och enligt min mening alldeles särskilt beträffande den förra av dessa lagar, vilken tog sikte även på sammanslutningar med syften, som knappast kunna betecknas såsom illojala.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen, som under densamma infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan godkänna den av herr Klefbeck m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Norling* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 48 punkten A, röstar

Ja;

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och godkännes den av herr Klefbeck m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Norling* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 49.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstodo från att rösta.

Punkten B.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen, med förklarande att de genom förevarande proposition framlagda lagförslagen icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del i anledning av dels propositionen, dels ock väckta motioner antaga under punkten införda förslag till

- a) lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen;
- b) lag angående indragning av vissa skrifter;
- c) lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Nu föredrogs

Utskottets under a) upptagna förslag till lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen.

8 kap. 21 a § i förevarande förslag lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Svensk man, som i syfte att gå främmande makt tillhanda insamlar eller låter insamla *ej i tryck offentligt tillgängliga* uppgifter angående rikets krigsmakt eller angående andra förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana insamlade uppgifter, straffes, där ej gärningen förut i detta kapitel är med svårare straff särskilt belagd, med fängelse. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må straffet höjas till straffarbete i högst två år; äro de synnerligen mildrande, må till böter dömas,

Svensk man, som i syfte att gå främmande makt tillhanda insamlar eller låter insamla uppgifter angående rikets krigsmakt eller angående andra förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana insamlade uppgifter, straffes, där ej gärningen förut i detta kapitel är med svårare straff särskilt belagd, med fängelse. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må straffet höjas till straffarbete i högst två år; äro de synnerligen mildrande, må till böter dömas.

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

I övriga delar var utskottets lagförslag likalydande med det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget.

I en vid punkten B av utskottets hemställan avgiven reservation hade herrar *Klefbeck, Norling, Sjögren, Olsson* i Mellerud och *Berg* beträffande 8 kap. 21 a § allmänna strafflagen hemställt, att förevarande paragraf måtte antagas i den avfattning, som föreslagits i propositionen.

Herr Norling: Vid punkten B av utskottets hemställan har fogats en hel rad av detaljreservationer. Den första bland dessa rör förslaget om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen. Utskottet har här följt den kungl. propositionen utom på en enda punkt, nämligen i fråga om 8 kap. 21 a §, där en skärpning av det kungl. förslaget har vidtagits av utskottet, av innebörd att jämväl insamlade av i tryck offentligt tillgängliga uppgifter angående rikets försvar skulle bli straffbart, därest syftet är att gå främmande makt till handa. Vi reserverar oss ansett, att en sådan skärpning dels saknar betydelse med hänsyn till det syfte man genom denna lagstiftning vill vinna och dels kan ge anledning till alldeles orimliga trakasserier mot personer, som måhända fullfölja ett alldeles lojalt syfte, även om man formellt kan göra gällande, att de gå främmande makt till handa. Bestämmelsen skulle ju exempelvis kunna drabba innehavaren av en byrå för tidningsurklipp, om han av en utländsk makt diplomatiska representation mottar abonnemang på tidningsuppgifter angående försvaret.

Vi anse, som sagt, herr talman, att det är alldeles orimligt att stadga någonting sådant, och jag ber därför att få hemställa om bifall till propositionen oförändrad, d. v. s. bifall till den reservation, som på denna punkt avgivits av herr Klefbeck m. fl.

Herr Velander: Herr Norling syntes förmena, att den bestämmelse, som han berörde i sitt anförande, skulle komma att medföra straff även när det gällde en fullt lojal verksamhet. Jag vill då framhålla, att bestämmelsen icke kan komma att avse någon annan än den, som systematiskt tillhandagår främmande makt med insamlade av uppgifter angående rikets krigsmakt eller om andra förhållanden, vilkas meddelande kan skada rikets försvar. Med den utgångspunkten synes det mig, att man icke kan ha skäl att befara några vådliga verkningar av förslaget.

Jag vill också erinra om att enligt straffskalan till och med böter kunna ifrågakomma.

För övrigt har vidtagna ändringen skett efter tillstyrkande av lagrådet, och dess uttalande klarlägger den närmare innebörden därav.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr statsrådet Undén: Herr talman! I den förevarande punkten har utskottet gått längre, icke bara än propositionen, utan också än den kommitté, som hade att utarbeta förslag i förevarande frågor. Inom kommittén var det bara en ledamot, herr Borell, som ville kriminalisera insamlandet av i tryck offentliga uppgifter, som kunde vara till skada för rikets försvar. Alla övriga ledamöter av kommittén, däribland alltså herrar Johan Bergman, Anton Pettersson och Österström, stodo på utskottsminoritetens standpunkt här och ville alltså kriminalisera endast insamlandet av sådana uppgifter, som icke äro i tryck offentliga.

Det är visserligen sant, att lagrådet tillstyrkt herr Borells reservation på denna punkt, men jag är icke övertygad om att lagrådet tillräckligt har över-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

vägt konsekvenserna av en sådan utvidgning av kriminaliseringen. Jag har för min del såsom regeringsledamot haft tillfälle att taga del av många rapporter från våra militärattachéer i utlandet, och jag får lov att säga, att det är mycket ofta deras uppgifter stödja sig på tidningsnotiser i respektive främmande länder. Dessa officiella regeringsombud ha ju till uppgift att skaffa sig informationer i det främmande landet. Det är ju därför de finnas utplacerade i de olika staterna. Det förefaller mig, som om det under sådana förhållanden skulle innebära en rätt orimlig inkonsekvens, att Sverige i sin strafflag kriminaliserar ett dylikt insamlande av tidningsuppgifter, låt vara att lagen icke skulle gälla för utlänningar, utan endast för svenska medborgare. Att regeringen överhuvud taget har föreslagit en straffskärpning i fråga om insamlande av sådana uppgifter beror på den utredning, som kommittén har förebragt till förmån för sitt förslag, vilket propositionen sålunda har följt. Men skärper man bestämmelsen ytterligare, kan den, som sagt, drabba på ett ganska oväntat sätt.

Herr Velander trodde icke, att det exempel, som anfördes av herr Norling, skulle falla under lagens tillämpning. Jag är inte alls lika övertygad som han därom. Vi kunna tänka oss ett oskyldigt exempel. Den kinesiska regeringen håller sig med en legation här i Stockholm, och där har man t. ex. ett svenskt skrivbiträde, som har till uppgift att följa med allt, som står i svenska tidningar om det svenska försvarsväsendet; det intresserar legationen att följa med det för att sedan kunna rapportera in uppgifterna till sin regering. Ett sådant fall skulle, såvitt jag förstår, mycket väl kunna komma in under den föreslagna straffbestämmelsen. Det är en svensk person, som insamlar i tryck offentligt tillgängliga uppgifter angående rikets krigsmakt eller angående andra förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar. Ty det är klart, att om uppgifterna komma till den kinesiska regeringens kännedom, kunna de även komma vidare till andra regeringars kännedom.

Överhuvud taget tror jag inte, att det är riktigt att alltför mycket mystifiera allt, som har med våra försvarsanstalter att göra. Det är nog icke så, att våra försvarsanstalters effektivitet vilar så mycket på hemligheter och att alltså försvarets effektivitet sättes i fara, så fort någonting uppdragas om försvarsväsendet. Först och främst förhåller det sig så, som jag nyss antydde, att staterna hålla sig med officiella ombud i olika länder, vilka skaffa sig ganska ingående informationer, och det anses ju inte medföra någon avsevärd fara för respektive länders säkerhet. De skaffa sig uppgifter på ett eller annat sätt. Stå sådana inte att få på den ena vägen, komma de fram på den andra, och så länge vederbörande hålla sig till i tryck offentliga uppgifter, torde man allmänt anse, att denna verksamhet är legitim och lojal och att ingenting kan invändas mot den.

Vidare kan det sägas, att i ett land som vårt, vilket icke inriktar sina försvarsanstalter med hänsyn till något bestämt främmande land, som skulle vara den presumptive fienden, blir det aldrig några så farliga hemligheter, som kunna röjas. Hela denna inställning, att man skall lägga en tät slöja över allting, som rör försvarsanstalterna, tror jag således i viss mån tillhör en äldre epok.

Det kan också påpekas, att vi här i landet ha en krigsmaterielindustri, som tillhandahåller alstren av sina fabriktionshemligheter opartiskt och generöst till vilket land som vill köpa dessa alster. Och dock är det väl så, att man just, när det gäller krigsmaterielen, möjligen kan tala om hemligheter, för vilkas bevarande det till äventyrs skulle kunna vara av intresse att vidtaga skyddsåtgärder.

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Jag tror alltså, herr talman, att det är en alltför långt gående kriminalisering, som här föreslås av utskottet, och att kammaren håller sig på den säkra sidan, om den följer propositionen, vilket betyder, att den följer kommittémajoritetens förslag.

Herr Velande: Herr talman! De av herr statsrådet nu framförda synpunkterna hava icke kommit till uttryck i propositionen. Herr statsrådet har icke heller velat påstå, att det exempel, som han här drog upp, skulle falla under lagen. Han ifrågasatte emellertid, huruvida det inte skulle bliva fallet.

Jag vill icke påstå någonting i motsatt riktning, ty här är det ju icke fråga om att tolka lag; men jag skulle tro, att om det fall, som herr statsrådet tog sikte på, verkligen föreligger, skulle det knappast vara att befara, att bestämmelsen skulle komma i tillämpning. Frågan om denna bestämmelses innebörd har inom utskottet varit föremål för sorgfälligt övervägande, och från majoritetens sida har det icke varit någon tvekan på denna punkt. Det är icke heller blott de borgerliga ledamöterna av utskottet, som biträtt utskottets ståndpunktstagande, utan också två medlemmar av det socialdemokratiska partiet, herrar Wangson och Hedlund i Östersund, hava förenat sig med den borgerliga majoriteten.

Jag tillåter mig, herr talman, att vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkandens propositioner, först på godkännande av det nu föredragna lagförslaget samt vidare på godkännande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda lagförslag; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på godkännande av utskottets lagförslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Norling* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det av första lagutskottet i utlåtande nr 48 punkten B framställda förslaget till lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 §§ strafflagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda lagförslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 52.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Utskottets under b) upptagna förslag till lag angående indragning av vissa skrifter.

1 och 2 §§ i förevarande lagförslag voro så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

1 §.

Anträffas vid trupp eller ombord å flottans fartyg på annat sätt än genom tryck mångfaldigad skrift, vilken uppenbarligen åsyftar att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller att eljest undergräva krigslydnaden, må, vare sig skriften synes straffbar eller icke, på stället varande högste befälhavare meddela förordnande att indragning skall ske av de exemplar av skriften, som vid truppen eller å fartyget anträffas. *Den som är befälhavare vid truppen eller å fartyget äger omedelbart vidtaga nödig åtgärd för hindrande av sådan skrifts spridande inom truppen eller å fartyget under tid som åtgår till dess förordnande om indragning kan av honom utverkas.*

(i utskottets förslag:)

1 §.

Anträffas vid trupp eller ombord å flottans fartyg på annat sätt än genom tryck mångfaldigad skrift, vilken uppenbarligen åsyftar att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller att eljest undergräva krigslydnaden,

eller påträffas någon med att utsprida sådan skrift bland krigsfolk i annat fall än nu sagts eller bland värnpliktiga vilka ej äro krigsmän men är samlade på grund av föreskrift i värnpliktslagen,

må, vare sig skriften synes straffbar eller icke, på stället varande högste befälhavare meddela förordnande att indragning skall ske av de exemplar av skriften, *som anträffas vid truppen eller å fartyget eller i samband med utspridandet.*

Vid trupp eller å flottans fartyg äger befälhavaren och i andra fall det befäl som är kommenderat till ordningens upprätthållande eller som eljest är å tjänstens vägnar tillstådes omedelbart vidtaga nödig åtgärd för hindrande av sådan skrifts spridande inom truppen eller å fartyget eller bland krigsfolket eller de värnpliktiga under tid som återgår till dess förordnande om indragning kan av honom utverkas.

Förordnande om indragning, vilket ofördröjligen anmälas hos tryckfrihetskommittén, och ankommer på denna att pröva huruvida förordnandet skall äga bestånd.

2 §.

Den som, medan förordnande om indragning av skrift är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg, straffes, där han lyder under strafflagen för krigsmakten, efter nämnda lag, samt el-

2 §.

Den som, medan förordnande om indragning av skrift jämligt 1 § är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg *eller eljest bland krigsfolk eller bland värnpliktiga som i samma para-*

*Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)**(i Kungl. Maj:ts förslag:)**(i utskottets förslag:)*

jest med dagsböter eller fängelse i högst ett år.

graf avses, straffes, där han lyder under strafflagen för krigsmakten, efter nämnda lag, samt eljest med dagsböter eller fängelse i högst ett år. *Samma lag vare om den som i annat fall än nu sagts vid truppen eller å fartyget eller bland krigsfolket eller de värnpliktiga utsprider eller låter utsprida sådan skrift som i 1 § avses för att främja den med skriften åsyftade verkan; dock må ej till straff dömas med mindre dessförinnan förordnande om skriftens indragning meddelats och prövats skola bestå.*

I övrigt voro Kungl. Maj:ts och utskottets ifrågavarande lagförslag av samma lydelse.

I den av herr *Klefbeck* m. fl. vid punkten B avgivna reservationen hade beträffande 1 och 2 §§ i berörda lagförslag hemställts, att paragraferna måtte antagas i den avfattning, som föreslagits i den kungl. propositionen. Reservationen hade i denna del biträts även av herr *Otto Wangson* och herr *Hedlund* i Östersund.

Herr Norling: Herr talman! Även beträffande förslaget till lag angående indragning av vissa skrifter ber jag att få yrka bifall till den avfattning, som givits i Kungl. Maj:ts förslag. Att gå längre i fråga om stencilerade skrifter, än när det gäller tryckta, hava vi reservanter icke kunnat finna erforderligt. Vi hava nämligen icke ansett det på något vis motiverat, liksom vi icke funnit någon motivering för att skärpa bestämmelserna angående de tryckta skrifterna, vilken fråga ju emellertid icke föreligger i detta sammanhang. Det skydd, som man kan behöva mot en disciplinupplösande propaganda, beredes säkerligen i erforderlig omfattning genom bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen på denna punkt.

Herr Velande: Herr talman! Jag skall endast tillåta mig att påpeka, att de av utskottet vidtagna ändringarna i den kungl. propositionen hava skett i full anslutning till den av lagrådet uttalade meningen.

Under hänvisning därtill ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det nu föreliggande förslaget kompletteras beträffande tryckta skrifter av konstitutionsutskottets närmast efter detta ärende uppförda utlåtande nr 44. Det ger mig anledning att i detta sammanhang säga ett par ord.

Det är första lagutskottets förslag, som går före, och konstitutionsutskottet har följt efter med sina tryckfrihetsbestämmelser. Det är nu, herr talman, rentav den galna vägen, för det första därför, att de tryckta skrifterna äro av mycket större betydelse än de stencilerade, och för det andra därför, att tryckfrihetsförordningen bör gå före varje annan lag. Nu har Kungl. Maj:ts förslag icke innehållit något, som föranlett ändring av tryckfrihetsförordningen, men första lagutskottet har här i lagen om stencilerade skrifter infört bestämmelser, som medföra behov av ändringar även i tryckfrihetsförordningen. Det

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

hade då varit en ganska rimlig fordran, att första lagutskottet hade satt sig i förbindelse med konstitutionsutskottet, då det finns en normalväg angiven i vår gällande rätt, hur det skall gå till, även om man icke bildar sammansatt utskott. Det hade varit rimligt, att konstitutionsutskottet på ett tidigt stadium kunnat taga ståndpunkt till själva sakfrågan. Nu har det icke varit fallet. Under sådana omständigheter och då grundlag ju icke kan ändras annat än vart fjärde år, har konstitutionsutskottet i anslutning härtill dock ansett sig böra framlägga ett kompletterande förslag, även om utskottet icke ingått i någon mera grundlig saklig prövning av frågan. Det kan ju icke anses riktigt, att en liten lag om stencilerade skrifter skulle bli vägledande för vad som gäller angående tryckta skrifter.

Ännu en sak, som jag skulle vilja här betona och stryka under, är, att första lagutskottet här visserligen har angivit sig hava följt lagrådets yttrande, men den text, som är utarbetad, har måst omarbetas och utarbetas inom första lagutskottet självt. Det är kanske icke så mycket att säga om det föreliggande förslaget, men om herrarna se på sidorna 70 och 71, föreligga också där ett par lagförslag, vartill utskottet har utarbetat texten. Jag vet ju, att första lagutskottet sedan gammalt är mycket obenäget för att framlägga egna lagtexter, och jag tycker, att det är rätt befogat, försåvitt dessa texter skola gå till lagrådets granskning. Jag förutsätter, herr talman, att de nu föreliggande texterna icke på något sätt hava varit underställda granskning av lagrådets ledamöter, som icke gärna kunna ge några råd eller yttranden i förväg, då Kungl. Maj:t sedermera skall höra dem och riksdagen icke har någon konstitutionell möjlighet att begära att få lagrådets yttrande.

Jag förutsätter alltså, att första lagutskottet har på egen hand och utan någon underhandsmedverkan från lagrådets sida skrivit de lagtexter, som sedermera måste gå till lagrådets granskning. Det har gjort mig mycket betänksam. I händelse lagrådet gör erinringar, har det nämligen alltid inom riksdagen ansetts vara litet tråkigt att taga texter, som därvid bliva underkända. Men det kan ju hända, att så inte sker, liksom det kan vara på det sättet, att man i vissa fall måste komplettera en lagtext. Men här äro införda helt nya moment, och när dessa sedan införts efter konstitutionsutskottets förslag i tryckfrihetsförordningen, ehuruval vi icke ansett, att det i och för sig varit alldeles nödvändigt, äro mina betänkligheter ändå större.

Under dessa förhållanden skall jag emellertid, herr talman, icke göra något yrkande alls. Jag har endast velat betona och understryka, nödvändigheten av att detta liksom ett tidigare fall, där ett liknande åsidosättande ägde rum, icke måtte för första lagutskottet innebära en ny vana, som jag vill beteckna såsom en ovana.

Herr Velandér: Herr talman! Såsom jag nyss anförde, hava ändringarna vidtagits på grund av anvisningar av lagrådet. Jag vill också understryka, att dessa lagrådets anvisningar äro mycket fullständiga. Med hänsyn härtill och till det sakliga innehållet i de vidtagna ändringarna utgår jag ifrån, att det icke kan anses hava varit för förmätet av första lagutskottet att inlåta sig på formuleringar av lagtext i detta fall. Det ligger ju för övrigt till på det sättet, att innan Kungl. Maj:t kan komma att promulgera denna lag, som jag hoppas att kammaren och riksdagen antaga, lagrådet skall i grundlagsenlig ordning höras. Om lagrådets yttrande då skulle komma att gå i den riktningen, att särskilda betänkligheter skulle föreligga i fråga om lagens formulering, utgår jag från att Kungl. Maj:t kommer att fästa avseende därå.

Vad beträffar det uttalande, som herr Reuterskiöld hade, om samarbetet eller snarare det bristande samarbetet mellan första lagutskottet och konstitu-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

fionsutskottet, kan det icke föranleda något uttalande från någon annan än dem, som tillhöra utskottens presidium. Jag avstår följaktligen från att yttra mig på den punkten.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag skall bara be att få understryka vad herr Reuterskiöld här sade.

Anledningen till att utskottet har skrivit ny lagtext har ju varit den iver för dessa lagändringar, som jag förut har påtalat. Men vi reservanter ha lyckligtvis ingen del däri. Jag vill sålunda bara taga fasta på vad herr Reuterskiöld yttrade och tar detta ytterligare såsom motiv för att yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition oförändrad.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av det under behandling varande lagförslaget samt vidare på godkännande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda lagförslag; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännande av utskottets lagförslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Norling* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det av första lagutskottet i utlåtande nr 48 punkten B framställda förslaget till lag angående indragning av vissa skrifter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda lagförslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 50.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Utskottets under c) upptagna förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Herr Norling: Herr talman! I detta förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten har utskottet företagit ändring av 72 och 127 §§. I båda fallen får man emellertid säga, att den av utskottet föreslagna nya avfattningen harmonierar, med vad kammaren i andra avseenden redan har beslutat, varför jag icke har någon anledning att på denna punkt göra något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning godkändes ifrågavarande lagförslag.

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Utskottets hemställan i punkten B.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i avseende å lagförslagen.

Punkten C.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av väckta motioner måtte för sin del antaga under punkten införda förslag till

- a) lag om förbud för viss i det allmännas tjänst anställd personal att tillhöra vissa sammanslutningar eller att främja deras verksamhet;
- b) lag om förbud för krigsmanskap att delta i vissa sammankomster;
- c) förordning om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. förordningen den 11 juli 1919 (nr 406) angående försäljning av pilsnerdricka;
- d) förordning om ändrad lydelse av 14 § 1 mom. förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförbara drycker.

Utskottets under a) upptagna förslag till lag om förbud för viss i det allmännas tjänst anställd personal att tillhöra vissa sammanslutningar eller att främja deras verksamhet.

Detta förslag hade följande lydelse:

Härigenom förordnas som följer:

Konungen äge utfärda förbud för krigsmaktens fast anställda personal, försvarsverkets civila personal samt befattningshavare vid polis- och åklagarsväsendet att tillhöra sammanslutning, vars verksamhet är sådan eller vilken ålägger sina medlemmar sådana förpliktelser att fara för behörigt fullgörande av vederbörandes tjänsteplikt kan uppkomma, eller att främja sådan sammanslutnings verksamhet.

Överträdelse av sådant förbud vare för tjänsteman ansett såsom fel i tjänsten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1936.

I en vid punkten C av utskottets hemställan avgiven reservation hade herrar *Klefbeck, Norling, Otto Wangson, Hedlund i Östersund, Sjögren, Olsson i Mellerud och Berg* av angivna orsaker hemställt, att förevarande lagförslag måtte av riksdagen avslås.

Herr Norling: Herr talman! Det är naturligtvis viktigt och riktigt, att vissa grupper av samhällets befattningshavare böra avhålla sig från att medverka i strävanden av klart statsfientlig tendens. Därom råder knappast någon tvekan och inte heller några delade meningar inom utskottet.

När polismän, åklagare och militärer ansluta sig till kommunistiska och nazistiska rörelser, deklarerar de utan tvivel därmed en påtaglig olämplighet såsom samhällets tjänare. Att direkt främtaga dem rätten att öppet sympatisera med dessa revolutionära strävanden skulle dock enligt reservanternas mening knappast vara ägnat att medföra den effekt, som man önskar. Följden skulle endast bli, att man finge hemliga sympatisörer, under det att samhället under nuvarande förhållanden åtminstone har möjlighet att kontrollera, var man har sina pappenheimare.

Jag yrkar därför avslag å utskottets förslag och inbegriper häri jämväl det andra under denna punkt förekommande förslaget, nämligen om förbud för krigsmanskap att delta i vissa sammankomster.

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Herr Velander: Jag tillåter mig, herr talman, i anslutning till vad utskottet har anfört till stöd för sitt förslag i denna del, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av det nu föredragna lagförslaget samt vidare på avslag därå; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets under b) upptagna förslag till lag om förbud för krigsmanskap att delta i vissa sammankomster.

Detta förslag hade följande avfattning:

Häri genom förordnas som följer:

Det vare krigsmanskap förbudet att delta i sammankomst anordnad av sammanslutning, vilken krigsmaktens fast anställda personal ej må tillhöra.

Är eljest sammankomst utsatt att äga rum å ort, där krigsmanskap är samlat till tjänstgöring, eller i grannskapet därav, och kan det på giltiga grunder antagas, att vid sammankomsten skola förekomma yttranden, vilka åsyfta att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller att eljest undergräva krigslydnaden, äge på stället varande högste befälhavare förbjuda manskapet att delta i sammankomsten. Om förbudets meddelande avlåte befälhavaren ofördröjligen underrättelse till justitiekanslern.

Överträdelse av förbud, som i första stycket avses, vare ansett såsom försummelse av tjänsteplikt, varom sägs i 130 § strafflagen för krigsmakten, och överträdelse av förbud enligt andra stycket såsom brott mot krigslydnaden, varom sägs i 79 § samma lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1936, då lagen den 16 juni 1906 (nr 42 s. 3) om förbud för krigsmanskap att delta i vissa sammankomster skall upphöra att gälla.

I den av herr *Klefbeck* m. fl. vid punkten C avgivna reservationen hade hemställts, att förevarande lagförslag måtte av riksdagen avslås.

Herr Andersson, Nils: Jag kan inte underlåta att på denna punkt framföra den anmärkningen, att det måste vara ganska orimligt att införa en bestämmelse, som skall ge möjlighet för en militärbefälhavare att förbjuda manskap att delta i viss sammankomst endast på den grund, att vederbörande *antar*, att det vid denna sammankomst skall förekomma yttranden, som åsyfta att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet etc. Det är klart, att det öppnar en ofantlig möjlighet för rena godtycket, om på det sättet en militärbefälhavare skall kunna förhindra praktiskt taget varje tillfälle för manskapet att besöka politiska sammankomster, som han inte gillar. Han kan ju, om han blir utsatt för kritik, försvara sig med, att han antog på goda grunder, att där skulle förekomma olämpliga yttranden.

Dessutom bör bemärkas, att försåvitt jag har fattat texten rätt, ett sådant förbud skall kunna utfärdas för *manskapet*, men icke för militärpersoner i högre tjänstegrad. Om vi se saken rent praktiskt, kan man mycket väl tänka sig, att om herr sillénkommunisten Andersson skall hålla föredrag, kommer militärbefälhavaren att förbjuda manskapet att gå dit, men om herr nazisten Pettersson uppträder, så utfärdas intet förbud. Det blir inte samma inskränkning för officerare eller underofficerare som för manskap. Jag kan

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
 inte finna, att det kan vara lämpligt att införa en bestämmelse, som skulle legalisera ett rent godtyckligt förfarande.

Jag ber för min del att få inlägga en bestämd reservation, för att icke säga protest, mot att införa lagar av detta slag.

Häri instämde herr *Branting*.

Herr Ström, Fredrik: Det synes mig, att detta lagförslag är synnerligen oklart och mångtydigt. För det första skall högste befälhavaren kunna förbjuda manskapet att gå till vissa sammankomster, när »det på giltiga grunder kan antagas» etc. Vad menas med giltiga grunder? Jag skulle vara mycket tacksam, om jag i min okunnighet av någon av utskottets ärade ledamöter kunde få reda på vad som menas med giltiga grunder, så att det icke skapas en ren kautschukbestämmelse, som gör att högste befälhavaren praktiskt taget kan göra, som han vill.

Sedan vill jag också fråga utskottet, om högste befälhavaren även kan förbjuda manskapet att delta i valmöten, som äro utlysta i grannskapet, och om dessa sammankomster även kunna anses vara kriminella och förbjudna för manskapet.

Slutligen vill jag påpeka, att det står, att han äger rätt att förbjuda *manskapet* att delta i sammankomster. Avser detta inte underofficerare och officerare, och är det således bara manskap, men icke officerare och underofficerare, som kan förbjudas att besöka sammankomster? Vare sig det är ett nazistiskt, kommunistiskt eller något annat valmöte, som är misstänkt, skulle man kunna förbjuda manskapet att besöka detsamma, men däremot icke underofficerare eller officerare, vilka synas mycket väl kunna gå dit och delta i sammankomsten.

Jag skulle önska att av utskottet få klarhet på dessa punkter.

Herr Velanders: Herr Ström önskade upplysning om, huruvida det här ifrågasatta förbudet kunde tänkas avse deltagande i valmöten.

På den frågan vill jag svara ett obetingat nej. Det är nämligen så, att denna punkt får ses i samband med den punkt, där kammaren nyss fattat beslut, och där det heter att Konungen äger utfärda förbud för krigsmaktens fast anställda personal etc. att tillhöra sammanslutning, vars verksamhet är sådan eller vilken ålägger sina medlemmar sådana förpliktelser, att fara för behörigt fullgörande av vederbörandes tjänsteplikt kan uppkomma, eller att främja sådan sammanslutnings verksamhet. Det skulle väl vara meningslöst, att Konungen utfärdar förbud för krigsmaktens fast anställda personal att tillhöra viss organisation, vilket kammaren nu bemyndigat honom att göra, men det samtidigt skulle tillåtas krigsmanskap att delta i sammankomster, anordnade av dylik organisation.

Jag menar sålunda, att kammarens bifall till vad utskottet här föreslagit, utgör en konsekvens av kammarens beslut under den förra punkten.

Herr Andersson, Nils: Gentemot herr Velanders framställning, att vad som nu skulle beslutas under b) skulle vara en följd av det nyss fattade beslutet, vill jag framhålla, att det i den här lagtexten icke alls användes samma formulering som i a)-texten, om jag så får säga. Det är nämligen tydligt, att enligt denna text äger högste befälhavaren att överhuvud taget, när han tror, att det skall förekomma olämpliga yttranden, förbjuda deltagande. Det behöver icke alls vara fråga om att ett möte anordnas av en sammanslutning, vars verksamhet är sådan eller vilken ålägger sina medlemmar sådana förplik-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

telser, att fara för behörigt fullgörande av vederbörandes tjänsteplikt kan uppkomma, utan det kan vara vilket möte som helst och följaktligen också ett valmöte. Teoretiskt är det fullkomligt möjligt, såvitt jag kan förstå, att om en militärbefälhavare inbillar sig, att det på ett valmöte skall förekomma yttranden, som han tror kunna vara olämpliga, han kan förbjuda manskapet att infinna sig där.

Herr Löfgren: Jag vill i likhet med herr Velander beträffande formuleringen av första stycket påpeka, att detta stycke är en ren konsekvens av det beslut, som kammaren redan har fattat.

Vad det andra stycket beträffar, är där ingenting nytt utom orden »eller i grannskapet därav», d. v. s. grannskapet av sådan ort, där krigsmanskap är samlat till tjänstgöring. Eljest är lagtexten den gamla, nu gällande lagtexten.

Herr Ström, Fredrik: Hur långt sträcker sig då området för grannskapet? Har man avsett, att det skulle vara ett närliggande område, eller kan det kanske sträcka sig flera mil i omkrets? Det är också förfärligt oklart.

Överhuvud taget är allting här så oklart, att man inte kan finna annat än att det ger utrymme för de mest godtyckliga tolkningar.

Herr Löfgren: Det är ju alldeles självklart, att det menas omedelbart grannskap. Det ligger i sakens natur och även i ordalagen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av samt vidare på avslag å det nu ifrågakvarande lagförslaget; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets under c) upptagna förslag till förordning om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. förordningen den 11 juli 1919 (nr 406) angående försäljning av pilsnerdricka.

Detta förslag lydde:

Härigenom förordnas, att 27 § 1 mom. förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka skall erhålla följande ändrade lydelse:

1. Visa sig å ställe, där idkande av utskänkning medgivits enligt 13 §, oordningar eller bedrivs där osedlighet och kan till följd därav rörelsens innehavare icke anses vara lämplig att vidare förestå densamma, eller bedrivs å stället verksamhet för undergrävande av krigslydnaden under sådana omständigheter att innehavaren kan antagas äga kännedom därom, äger Konungens befallningshavande att återkalla utskänkingsrätten.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1936.

Herr Klefbeck: Vi socialdemokrater ha inom utskottet yrkat avslag å det här förslaget, ehuru vi inte hunno skriva någon reservation i ärendet.

Vi kunna nämligen inte gilla det här nya förslaget. Först och främst är det mycket egendomligt med den sammanställning som göres mellan det nya och det gamla. Det gamla villkoret för att indragning skulle kunna ske var, att på kaféet skulle bedrivas osedlighet, och det nya villkoret är, att på kaféet skall bedrivas verksamhet för undergrävande av krigslydnaden. Jag tycker, att det skulle till och med för majoriteten vara ganska tråkigt att jämställa dessa båda brottskategorier.

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Härtill kommer, att 1934 års maltdryckskommitté har avgivit förslag till ny förordning angående försäljning av pilsnerdricka, och då skall upptagas frågan om nya bestämmelser angående indragning av utskänkningsrättigheterna. Under sådana förhållanden brukar ju riksdagen i allmänhet inte föregripa utredningen utan avvakta dess resultat.

Jag yrkar avslag på förslaget.

Herr Velander: I denna punkt föreligger inte någon reservation. Man har emellertid här hänvisat till den ifrågasatta nya maltdryckslagstiftningen, men, såvitt jag vet, upptar förslaget därtill inte någon ordningsföreskrift motsvarande den här föreslagna. Utskottet har därför ansett sig böra ta upp denna fråga i anslutning till framställningar, som gjorts från bl. a. de militära myndigheternas sida.

Det förhåller sig vidare så, att, även om man vid den nya maltdryckslagstiftningens genomförande skulle gå in för bestämmelser likartade med de här föreslagna, är detta icke tillräckligt, därför att motsvarande bestämmelser likväl icke skulle vara tillfinnandes i den förordning, som vi komma till under nästföljande punkt, nämligen angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker. Det är förresten så, att de flesta kaféerättigheter existera just på grund av denna senare förordning. Punkt c) och punkt d) i utskottsutlåtandet stå alltså i intimt samband med varandra.

I den förevarande punkten tillåter jag mig alltså att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Ström, Fredrik: Jag ber det ärade lagutskottet att inte ta illa upp, om jag säger, att jag tycker, att det är en underbar lagstiftning, som här föreligger. Jag tycker, att det ser ut, som om lagutskottet vore behäftat med en skuggrädsla, som går över vanliga mänskliga mått. Om man nu på detta sätt skall misstänka en kaféinnehavare för att på sitt kafé tillåta något slags verksamhet för undergrävande av krigslydnaden, så kan detta ju inträffa på nästan vilken annan lokal som helst, till exempel ett bibliotek, en boklåda, en dansbana eller en tobakshandel. Man kan överhuvud taget tänka sig, att alla möjliga slag av inrättningar bli sådana där härdar för något slags propaganda.

Det kan väl ändå inte vara rimligt att införa en sådan bestämmelse, som kanske även kan leda till att även många personer med ganska stor orätt komma att bli misstänkta, därför att de t. ex. besökt ett sådant näringsställe, som innehaves av en misstänkt man. Även om vederbörande sedan frias därför att det visar sig, att de inte kunnat inse eller ha vetat om att där förekom någonting, som vore riskabelt, så gör den omständigheten, att de, om konsekvenserna av lagen utdragas, kunna bli trakasserade för att ha besökt ett sådant näringsställe, att jag tycker, att det är oriktigt att skapa en lag på detta sätt.

Jag kan inte annat än yrka avslag, herr talman.

Herr Bergman: Den siste ärade talarens anförande synes mig vittna om att han knappast läst igenom förslaget. Om jag inte hörde fel, tycktes han vilja göra gällande, att man skulle kunna åtala en person, som besöker ett sådant kafé, som här omtalas. Det är naturligtvis av ingen ifrågasatt, utan här är det fråga om att man skall kunna indraga kaféerättigheten för en kaféinnehavare, som systematiskt låter sitt kafé vara härd för en laglös och statsfientlig propaganda.

Särskilt har befälet i Karlskrona haft betydande svårigheter i avseende på sådana företeelser. Där har man haft svårt att komma till rätta med just en sådan härd för en propaganda, systematiskt riktad mot den militära disciplinen.

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Det är icke alls fråga om något inskridande mot personer, som ha besökt ett dylikt kafé, utan som sagt, endast om möjlighet att i sådana fall, som det i Karlskrona, kunna draga in kafé rättigheten av nämnda anledning.

Att det skulle vara olämpligt att besluta något sådant med hänsyn till att det kanske om några år kommer en ny maltdryckslagstiftning, kan jag icke finna, ty i en sådan lagstiftning skulle säkerligen, vid bifall i dag till utskottets förslag, detta lilla tillägg tagas in. I varje fall är väl icke någon olycka skedd, om det föreslagna tillägget får prövas, innan man tager ställning till dess intagande i en blivande, i vidsträcktare mån reviderad maltdryckslagstiftning.

Herr Englund: Jag deltog i diskussionen i första lagutskottet om de här sakerna, och jag hävdade där och vill göra det också här, att man sträcker sig för långt i kraven på lagstiftning, när man inbegriper den här kaféförordningen. Det är väl ändå på det sättet, att det är de kommunala myndigheterna, som tillstyrka beviljande t. ex. av pilsnerförsäljningsrättigheter, och i alla våra garnisonsorter och garnisonsstäder finnes det allmänna åklagare och polismyndigheter, som ha att övervaka ordningen på alla sådana här näringsställen. Såvitt jag vet, har i handlingarna endast åberopats detta fall från Karlskrona, och att tillmäta det en sådan beviskraft, som man har gjort här, att det skulle föranleda en lagstiftning av denna karaktär, det är väl att sträcka konsekvensdragningen alldeles för långt. De händelser i Karlskrona som åberopas hade också ett alldeles speciellt samband med missförhållanden vid matinrättningarna o. s. v. där, vilka missförhållanden för övrigt äro av riksdagen och statsmakterna konstaterade icke minst i samband med det nyss fattade beslutet i försvarsfrågan, där stora belopp beviljades för att i det avseendet skapa bättre förhållanden för manskapet i Karlskrona. Det var missförhållandena där nere, herr talman, som även från militärt håll vitsordats, som gävo den psykologiska grunden överhuvud taget för att manskapet samlades på vissa näringsställen och där rent tillfälligt, som det ju sedan har visat sig, blev påverkat av påpassliga kommunistiska agitatorer och eventuellt andra politiska kanaler av samma typ. Att inom övriga garnisonsorter inom riket liknande förhållanden skulle råda, som skulle påkalla en lagstiftning av denna karaktär mot kafé rättighetsinnehavare, har på intet sätt blivit styrkt.

Som gammal kommunalman i min hemstad, som också är garnisonsstad, vill jag säga, att jag tror icke, att det finns något som helst exempel på att näringsställen eller kaféer överhuvud taget vid något tillfälle varit platsen för någon sammangaddning av det slag, som det här gäller. Enligt kommunalförfattningarna, hälsovårdsstadgan och mycket annat sådant åligger det ju hälsovårdsnämnderna att i samråd med polismyndigheterna övervaka tillståndet på dessa näringsställen och om — det vill jag säga herr Bergman, som ju alldeles särskilt ivrar för de nykterhetspolitiska sidorna av den här saken — det skulle förekomma, att militärmanskap där blir utsatt för otillbörlig agitation, finns det väl möjligheter att komma åt det på annat vis, än att sätta en näringsidkare i gluggen för det.

För övrigt uppstå också alldeles särskilda bevisvärigheter, när det gentemot en näringsidkare gäller att styrka, att för krigslydnaden icke önskvärda företeelser ha förekommit inom hans kafé. Det blir nog ganska svårt, och samtidigt kommer det att ge rum för ganska stora möjligheter till trakasserier.

Här kommer, när det gäller dessa saker, till uttryck en nervositet, som jag har verkligen svårt att förstå, och om det icke är nervositet, är det så, att man begagnar tillfället att ta för sig i alla de omstridda detaljer, som förefinnas i det här betänkandet om statsfientlig verksamhet. Handläggningen av ärendet

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
i lagutskottet tror jag bestyrker, att detta senare omdöme är det allra riktigaste och det, som bäst träffar vad som här förevarit. Jag känner mig föranlåten att säga detta till sist.

Jag instämmer i avslagsyrkandet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av det under behandling varande förordningsförslaget samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på förordningsförslagets godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ström, Fredrik*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det av första lagutskottet i utlåtande nr 48 punkten C mom. c framställda förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda förslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Utskottets under d) upptagna förslag till förordning om ändrad lydelse av 14 § 1 mom. förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten C.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i avseende å författningsförlagen.

Punkten D.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av väckta motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville utfärda följande författningar, nämligen

a) Kungörelse angående tillämpning för riket i dess helhet av bestämmelserna i § 13 ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 (nr 22).

Härigenom förordnas, att vad i § 13 ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 är stadgat skall tillämpas även å ort, varest bestämmelserna i samma paragraf icke redan äro gällande; och tillkommer i förevarande fall landsfiskal enahanda befogenhet, som enligt nämnda paragraf är i fråga om stad tillagd polismyndighet därstädes.

Denna kungörelse träder i kraft den _____, då § 30 andra stycket ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 (nr 22) samt kungörelsen

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
den 10 juni 1932 (nr 198) angående tillämpning för riket i dess helhet av vissa bestämmelser i ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 (nr 22) skola upphöra att gälla.

b) Kungörelse om tillägg till § 1 kungörelsen den 9 maj 1916 (nr 149) angående vad militär personal i vissa fall har att iakttaga vid upprätthållande av allmän ordning m. m.

Härigenom förordnas, att till § 1 kungörelsen den 9 maj 1916 angående vad militär personal i vissa fall har att iakttaga vid upprätthållande av allmän ordning m. m. skall fogas ett tredje stycke av följande lydelse:

Inom militärt övningsområde samt i läger eller kvarter eller eljest vid trupp äge militär befälhavare även i andra fall än nyss sagts sörja för upprätthållande av ordningen. För sådant ändamål må från området avlägsnas den som uppträder berusad eller stör ordningen. I trängande fall må ock sådan person tagas i förvar såsom i föregående stycke sägs.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1936.

Vid förevarande punkt hade reservation avgivits av, utom andra, herrar *Klefbeck, Norling, Otto Wangson, Sjögren, Olsson* i Mellerud och *Berg*, vilka på återopade grunder hemställt, att utskottets under punkt D) gjorda hemställan måtte av riksdagen avslås.

Herr Klefbeck: Herr talman! Nu skall jag be kammaren vara vänlig att hejda sig en liten smula i sina upprepade antaganden av utskottets förslag, ty här är det fråga om en ny förordning, som har en utomordentlig betydelse. Det gäller nämligen att utsträcka ordningsstadgan för rikets städer till hela landsbygden. Och det innebär, att om man skall hålla ett möte inomhus, måste man på landsbygden anmäla detta för polismyndigheten. Om man skall hålla ett möte utomhus, måste man söka tillstånd av landsfiskalen att få hålla detta möte. Denna senare fråga om tillstånd för att hålla utomhusmöte var före i riksdagen 1932 och föll då i riksdagens båda kamrar. Det förslag, som nu föreligger, går längre än vad kommittén har föreslagit och längre än något hittillsvarande förslag. På landsbygden har man ju upprepade gånger fått erfara, att det erbjuder stora svårigheter att få någon plats för utomhusmöten, och därför bör det inte gärna förekomma några inskränkningar i möjligheterna att kunna anordna dem.

Jag skall bara med dessa korta ord, herr talman, be att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Velander: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Det förefaller, som om detsamma skulle vara ett naturligt komplement till vissa av de beslut, som tidigare här fattats. Kammaren har sålunda antagit det förslag, som tar sikte på skydd för möten och upprätthållande av ordning i andra sammanhang. Förutsättningen för att dessa syften skola kunna fullföljas är givetvis, att vederbörande myndigheter, i detta fall landsfiskalerna, äga kännedom om att möten hållas.

Utskottet utgår ifrån, att vad nu föreslås icke kommer att medföra olägenheter eller svårigheter för allmänheten. Kommunikationerna äro ju mycket livliga, postgången likaså. Vidare finns det telefon nästan allestädes; och utskottet förutsätter, att meddelanden skola kunna ske med begagnande därav. Ordningsstadgan för rikets städer gäller i vissa hänseenden redan nu beträffande landsbygden, nämligen i fråga om s. k. icke kulturella sammanslutningar. Här gäller det densammats utsträckande, såsom herr Klefbeck antydde, till

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
att avse anmälan om föredrag och därmed jämförliga möten inomhus, varjämte i fråga om demonstrationer eller andra anordningar utomhus polismyndighetens tillstånd skall avvaktas.

Herr Norling: Herr talman! Beträffande vad utskottet yrkar under a) under punkt D) kan jag nöja mig med att ansluta mig till vad herr Klefbeck nyss anført. Emellertid är det så, att under punkt D) finns även ett mom. b), och där har utskottet yrkat, att hemställan om ytterligare en kungörelse skulle göras hos Kungl. Maj:t. Vad angår denna andra kungörelse, ligger saken emellertid till på det sättet, att det redan i propositionen har meddelats, att den fråga, som det här gäller och som tillhör Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftningsområde, kommer att av regeringen upptagas. Under sådana förhållanden vill det förefalla, som om en riksdagsskrivelse åtminstone på denna punkt skulle vara tämligen överflödig.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka avslag på båda de yrkanden, som av utskottet här gjorts under punkt D).

Herr Lindhagen: Nu äro vi inne på konsekvenserna av denna rädsla för de samhällsvådliga organisationerna. Församlingsfriheten och föreningsfriheten å landsbygden, hela landsbygden med sina obekväma kommunikationer, skola inskränkas på det här sättet.

Herr talman! Jag skulle nästan önska, att en sådan kungörelse kommer till stånd, ty då hade väl landsbygden fått klart för sig vilken barnkammare vi kunna vara här i riksdagen, och vi skulle därigenom också underlätta valet för socialdemokraterna nu i september.

Emellertid får jag på grund av rättsliga synpunkter i alla fall yrka avslag.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Vi ha nu under flera år ändrat § 13 i ordningsstadgan på sådant sätt, att den i olika avseenden utsträcks att i ena eller andra avseendet gälla för områden utanför stad. För min del, herr talman, har jag sysslat ganska mycket med § 13, men jag kan icke för närvarande överblicka vad följderna skulle bli av denna allmänna bestämmelse, och jag kan därför icke med min röst biträda det föreliggande förslaget.

Vad punkt b) beträffar, synes den mig vara överflödig, och jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på framställningen i dessa punkter.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! När vi i kommittén behandlade denna fråga, voro vi mycket betänksamma, huru vi skulle ställa oss, allra helst som riksdagen för endast något år sedan haft frågan under behandling och då avslagit ett liknande förslag. Slutet blev emellertid, enligt kommittémajoritetens förslag, att vi ville uppdraga åt konungens befallningshavande i länen att ha en viss frihet, när det gällde tillämpningen av ordningsstadgan utanför städerna på de platser, där det ansågs behöfligt. Vi förordade sålunda en viss frihet i detta avseende.

Jag är också betänksam ur den synpunkten, att jag vet, huru förhållandena ibland kunna gestalta sig. Det har hänt mig själv, att jag kom upp till en by i Norrland för att hålla föredrag, varvid det hade blivit något krångel med affischeringen, och man hade då ingen annan utväg än att söka få till stånd ett möte av ganska provisorisk karaktär. Jag menar sålunda, att det kan föreligga sådana omständigheter, att det kan bli en ganska besvärlig sak att i en handvändning sätta sig i förbindelse med landsfiskalen i trakten.

Jag är därför i likhet med professor Reuterskiöld betänksam mot att över-

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

flytta bestämmelserna i ordningsstadgan till att gälla även landsbygden, och jag kan för den skull icke gå med på utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Då även punkt b. under D. nu är föredragen, skall jag be att få yttra några ord också om den. Den innehåller bl. a.: »Inom militärt övningsområde samt i läger eller kvarter eller eljest vid trupp äge militär befälhavare även i andra fall än nyss sagts sörja för upprätthållande av ordningen. För sådant ändamål må från området avlägsnas den som uppträder berusad eller stör ordningen.»

När världskriget utbrutit och det skulle hållas socialdemokratiska valmöten inom Roslagen, så betraktade militärmyndigheterna hela Roslagen som ett militärt övningsområde. Därför förbjödos herr Källman, som nu inte är närvarande i kammaren, och jag, som voro ute för att hålla dessa möten, att hålla dem, därför att vi måste anses »störa ordningen» inom detta stora övningsområde. Och då hade militärmyndigheterna åtminstone begärt tillstånd från länsstyrelsen. Men enligt förevarande författning skola de få göra som de vilja utan sådant tillstånd.

Det heter också: »I trängande fall må ock sådan person tagas i förvar.» Jag har erfarenheter också av detta. Manskaper, som hade posterats för att hindra oss att komma fram på vägen, kände sig dock betänksamma, ty menige man ha ju litet mer sunt förstånd i sådana här saker än alla överheter. De hade fått order från befälhavaren att föra oss inför honom. Källman kom först, protesterade och efter någon överläggning släppte manskapet fram honom och strax därpå även mig; manskapet vågade verkligen inte göra det.

Så yverboren av maktens förpliktelser var den befälhavaren! Men manskapet vågade av instinkt ej lyda honom.

Jag anser således, att åtminstone Källman och jag måste yrka avslag på denna punkt.

För övrigt vill jag tillägga, att utskottet här säkerligen har det oerhört förnämligt förspant. Ty J. O. åtalade på sin tid länsstyrelsen för vad jag här omtalat, men länsstyrelsen blev helt och hållet och enhälligt frikänd både i hovrätten och i högsta domstolen. Då jag i lagutskottet yrkade och i andra kammaren fullföljde detta yrkande, att J. O. skulle klandras av riksdagen, emedan han icke ställt hovrätten under vanligt åtal och högsta domstolen under riksrätt, fick jag dock i andra kammaren 67 röster för ett gillande av min framställning, mot 76 som förmodligen läto nåd gå för rätt.

Så nog är det här en ganska viktig punkt, herr talman!

Herr Löfgren: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av den debatt, som förekommit i denna fråga.

Den förste ärade talaren framhöll, att när frågan om kravet på tillståndstvång för utomhusmöten på landsbygden framställdes år 1932 i en kongl. proposition, föll frågan i bägge kamrarna. Det är alldeles riktigt. Men det är kanske ändå riktigare att tillägga, att kamrarna fattade olika beslut så till vida, att första kammaren uttalade sig för anmälningsplikt beträffande dylika möten, under det att andra kammaren helt och hållet avlog propositionen.

Vad som föranledde propositionen kan jag inte här närmare uttala mig om — den dåvarande socialministern är bättre skickad att göra det. Men jag tror, att en bidragande orsak var en hel del händelser, som inträffat just i början av 1930-talet. Jag vill bara nämna, att den s. k. Ådalskommissionen, varav jag var medlem, enhälligt uttalade sig för att man för att förekomma sådana händelser borde stadga, att kontakt i en eller annan form i förväg skulle

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
sökas mellan ordningsmakten å ena sidan och demonstranter och möteshållare å den andra.

När första kammaren fattade sitt beslut, hörde jag till dem, som ansågo, att man visserligen borde införa en kontroll just för att myndigheterna skulle få kunskap på förhand om sådana möten och kunna föranstalta om de yttre anordningarna för den allmänna säkerheten vid dylika mötens hållande.

Jag skulle också för min del gärna ha sett, att vi inom utskottet hade kunnat komma till en överenskommelse, eller åtminstone ett majoritetsbeslut, på basis av att man skulle inskränka sig till anmälningsplikt i stället för tillståndsvång. Då förutsättningarna härför icke förelågo, anslöt jag mig till majoritetens förord för tillstånd.

Jag tror inte heller, att det är så värst mycket att ge emellan på anmälan och tillstånd. Det kan också ha sina sidor, att man efter en anmälan inte alls vet, vilket ställningstagande myndigheterna skola göra beträffande eventuella anordningar. Är det fråga om att i viss utsträckning meddela direktiv beträffande anordnandet av ett möte, har det också sina fördelar att gå tillståndsvägen.

Men jag förutskickar, vilket påpekas med all styrka i motiveringen, att ordningsmakten naturligen inte har något slags *förhandscensur* att utöva, utan att det uteslutande gäller sådana ingripanden, som äro behövlige för ordningens upprätthållande, något som också mötesdeltagarna böra ha intresse av.

Den väg, som föreslogs av kommittémajoriteten, innebar ju såsom nyss utvecklades av herr Pettersson, bl. a. att länsstyrelserna skulle efter underställande hos Kungl. Maj:t ha rätt att bestämma om utsträckande av ordningsstadgan § 13 till att gälla även landsbygden. När jag i utskottet inte var med om att förorda detta förslag, berodde det därpå, att jag ansåg, att det kan ha sina olägenheter att låta länsstyrelserna, som äro olika beskaffade och ha olika meningar, utan vidare och i alla avseenden utsträcka tillämpningen av § 13 till landsbygden. Vi voro allmänt tveksamma beträffande lämpligheten att gå denna väg, och vi stannade sålunda slutligen vid tillståndsvånget.

Jag medger, att detta ofta kan visa sig vara besvärligt, men motiveringen till utskottets förslag ger vid handen, att det inte är meningen och inte får förekomma, att ordningsmyndigheterna överhuvud taget ställa upp formella fordringar. Man tänker sig, att rent formlost skall en anmälan göras till landsfiskalskontoret. Om man inte där har någon anledning att ge särskilda direktiv är det utan vidare klart, att tillstånd skall meddelas.

Under sådana förhållanden har jag tänkt mig, att detta icke kan ingripa alltför mycket i mötesfriheten. Därvidlag ha ju samtliga partier med hänsyn till valrörelsen, som nu snart förestår, ett intresse att bevaka, och de komma nog att tillse, att icke något polisgodtycke får bli avgörande för huruvida tillstånd meddelas eller icke.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag sitter här och är mycket frågande. Då jag antog, att det kunde bero på en grov okunnighet om saken, vände jag mig till en av utskottets ledamöter, men denne måste bekräfta, att mina farhågor voro berättigade, sådan formuleringen här föreligger. Jag undrar verkligen inte alls på, att en av landsbygdens representanter var orolig på grund av det tillståndsvång, som här kräves. Såvitt jag förstår, måste nämligen för framtiden vareda liten J. U. F.-avdelning ute på landsbygden och vareda S. L. S.-avdelning eller annan ungdomsförening, som på sin bygdegård vill inbjuda allmänheten till ett sommarmöte någon gång i månaden, springa och

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

få tillståndsbevis för detta. På samma sätt blir förhållandet med varenda nykterhetsorganisation här i landet.

Är det verkligen meningen att i denna panikens tecken gå fram på detta sätt även emot de ideella folkrörelserna i landet? Skall det inte vara någon reson i denna nationella samling, så att någon som helst hänsyn även tages till småfolket och deras föreningsrörelser?

Jag står fortfarande som ett frågetecken inför det faktum, att någonting sådant verkligen kan föreslås i detta land. Jag anser verkligen inte, att man här kan tala om någon sorts revolutionära folkrörelser på sådant sätt, att man skall behöva gå fram precis som i de stater, som stå under krigslagar runt om i världen.

Här ha betänksamma röster höjts från bondeförbundet. Från folkpartiets håll väntar jag inte just någonting i detta hänseende, trots att detta parti väl borde vara intresserat för de folkliga rörelserna i lika hög grad som något annat parti.

Jag ber, herr talman, att kammaren tar under övervägande, huruvida det är rimligt att gå fram med en sådan lagstiftning som den här föreslagna.

I herr Oscar Olssons yttrande instämde herrar *Norman, Hagman, Fredrik Ström, Bergström, Ruben Wagnsson, Heüman, Robert Berg, Bäcklund, Smedh, Nils Andersson* och *Asplund*.

Herr statsrådet **Undén**: Herr talman! Det framgår av den förda debatten, att det råder mycken tvekan även bland den majoritet inom lagutskottet, som tillstyrkt förslaget om införande av dessa skärpta regler. Herr Löfgren har nyss intygat, att han känt sig tveksam och snarare lutat åt en mindre rigorös anordning i det syfte, som utskottet velat främja.

Det är inte underligt, att denna tvekan råder, eftersom utskottet här föreslår, att man skall gå betydligt längre än vad den kommittémajoritet föreslog, som förberett dessa frågor, och eftersom utskottet även förordar, att man går betydligt längre än man var beredd att göra i denna kammare så sent som 1932. Det är väl ändå ett bra långt steg i byråkratisering av förhållandena på landsbygden, när man kräver tillståndstvång för alla offentliga möten utomhus, så att inte ens t. ex. en religiös andaktsstund i en skogsbacke skall kunna äga rum utan att landsfiskalen ger sitt tillstånd.

Det må vara så, som herr Velander säger, att man har möjlighet att telefonera. Men jag tror inte, att herr Velander kan ge kammaren några garantier för att en landsfiskal är skyldig att nöja sig med ett telefonmeddelande från en kanske för honom okänd person. Han kan, utan att därför löpa faran att bli utsatt för någon kritik, be att få veta litet närmare om vem den person är, som framställer begäran om att hålla exempelvis ett föredrag utomhus. Han kanske kan fordra vida mer formaliteter än vad herr Velander här ansett vara nödvändiga.

Det har väl alltid ansetts, att man på den svenska landsbygden skulle kunna nöja sig med betydligt mindre formaliteter för möten både utomhus och inomhus än vad här ifrågasatts.

Jag hoppas för min del också, att kammaren skall avslå utskottets skrivelseförslag.

Herr **Bergman**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Oscar Olssons yttrande, att han inte väntar någon betänksamhet från folkpartiet i denna fråga. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att han icke behöver vänta på vad som redan finns: det finns en reservation av herr Olsson i Rimforsa just i denna punkt.

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Det har också nämnts, även av den siste ärade talaren, att detta är en punkt, där man gått utöver vad kommittén på sin tid föreslagit. I kommittébetänkandet kan herr Olsson finna vad han efterlyste.

Herr Velander: Herr talman! Under diskussionen har det sökts påvisas, att ordningsstadgans utsträckning till att gälla även på landsbygden för inomhusmöten och demonstrationer skulle vålla olägenheter. Samtidigt härmed har det sagts, att man borde kunna nöja sig med något mindre rigorösa åtgärder. Jag har visserligen i likhet med herr Löfgren varit något betänksam på denna punkt. Men jag måste ju ändå tänka mig, att det bör föreligga någon möjlighet till kontroll eller att det skall krävas vissa åtgärder för att man skall få anordna exempelvis demonstrationer och andra utomhusmöten. När det då har sagts, att man bör nöja sig med mindre rigorösa åtgärder, skulle jag vara mycket tacksam för att få något besked om, vari dessa skulle bestå. Det är då möjligt, att jag för min del skulle ansett mig kunna biträda ett förslag om dessa »mindre rigorösa åtgärder».

Man kan ju tänka sig, att dessa åtgärder skulle inskränkas till att avse anmälningsplikt över hela linjen. Jag är emellertid inte beredd att framställa något yrkande därom, då jag saknar möjlighet att bedöma, huruvida den vägen är framkomlig.

Jag tror visserligen allt fortfarande inte på, att olägenheterna skulle bli så stora genom ett accepterande av utskottets förslag, men jag förstår å andra sidan den tvekan, som på vissa håll här kommit till uttryck.

Under diskussionen har berörts även punkt b; och beträffande denna har yrkande om avslag framställts. Jag förstår inte riktigt motiven för detta avslagsyrkande. Det påpekas, att utfärdandet av här avsedda bestämmelser faller inom Kungl. Maj:ts administrativa befogenheter, och det förutsattes, att Kungl. Maj:t kommer att handla i avsedd riktning. Det förhåller sig i alla fall så, att det är chefen för försvarsdepartementet, som har att taga upp denna sak, och inte chefen för justitiedepartementet. Chefen för justitiedepartementet har endast uttalat, att frågan kanske torde komma att anmälas av chefen för försvarsdepartementet. Om nu riksdagen gör ett uttalande i den föreslagna riktningen, skulle väl detta befordra frågans lösning.

Eftersom alla synas vara ense om att bestämmelserna äro påkallade, tillåter jag mig hemställa om bifall till utskottets förslag även i den senare punkten — yrkande om bifall till utskottets förslag i den förra punkten har jag tidigare framställt.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den senare punkten är lika befängd som den första!

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Borell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 48 punkten D, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen inom ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten E.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att förevarande motioner, nämligen inom första kammaren nr 149—151, 153, 217, 271—273 och 275—283 samt inom andra kammaren nr 102, 163, 264, 265, 354—357, 568—570, 572—580, 802 och 805, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A—D, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motionen II: 163, av herr *Henrikson* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

1) att militärmanskapet måtte tillerkännas rätten att inom förläggningsområdena bilda de organisationer de ansåge erforderliga för tillvaratagandet av sina ekonomiska, politiska och övriga intressen samt att det skulle åligga vederbörande befäl att till dessa organisationers förfogande ställa erforderliga lokaler inom förläggningsområdet;

2) att militärmanskap skulle äga rätt att deltaga i arbetarklassens fackliga och politiska organisationers arbete, möten och demonstrationer;

3) att manskapets organisation skulle äga att välja förtroendemän för kontroll av utspisning, kompanikassor och för framförande av önske- och klagomål samt att organisationens förtroendemän vidare skulle äga rätt att deltaga i utredningar beträffande klagomål, disciplinbrott och övriga frågor, i vilka utredningar manskapet hade intressen att bevaka.

I motionen II: 264 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt strafflagen för krigsmakten skulle upphävas och att alla anordningar skulle vidtagas som vore nödvändiga i och för avskaffande av de undantagslagar, som gällde för militärmanskapet.

I motionen II: 265 hade yrkats, att riksdagen för sin del skulle besluta sådan ändring i gällande lag, att manskap och underbefäl tillerkändes samma förenings-, församlings- och yttrandefrihet som övriga svenska medborgare.

I en vid punkten E avgiven reservation hade herrar *Linnér*, *Anderson* i Hägelåkra, *Velander* och *Nilsson* i Antnäs i anslutning till ett i motionerna I: 149, av herr *Bagge* m. fl., och II: 354, av herr *Skoglund* m. fl., framställt förslag på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla att i samband med den under A i utskottets utlåtande begärda utredningen angående lag mot vissa sammanslutningar Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående sådant tillägg till strafflagen, som i reservationen angivits, åsyftande att straffbelägga sådana handlingar, som — utan att fylla förutsättningarna i de tre första styckena i 10 kap. 14 § strafflagen — innefattade propagandaåtgärder bland försvarsverkets personal eller värnpliktiga, uppenbarligen åsyftande att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller att undergräva krigslydnaden.

Herr **Nerman**: Herr talman! Jag har redan förut uttalat, att jag anser det vara riktigare att vidga manskapets demokratiska rättigheter än att inskränka dem. Jag hade därför tänkt yrka bifall till de socialistiska och kommunistiska

Ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet m. m. (Forts.)
 motionerna nr 163 samt 264 och 265 i andra kammaren. Nu är det emellertid genom föregående beslut formellt omöjligt att göra detta. Jag får därför nöja mig med att uttala mitt beklagande av att det har gått därhän och reservera mig mot vad som i detta fall har förekommit.

Herr Velander: Herr talman! Under denna punkt har avgivits en reservation av utskottets fungerande ordförande samt tre av dess ledamöter. Denna reservation ansluter sig till innehållet i 10 kap. 14 § strafflagen. I detta lagrum talas om muntlig eller skriftlig propaganda, som innefattar uppmaning till våld å person eller egendom. Det talas vidare om prisande av brottslig handling, varigenom man söker förleda till brott, och det talas slutligen om förledande till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet. Reservationen tar sikte på att sådan verksamhet eller sådana åtgärder kunna förekomma, som i stort sett sammanfalla med handlingar, som omförmälas i 10 kap. 14 § strafflagen, utan att man kan säga, att desamma direkt innefatta uppmaning till våld å person eller egendom eller förledande till brottet. Såsom exempel på dylik verksamhet omnämnas i reservationen »propagandaåtgärder bland försvarsverkets personal eller värnpliktiga, uppenbarligen åsyftande att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befalet eller att undergräva krigslydnaden». En verksamhet i sådant syfte kan på lång sikt resultera i just sådant brott, som enligt 10 kap. 14 § strafflagen bestraffas. Det har syntts reservanterna angeläget, att det på denna punkt vinnes klarhet, om huruvida nu gällande bestämmelser äro tillräckliga; och reservanterna ha därför förordat en utredning, som självfallet skall vara förutsättningslös.

Jag tillåter mig, herr talman, att hemställa om bifall till reservationen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag skall be att få yrka avslag på skrivelseförslaget.

Jag skall endast påpeka, att inom utskottet var det ingen av mellanpartiernas representanter, som ville vara med om denna skrivelse.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågakvarande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle, med bifall till den av herr Linnér m. fl. vid punkten avgivna reservationen, i övrigt bifalla vad utskottet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Ang. vissa
 ändringar i
 tryckfrihets-
 förordningen
 m. m.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 3, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 17 april 1936 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 235, däri Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 3, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen och till övergångsstadgande.

Sedan utskottet i utlåtande den 28 maj 1936 (nr 42) i anledning av propositionen anmält, att utskottet framdeles ville avgiva utlåtande rörande det i propositionen framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 3 tryckfrihetsförordningen, hade detta förslag nu behandlats.

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m. (Forts.)

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 152, av herr *Bagge* m. fl., och
nr 274, av herr *Bergman* m. fl.; ävensom

inom andra kammaren:

nr 358, av herr *Skoglund* m. fl., och
nr 571, av herrar *Aqvist* och *Österström*.

I de likalydande motionerna I: 152 och II: 358 hade yrkats, att riksdagen måtte besluta att för sin del antaga i motionerna infört förslag till ändring i vissa delar av §§ 1 och 3 tryckfrihetsförordningen.

I de likalydande motionerna I: 274 och II: 571 hade i enlighet med förslag av kommittén för utredning rörande åtgärder mot statsfientlig verksamhet yrkats, såvitt nu vore ifråga, att riksdagen måtte för sin del såsom vilande antaga i motionerna infört förslag till ändring i vissa delar av §§ 1, 3, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga

1), med bifall till propositionen nr 235 i förevarande del, under punkten infört förslag till ändrad lydelse av § 3 tryckfrihetsförordningen;

2), i anledning av de förevarande motionerna, under punkten infört förslag till ändrad lydelse av § 4 tryckfrihetsförordningen;

B) att förevarande motioner I: 152 och II: 358 samt I: 274 och II: 571, de båda sistnämnda i förut anmärkta delar, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Strömberg*, *Källman*, *Nils Andersson*, *Anders Andersson*, *Borg*, *Fast*, *Nordström* i Torsby, *Johnsson* i Norrahammar och *Nilsson* i Göteborg, vilka yrkat, att riksdagen måtte avslå konstitutionsutskottets hemställan under A 2 i dess utlåtande nr 44.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten A 2.

Herr **Strömberg**: Herr talman! Jag skall inte ingå på ett sakligt bemötande av utskottets framställning i dessa paragrafer, utan jag nöjer mig med att yrka bifall till den reservation, som föreligger, och vilken innebär yrkande om avslag på utskottets hemställan.

Herr **Björkman**, **Gustaf Adolf**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets utlåtande i denna punkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först därpå att riksdagen

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m. (Forts.) skulle, i enlighet med vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt, till vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det under punkten införda förslaget till ändrad lydelse av § 4 tryckfrihetsförordningen samt vidare därpå att nämnda förslag skulle förkastas; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av väckta motioner angående offentliga nöjestillställningar m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. omarbetande av ordningsstadgan för rikets städer.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av väckt motion angående omarbetande av ordningsstadgan för rikets städer.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 51, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Bergström* hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående omarbetande av nu gällande ordningsstadga för rikets städer, eventuellt utarbetande av ny stadga.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd förända.

Herr Bergström: Herr talman! Första lagutskottet har enhälligt avstyrkt den motion, som jag väckt med begäran, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående omarbetande av nu gällande ordningsstadga för rikets städer, eventuellt utarbetande av ny stadga.

Det förefaller mig, som om lagutskottet skulle ha missförstått motionens mening. Jag föranledes att tro detta, då utskottet i sitt utlåtande säger, att enbart anmärkningen mot den formella avfattningen av stadgan icke kan anses motivera en omarbetning. Men det jag citerat ur ordningsstadgan, där jag påvisat dess tidsfrämmande uttryck, har endast varit exempel på hur föråldrad stadgan är. Och av såväl motionens motivering som av dess kläm framgår ju tydligt, att motionen avser översyn av hela stadgan.

I utlåtandet har lagutskottet först upplyst om att förbud under vissa tider mot kägelslagning betyder förbud även i visst annat avseende mot buller och att förslag om bullerlag icke föranlett någon riksdagens åtgärd. Vidare upplyser utskottet, att frågan om bötesatser i ordningsstadgan ligger under utredning av Kungl. Maj:t. Men beträffande den åtminstone i mitt tycke viktigaste punkten i ordningsstadgan, nämligen 13 §, så citerar utskottet paragrafen, men säger om den för övrigt endast, att dess nuvarande lydelse är av 1913.

Paragrafen innehåller, som väl de flesta sett, bestämmelser angående tillställningar, och offentliga tillställningar enligt ordningsstadgan äro bl. a. skådespel, lindansning, konstridning, lekstuga och en mängd andra nöjen, såsom positivspelning. Dessutom tillkomma allmänna föredrag och allmänna sammanträden.

Nu äro väl, förmodar jag, alla överens om att föreskrifterna i 13 § äro oklara och att under långa tider just denna oklarhet har föranlett åtskilliga stridigheter och bråk. Polismyndigheterna äro, så vitt jag vet, inte alls belät-

Ang. omarbetande av ordningsstadgan för rikets städer. (Forts.)
na med stadgans oklara bestämmelser, utan skulle helst se, att de finge bestämda föreskrifter, så att misstag skulle kunna undvikas.

Utskottet medger, att ordningsstadgan i flera fall är föråldrad, men i det här sammanhanget vill utskottet inte ens gå med på en utredning. Däremot har kammaren nyss godkänt första lagutskottets utlåtande nr 49, där utskottet säger: »Genom nyssnämnda utredning synes framgå, att i viss mån olika uppfattningar gjort sig gällande angående tolkningen av § 13 ordningsstadgan i vad det rör tivoli, ambulerande nöjesfält, kringresande cirkus och dylika tillställningar.» Utskottet förordade, och kammaren har nyss beslutat, skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet. Men detta gäller ju endast nöjestillställningar och berör icke alls den i mitt tycke ej mindre viktiga frågan om föredrag, sammanträden och demonstrationer. I utlåtandet nr 49 förklarar utskottet sålunda, att det bör göras en ändring, men utskottet vill inte vara med om någonting alls i sitt utlåtande nr 50, för att nu inte tala om vad kammaren nyss har diskuterat i anledning av utskottets utlåtande nr 48, vari utskottet förordade, att den fallfärdiga ordningsstadgan skulle utsträckas även till landsbygden och sålunda tillämpningsområdet göras ofantligt mycket vidare. Jag håller före, att utskottet skulle ha ansett, att endast den omständigheten borde vara ett tillräckligt skäl för en omarbetning av stadgan. Jag kan inte förstå logiken i utskottets resonemang.

Här skulle vara en hel del annat att säga, men tiden är långt framskriden, och jag skall inte längre fresta kammarens tålmod. Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till motionen nr 51 i denna kammare.

Herr Klefbeck: Herr talman! Att ordningsstadgan för rikets städer är föråldrad, därom äro vi alla ense. Men en del av de i motionen påtalade bristerna äro avhjälpda i andra författningar, och vad beträffar frågan om skärpning av bötesstraffen i ordningsstadgan, är den för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Det är inte alls osannolikt, att andra förbättringar i stadgan samtidigt därmed kunna företagas.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge tillkännagiva, att gemensamma omröstningar komme att anställas vid kamrarnas sammanträden torsdagen den 18 innevarande månad, vilka sammanträden komme att taga sin början kl. 11 f. m.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisnings- m. fl. anstalter;

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kvinnliga befattningshavares vid undervisningsväsendet avlöningsförmåner under tjänstledighet för havandeskap m. m.; samt

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till bearbetning av visst material från filosofie doktorn Sven Hedins expeditioner i det inre Asien åren 1927—1934.

Anmäldes och godkändes särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 327, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 225 angående försvarsväsendets ordnande, nr 226 med förslag till värnpliktslag och nr 227 med förslag till lag om tillägg till lagen den 9 april 1926 (nr 66) angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagninglagen), ävensom i anledning av de inom riksdagens kamrar väckta motioner i dithörande ämnen.

Anmäldes och godkändes sammansatta banko- och jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 340, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och bordlades

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t dels i statsverkspropositionen, dels ock genom proposition nr 222 framställda förslag om anslag under femte huvudtiteln m. m.; samt

särskilda utskottets memorial nr 5, angående ersättning åt dess tjänstemän m. fl.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.20 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 16 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av väckta motioner om utarbetande av en beredskapslagstiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m. *Ang. en beredskapslagstiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m.*

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 154 av herr *Hamrin* m. fl. och nr 269 av herr *Bagge* m. fl. samt motionerna i andra kammaren nr 368 av herr *Andersson* i Rasjön m. fl. och nr 584 av herr *Anderson* i Norrköping m. fl.

I motionerna I: 154 och II: 368, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta samt skyndsamt, om möjligt under innevarande riksdag, för riksdagens granskning och godkännande framlägga förslag till beredskapslagstiftning av viss i motionerna angiven beskaffenhet.

I motionerna I: 269 och II: 584, vilka jämväl voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om omedelbart igångsättande av utredning och framläggande så snart ske kunde för riksdagen för förslag rörande dels lagstiftning om ideella föreningar, vilket spörsmål behandlats av utskottet i dess utlåtande nr 58, dels ock de åtgärder i övrigt, som kunde vidtagas i syfte att främja arbetsfreden.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen, i anledning av de föreliggande motionerna I: 154, I: 269, II: 368 och II: 584, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta slutföra erforderliga utredningar rörande frågan om att tillskapa en beredskapslagstiftning samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill dessa utredningar kunde föranleda;

B. att motionerna I: 154 och II: 368, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I: 269 och II: 584, i den mån de varit föremål för behandling i detta utlåtande samt i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Linder*, *Sigfrid Hansson*, *Hagman*, *Hage*, *Olovson* i Västerås, *Molander* och *Hermansson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 154 och II: 368 samt I: 269 och II: 584, de två sistnämnda i den mån de varit föremål för behandling i detta utlåtande, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande avser att utgöra svar på en rad mer eller mindre aktuella och mer eller mindre utredda arbetsrättsliga spörsmål, vilka förts på tal i av högerpartiet och folk-

Ang. en beredskapslagstiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m.
(Forts.)

partiet väckta motioner. Dessa motioner föreföllo från början att tillmätas mycket stor betydelse och samlade också stort intresse omkring sig. Jag beklagar, att nu, när de skola avgöras i kammaren, detta intresse inte har kommit till uttryck i så talrik närvaro av kammarens ledamöter. Jag ämnar nu inte heller sysselsätta mig med dem i annan mån än att jag önskar understryka den uppfattning, som framförts i den till utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Denna har föranletts därav, att utskottet beträffande ett av de många spörsmål, som det nu är fråga om, nämligen det, som gäller beredskapslagstiftningen, föreslagit skrivelse till Kungl. Maj:t. Enligt min mening är en sådan skrivelse icke av behovet påkallad. I ifrågavarande lagstiftningsspörsmål har, liksom i de övriga, riksdagsskrivelse avlåtits till Kungl. Maj:t så sent som vid fjolårets riksdag. Ingenting har givits till handen, att Kungl. Maj:t icke tagit riksdagens framställning ad notam. Och det lär väl inte heller finnas anledning att misstänka, att den nya regeringen skall underlåta att ägna beredskapslagstiftningsspörsmålet och med detsamma besläktade frågor all den uppmärksamhet och kärleksfulla omtanke, som högern och folkpartiet önska måtte komma dessa frågor till del.

Men det gives ett särskilt skäl för den av mig och mina partivänner intagna ståndpunkten nämligen den, att det för närvarande pågår förhandlingar mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen om vissa arbetsfredsproblem m. m. Man kan gå ut ifrån såsom självklart, att dessa förhandlingar även komma att gälla det spörsmål, som innefattas i detta begrepp beredskapslagstiftning. Vore det inte lämpligt att låta dessa stora organisationer försöka komma tillrätta med även detta spörsmål? Såvitt jag kan förstå är det både lämpligast och riktigtast såväl ur samhällets som arbetsmarknadsparternas synpunkt om dessa parter göra allt vad som står i deras förmåga för att förebygga lagstiftningsingripanden. Jag tror, att de önska göra sitt bästa härvidlag, och jag anser därför, att riksdagen och regeringen kunna visa svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen det förtroendet, att de beredas tillfälle att åtminstone göra ett försök.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Häri instämde herrar *Hagman, Bäcklund, Theodor Nilsson och Lindley.*

Herr Westman: Herr talman! De frågor, som framförts i de motioner, vilka utskottet behandlat uti det nu föreliggande utlåtandet, ha förut varit på riksdagens bord. Samtliga dessa frågor, vilka avse arbetsfredens främjande, ha förut på ett eller annat sätt bragts under riksdagens prövning. Utskottet har därför inte ansett, att det var nödvändigt att göra någon framställning till Kungl. Maj:t om att Kungl. Maj:t måtte beakta dessa frågor. Detta med ett undantag. Det undantaget avser frågan om en beredskapslagstiftning.

Detta ärende ligger till på det sättet, att 1934 års riksdag förde fram frågan till Kungl. Maj:t. Sedan satte Kungl. Maj:t till den nothinska utredningen. Det var den sista december 1934. 1935 års riksdag blev då orolig för att frågan om beredskapslagstiftning skulle inblandas i det stora utredningsprogram, som den nothinska utredningen fick, och riksdagen framställde därför försiktigtvis den anhållan till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skulle se till, att utredningen om en beredskapslagstiftning skulle behandlas såsom en särskild fråga utan att förknippas med de andra frågor, som rörde arbetsfreden.

Ang. en beredskapslagstiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m.

(Forts.)

Nu har ju den nothinska utredningen kommit med sitt förslag. Bland många andra frågor har den behandlat denna fråga om en beredskapslagstiftning. Utskottet har hyst den farhågan, att till följd av att den nothinska utredningen infört denna fråga i sitt utredningsförslag skulle det kunna uppkomma ett dröjsmål med dess behandling, och därför har utskottet nu föreslagit en särskild framställning, att Kungl. Maj:t måtte behandla frågan om beredskapslagstiftning för sig.

Den föregående ärade talaren yttrade, att detta ärende självklart skulle komma under behandling vid de konferenser, som nu äga rum mellan landsorganisationens och arbetsgivarförbundets representanter. Jag är inte så alldeles säker på, att dessa representanter själva anse, att denna fråga verkligen skall komma till behandling under deras överläggningar.

Frågan om en beredskapslagstiftning är ju en fråga, som skall lösas inte ur arbetsgivarernas eller landsorganisationens synpunkt utan ur samhällets. Det är en överordnad synpunkt, som skall komma till uttryck i denna lagstiftning. Här gäller det, att därest landsorganisationen och arbetsgivarerna inte kunna komma överens, skall samhället ingripa för att tillgodose sina intressen. Det förefaller mig således som om denna fråga skulle ligga på ett högre plan än de ämnen, som skola diskuteras mellan dessa båda organisationer. Dessa organisationer skola ju inte företräda samhället. Det är ej meningen, att de skola usurpera statsmyndigheternas synpunkter, och det är ur dessa senare synpunkter, som denna beredskapslagstiftning skall avgöras. Därför har jag för min del ansett, att det kunde vara skäl att påminna Kungl. Maj:t om att denna beredskapslagstiftning skall behandlas som en fråga för sig. Naturligtvis har jag ingenting emot om landsorganisationens och arbetsgivarernas representanter söka diskutera denna fråga och till den lämna de bidrag, som de kunna giva från sina särskilda synpunkter, men det kan naturligtvis ske även om nu utskottets förslag går igenom och även om Kungl. Maj:t behandlar denna fråga som en särskild sak.

Det är inte någon stor skillnad mellan den ståndpunkt, som företrädes av reservanterna, och den, som företrädes av utskottet. Båda sidorna äro nämligen eniga om att frågan om en beredskapslagstiftning skall beaktas av Kungl. Maj:t. Skillnaden mellan oss är bara den, att den ärade talesmannen för reservanterna har velat göra gällande, att det är onödigt att skriva till Konungen. Utskottet säger, att det kan hända, att det kan vara behöfligt att göra det. Det är således icke någon saklig skillnad, som föreligger mellan oss, utan en rent formell skillnad, men då man är på den säkra sidan, om man gör som utskottet föreslagit och skriver, ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herr *Larsson, Sam.*

Herr Sandström: En beredskapslagstiftning på arbetsområdet innebär, som vi veta, att vid arbetskonflikter, som till sin art eller omfattning eller till äventyrs i båda dessa avseenden äro av den beskaffenhet, att de hota att förläma hela samhällslivet i dess funktioner eller sätta samhället i gungning, giva landets högsta myndighet eller något av dess organ fullmakt att hindra en hotande konflikt utbryta eller att tvinga de stridande i en redan utbruten konflikt att upphöra med striden. De sakkunniga, som den 9 december 1935 framlagt betänkande om folkförsörjning och arbetsfred, hava också uti betänkandet tillstyrkt utarbetandet och framläggandet av förslag till en beredskapslagstiftning. De sakkunniga hava uti det framlagda betänkandet beto-

Ang. en beredskapslagstiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m.
(Forts.)

nat, att ett tvångsingripande från statens sida för upprätthållande av arbetsfreden är en ömtålig angelägenhet, där ett regeringsingripande lätt kan få karaktären av ett ståndpunktstagande för den ena eller den andra stridande parten, varigenom tillvaron av den verkställande statsmaktens objektivitet lätt kan äventyras. De sakkunniga hava även framhållit vikten av att en beredskapslagstiftning icke kommer att minska effektiviteten av det normala förhandlings- och medlingsförfarandet eller avtrubba organisationernas eget ansvar för lösningen av arbetstvisterna.

De sakkunniga finna vidare beträffande tillkomsten av en beredskapslagstiftning tveksamt, huruvida åt densamma bör givas karaktären av en på förhand skapad fullmaktslag eller om man i stället bör välja utvägen att hänskjuta frågan om statsmaktens befogenhet att fatta avgörande beslut angående en konflikt till riksdagens prövning i varje särskilt fall. För min ringa del ansluter jag mig obetingat till den uppfattningen, att man bör tillskapa en beredskapslagstiftning, som möjliggör för landets regering att utan riksdagens hörande med full makt och myndighet uti vissa slags arbetskonflikter ingripa för att hävda statens intressen och dess auktoritet. Huruvida denna lagstiftning åtminstone till en början bör bliva av provisorisk karaktär synes böra tagas under övernäggande.

Nu har man uti den reservation, som de socialdemokratiska utskottsledamöterna avgivit mot utskottets betänkande rörande skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte låta slutföra erforderliga utredningar rörande frågan om tillskapande av en beredskapslagstiftning samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill dessa utredningar kunna föranleda, såsom motivering åberopat, bland annat, att den föreliggande frågan torde komma att bliva föremål för behandling vid de överläggningar, som för kort tid sedan på landsorganisationens initiativ inletts mellan landsorganisationen och svenska arbetsgivareföreningen rörande arbetsfredsproblemen. Utskottet har uti sitt betänkande oreserverat förklarat sig hysa intresse för att dessa förhandlingar må komma att leda till resultat, som äro för samhället gagneliga. Det finnes väl inte heller bland ansvars-kännande medborgare i hela vårt land mer än en mening om, att vi alla önska, att de inledda arbetsförhandlingarna måtte komma att lösa till goda och definitiva resultat. Men att på grund av dessa nu pågående förhandlingar draga den slutsatsen, att en beredskapslagstiftning ej är behöfvig eller att man åtminstone i avvaktan på förhandlingarnas definitiva resultat bör ställa sig avvaktande, synes mig innebära en alltför optimistisk och sorglös inställning, som sannerligen icke motiveras av de erfarenheter, som slag i slag under den senaste tiden yppat sig i andra länder. Jag behöver blott erinra om den i Danmark för ett par månader sedan hotande storlockouten eller om de elakartade strejker med stor omfattning, som pågått eller ännu pågå i Spanien, Frankrike och Belgien.

Jag har också svårt att förstå, varför man på socialdemokratiskt håll vill motsätta sig den av utskottet förordade skrivelsen i ärendet, synnerligast som utskottet icke föreslår några särskilda riktlinjer att tjäna till ledning vid den blivande utredningen. Frågan är, efter mitt sätt att se saken, av alldeles för stor vikt för att av riksdagen halvt skjutas åt sidan med den av reservanterna föreslagna motiveringen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Om det vore så, att det föreläge endast en formell skillnad mellan utskottets ärade ordförandes ståndpunkt och min i denna fråga så måste jag säga, att då skulle en skrivelse till Kungl.

Ang. en beredskapslagstiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m.
(Forts.)

Maj:t i närvarande stund vara ännu mera opåkallad än någonsin förut. Jag går nämligen ut från att herr Westman med sannolikhet får tillfälle att ägna denna sak uppmärksamhet även om det inte skickas en skrivelse till den blivande regeringen. Nu föreligger emellertid, herr talman, den sakliga skillnaden, att sedan riksdagen skrev i ärendet 1934 och upprepade sin skrivelse — enligt min mening onödigt — 1935 har det inträffat den nya omständigheten, att de två stora organisationerna på arbetsmarknaden enats om att försöka komma tillrätta med en rad av spörsmål, som varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Det är klart, att de göra det i eget välförstått intresse, men jag är övertygad om, att det bakom dessa förhandlingar ligger en uppriktig önskan att också främja samhällets intressen, och därför tror jag, att frågan om en beredskapslagstiftning inte befinner sig i det läge, att man kan säga, att den till varje pris måste lösas såsom utskottet tänkt sig. Det är inte alls otänkbart, att förhandlingarna mellan arbetsgivareföreningen och landsorganisationen komma att leda till en ur samhällets synpunkt lika tillfredsställande ordning som en beredskapslagstiftning skulle kunna skänka.

Det är särskilt två spörsmål, som i detta sammanhang måste bli föremål för en mycket ingående utredning och dryftning. Det första är frågan om eventuellt förbud mot sympatilockouter och sympatistrejker. Ett sådant förbud måste, såvitt jag kan förstå, gå in som ett naturligt led i en beredskapslagstiftning. Det andra spörsmålet gäller ett eventuellt påbudande av tvångsskiljedomsförfarande i intressetvister. I dessa båda arbetsrättsliga frågor ha arbetsgivareföreningen och landsorganisationen sedan årtal tillbaka intagit negativa ståndpunkter. De ha ställt sig avvisande mot ett lagstiftningsingripande. Jag är övertygad om, att de likväl äro så angelägna om att medverka till en ur samhällets synpunkt tillfredsställande ordning, att de skola göra vad som överhuvud taget kan göras för att regeringen och riksdagen icke skola behöva ingripa.

Det är alltså den sakliga skillnaden mellan herr Westmans och min ståndpunkt, att jag önskar, att parterna skola försöka komma tillrätta med detta själva, medan herr Westman ovillkorligen vill ha en lagstiftning. Jag tror att en sådan lagstiftning kan bli nödvändig om inte parterna själva ordna upp sina mellanhavanden på ett ur samhällets synpunkt tillfredsställande sätt. En lagstiftning på detta område innebär emellertid stora olägenheter, något som erfarenheterna från Danmark visat, icke minst i år. Herr Sandström har också valt ett mycket dåligt exempel, när han hänvisat till Danmark, ty i Danmark har ju faktiskt beredskapslagstiftningen blivit, som jag tillät mig säga i utskottet, när vi behandlade frågan, en fotboll i det politiska spelet. Det är allmänt bekant, att den danska arbetsgivareföreningen utnyttjade beredskapslagstiftningen för att sätta den socialdemokratiska regeringen i en ur dess synpunkt besvärlig situation. Detta i sin tur medverkade till att den regeringen icke ansåg sig kunna ingripa och tillämpa lagstiftningen. Därest det skulle komma så långt, att vi få en sådan lagstiftning i vårt land, torde man komma att göra liknande erfarenheter. Men hur som helst med den saken: enligt min mening måste det vara mera tillfredsställande om man kan förmå parterna att i känslan av det ansvar, som åvilar dem, själva åstadkomma en förhandlingsordning och andra åtgärder, som skänka den trygghet ur samhällets synpunkt, som man önskar åstadkomma med en beredskapslagstiftning.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Sandström: Ja, herr talman, med anledning av den siste ärade talarens anförande ber jag att få säga ett par ord.

Ang. en beredskapslagstiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m.
(Forts.)

Jag har redan förut framhållit, att den kommitté, som behandlat detta spörsmål, starkt har betonat, att genom en beredskapslagstiftning icke de enskilda stridande parternas skyldighet att försöka genom förhandlingar komma överens och träffa avtal i de pågående tvisterna på något sätt bör avtrubbas. Vidare vill jag säga, att det statsingripande, som skedde i Danmark för att där bringa ett slut på den hotande storlockouten, skedde genom en lagstiftning in casu, d. v. s. en lagstiftning, som stod i strid med vad jag anser vara det rätta, nämligen att man på förhand har en beredskapslagstiftning, som smidigt kan ingripa för att råda bot när svåra arbetsstrider yppa sig, som äro av en för samhället ödesdiger karaktär.

Herr Westman: Herr talman! Det föreföll mig som om den ärade talare, som talat för reservanterna, försökte att vidga den klyfta, som ligger mellan oss, på ett sätt, som ej motsvaras av verkligheten. Jag har inte alls intagit en sådan motsatt ståndpunkt till den, som han intog, som man kunde tro när man hörde hans anförande. Jag har fullkomligt klart för mig, att det bästa är, om de stridande parterna kunna komma överens. Beredskapslagstiftningen är avsedd att tillgripas i nödfall. Vi veta också, att den regering, som satt under den stora byggnadskonflikten, var betänkt på att begära riksdagens medverkan för att få till stånd en beredskapslagstiftning, som skulle tillgripas i fall det ej gick att få parterna att sluta fred. Nu gick det att få parterna att sluta fred, och då förföll för det fallet behovet av en sådan lagstiftning, som gav regeringen en fullmakt att ingripa.

Vad jag har velat betona, när jag har ställt mig på utskottets sida, har varit, att det är ytterst önskvärt, att regeringen utarbetar ett förslag till en klokt avvägd beredskapslagstiftning. Det är mycket önskvärt eller kanske rent av nödvändigt, att regeringen, när den utarbetar förslag härtill, ger akt på de synpunkter, som framföras från de stora organisationerna bland arbetsgivarna och arbetarna, och har klart för sig de invändningar, som kunna göras från den ena eller andra sidan mot den ena eller andra föreslagna lagbestämmelsen. Det är ytterst viktigt, att man noga överväger innehållet i en sådan här fullmaktslag. Därför vidhåller jag den synpunkten, att det är önskvärt, att Kungl. Maj:t tar upp denna fråga till utredning så att den är väl förberedd vid den tidpunkt, då man kan behöva en sådan lag för att tillvarata samhällets intressen i en stor strid som kan hota att störa vårt folks fredliga sammanlevnad.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

I herr Westmans yttrande instämde herr *von Heland*.

Herr Berg, Robert: Herr talman! När man såsom en enkel man i ledet inom den svenska fackföreningsrörelsen lyssnar till det tal och de argument, som förekommit här under debatten till förmån för en lagstiftning på detta område, har man litet svårt att förstå, vad det är man åsyftar. Det är ju bekant, och det har dessutom framhållits under debatten i kväll, att emellan landsorganisationen å ena sidan och svenska arbetsgivareföreningen å andra sidan försiggår en förhandling, som avser att trubba av de oegentligheter, som till äventyrs för närvarande skulle förefinnas och eventuellt kunna komma att uppstå i framtiden. Om det hade varit för en trettio år sedan eller något sådant, kunde jag mycket väl förstått, att man hade varit angelägen om att åstadkomma en lagstiftning, som hade avsett att hindra arbetsgivarföreningen från att gång efter annan igångsätta omfattande lockouter och strider, som

Ang. en beredskapslagstiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m.

(Forts.)

givetvis satte mycket stora spår efter sig i samhället. Men någonting sådant förekom inte då. Man frågar sig: Vad är det, som har inträffat, emedan man nu är så angelägen att åstadkomma sådan lagstiftning? Ja, såvitt jag kan förstå av den erfarenhet, jag för min del har skaffat mig, beror det på att arbetarorganisationerna såsom den ena parten nu kanhända äro litet starkare än tillförne. Då vill man söka, i den mån det är möjligt, med samhället såsom sköld åstadkomma en lagstiftning, som, om inte direkt förhindrar, i varje fall till mycket stor del försvårar möjligheterna för arbetarna att hävda sina intressen gentemot den andra parten. Är det därför, som man nu är angelägen att få denna lagstiftning, så tror jag i varje fall, att det är litet väl sent, ty man får väl utgå från att dessa båda kontrahenter, om jag får använda det uttrycket, äro lika starka vid detta tillfälle.

Nu har emellertid ingen av dessa parter på något som helst sätt givit till känna, att de äro intresserade av den lagstiftning, varom här är fråga, utan de ha i stället lagt i dagen ett intresse för att genom samförstånd sinsemellan söka åstadkomma en överenskommelse, som, om den inte helt avlägsnar sådana tvister, som äro skadliga för samhället, dock i varje fall fjärrmar dem väsentligt. Då så är förhållandet, synes det mig, som om någon lagstiftning av den art, varom här är fråga, icke är av behovet påkallad, och jag tror, att det vore vida förmånligare, om man läte dessa båda parter själva handlägga dessa ärenden, ty jag utgår ifrån att i den mån man icke är initierad eller känner till detaljerna hos någon av dessa parter, antingen det nu gäller arbetsgivarintresset eller arbetarintresset, har man svårt för att finna en lagstiftning, som fyller det syfte, man avser med en sådan.

Jag tror sålunda, herr talman, att en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning i hithörande spörsmål för närvarande icke är av behovet påkallad. På dessa grunder, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Westman: Herr talman! Den föregående ärade talaren gjorde gällande, att intresset för en beredskapslagstiftning nödvändigtvis måste bero på en önskan att hålla nere arbetarnas organisationer och försämra deras stridsläge. Men om den ärade talaren erinrar sig, att den socialdemokratiska regeringen i detta land övervägde att skaffa sig fullmakt att ingripa enligt en sådan beredskapslag, så kan han ju se, att det inte är så säkert, att en sådan beredskapslag nödvändigtvis skulle verka till förmån för arbetsgivarna och till nackdel för arbetarna. Och om den ärade talaren har studerat fullmaktslagens tillämpning i Danmark, så kanske han kan få sin oro ytterligare lugnad. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att vad det här är fråga om är endast att få till stånd en utredning i detta ärende, en utredning, som resulterar i ett förslag, som kommer att föreläggas riksdagen i en eller annan form, till riksdagens yttrande eller godkännande.

När den ärade talaren nu ville göra gällande, att man överhuvud taget inte borde reflektera på en sådan här lagstiftning, står ju den ärade talaren på en annan ståndpunkt än vad reservationen gör, ty reservanterna säga, att Kungl. Maj:t kommer att utreda detta ärende, utan att riksdagen gör någon påstötning. Den ärade talaren däremot menade, att Kungl. Maj:t borde inställa allt utredningsarbete, då det vore olämpligt att få en sådan lagstiftning till stånd. Det föreligger således en vittutseende principiell skillnad mellan den ståndpunkt, som intas av reservanterna, och den, som den ärade talaren intar.

Jag har med dessa ord särskilt velat framhålla, att enligt min uppfattning bör en beredskapslagstiftning ingalunda tillkomma i något ensidigt syfte, utan

Ang. en beredskapslagstiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m.
(Forts.)

en beredskapslagstiftning skall tillkomma för att i en stund av yttersta nöd finnas till hands för att tillvarata samhällets intressen mot den sida, som handlar i strid däremot, det må vara arbetarna eller arbetsgivarna.

Herr Berg, Robert: Herr talman! Gentemot utskottets ärade ordförande vill jag anföra, att jag mycket väl känner till, att den socialdemokratiska regeringen vid en viss tidpunkt hade för avsikt att begära en sådan fullmakt, men utskottets ärade ordförande får förlåta mig, om jag har den uppfattningen, att om en sådan fullmakt hade givits, så hade den säkerligen använts till rättvisa mot båda parterna. Jag är inte övertygad om att en annan regering hade handlat på samma sätt.

Herr Lindley: Jag hade inte tänkt att deltaga i denna debatt, men jag kan inte låta bli att säga några ord med anledning av herr Westmans yttrande, att om en sådan beredskapslagstiftning funnits, skulle den vid det tillfälle, som här förts på tal, ha utnyttjats till gagn för arbetarna. Det är väl ändå att gå nästan väl långt. Att den kan vara till gagn för samhället, för staten, det är en sak, som jag kan förstå, men den har sannerligen inte kunnat vara till gagn för arbetarna. Arbetarna hade möjligheter i det påtalade fallet att fortsätta sin kamp. Jag var motståndare till att konflikten skulle dragas ut, men de hade i varje fall möjligheten att kämpa sig fram till bättre villkor. Den socialdemokratiska regeringen ansåg dock, att situationen i landet vid det tillfället var så pass kritisk, att konflikten måste lösas och att arbetarna skulle sluta striden. Det är detta, som är kärnan, och en liknande situation kan ju inträffa på nytt.

Beträffande Danmark vill jag säga, att den åtgärd, som den danska regeringen vidtog, medförde, att förlikningsförslaget, som arbetsgivarna förkastat, blev antaget. Regeringen tvang det igenom. Det var alltså till gagn för arbetarna vid det tillfället. Likväl ha de danska fackföreningsmedlemmarna protesterat däremot och ansett, att det är en mycket farlig princip att slå in på. Nu kan man ju tänka sig, att en sådan situation skulle uppstå i vårt land, att arbetsgivarorganisationen skulle påbjuda en storlockout och att regeringen med stöd av en beredskapslagstiftning skulle kunna ingripa och stoppa den. Det är möjligt, att man kan säga, att det vore till gagn för arbetarna vid ett sådant tillfälle, som det vi hade 1909. Jag erkänner detta, men jag tror, att det är en mycket, mycket farlig princip att slå in på, ty av denna följer ingenting annat än tvångsskiljedom i fackliga konflikter. Börjar man på detta sätt, kommer man inte ifrån det, utan då komma vi tillbaka till Australiens förhållanden, som man där själv nödgades släppa, eftersom de voro mycket opraktiska och olämpliga.

Jag har intet yrkande.

Herr Westman: Herr talman! Jag ber att få säga mot den siste ärade talaren, att jag yttrade inte, att en användning av en fullmaktslag, när byggnadskonflikten pågick, skulle varit till gagn för arbetarna. Jag sade inte så, men jag skulle mycket väl kunnat säga det, ifall jag hade tänkt på arbetare i en vidsträcktare mening än vad den ärade talaren gjorde. Ty när han talade om arbetarna, tänkte den ärade talaren bara på byggnadsarbetarna, men, herr Lindley, det finns ju stuveriarbetare och många andra sorters arbetare, som icke äro byggnadsarbetare. Det kan ju hända, att regeringen tänkte på dem, när regeringen övervägde att försöka hindra den konflikt, som byggnadsarbetarna ville hålla vid liv.

Ang. en beredskapslagstiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m.

(Forts.)

Jag ber dessutom få säga, att jag mycket väl kan förstå de betänkligheter, som man kan hysa såväl på arbetarsidan som på arbetsgivarsidan mot en beredskapslagstiftning. Naturligtvis kommer mycket att bero inte bara på vad den lagstiftningen kommer att innehålla utan även på de regler, som komma att givas, om de förutsättningar, under vilka en fullmaktslag skall få tillämpas. Därvidlag kunna vi ju tänka på många olika metoder. Man kan till exempel tänka sig, att Kungl. Maj:t under vissa i lagen bestämt angivna förutsättningar skulle kunna få använda fullmakten. Man kan också tänka sig den möjligheten, att fullmakten icke får användas utan tillstånd av riksdagen. Men det är en detalj, som vi få tillfälle att tala om, när vi få se lagen. Det är litet för tidigt att diskutera den saken på detta stadium, då det bara är fråga om att riksdagen skall vidhålla en begäran, som riksdagen förut framställt, att en utredning i ärendet skall äga rum.

Herr von Heland: Herr talman! Jag är kanske minst lika intresserad som de, som nu tala för reservationen, av facklig och annan organisation. Eftersom jag dock tänker rösta med utskottet, vill jag avge en förklaring, varför jag gör detta. Jag vill då först inom parentes säga, att jag tycker, att vi tvista för tidigt om denna sak, ty det är endast fråga om en utredning, och tvisten borde egentligen först börja, när man vet, vad man kommer att föreslå för beredskapslagstiftning. Jag tror då, att en sådan här beredskapslagstiftning till och med skulle kunna bli ett stöd för dem, som på ett legalt sätt önska använda sig av sin organisatoriska makt, och jag tror, att det skulle kunna vara bättre med en sansad beredskapslagstiftning, om en sådan fanns, än att vi, som äro intresserade av facklig och annan organisation, skola kunna riskera, att staten i ett visst läge skulle kunna tillgripa andra och för oss mer osympatiska metoder.

Det är därför jag för min del kommer att rösta för utskottets förslag att begära en utredning i denna fråga.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Herr von Helands yttrande ger mig endast anledning att bringa i erinran, att skrivelse om utredning i detta ärende redan är skickad till Kungl. Maj:t vid två olika tillfällen. Det finns alltså ur den synpunkten icke någon anledning att förnya denna begäran. Därtill vill jag passa på att ytterligare framhålla, att sedan dessa riksdagsskrivelser avlåtits, har detta nya och enligt min mening mycket betydelsefulla moment tillkommit, att parterna ha givit till känna, att de önska försöka lösa såväl detta spörsmål som vissa andra spörsmål. Naturligtvis vilja de inte lösa denna fråga på det sättet, att det skulle genomföras en lagstiftning, men de vilja genomföra en överenskommelse, som kan få samma effekt som en lagstiftning, och som därjämte kan ha en hel del andra fördelar med sig, som en lagstiftning icke skulle kunna erbjuda vare sig parterna eller samhället. Det är skäl, att vi nu låta saken vara, vad den är. Här gäller det närmast frågan om huruvida man skall skicka en tredje skrivelse. I den politiska situation, vari vi befinna oss, anser jag det vara absolut överflödigt. Jag tror, att det ur olika synpunkter, bland annat ur moralisk synpunkt, skulle vara ganska värdefullt om arbetsgivare- och arbetareorganisationerna finge tillfälle att göra en insats i den riktning, som jag i mina anföranden under denna debatt antytt.

För övrigt kan jag inte underlåta, herr talman, att konstatera, att här är det representanter för bondeförbundet, som kämpa skickligt och ivrigt för

Ang. en beredskapslagstiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m.
(Forts.)

motioner, som väckts av högerpartiet och folkpartiet, medan dessa två partier tyckas ha blivit mållösa — ointresserade äro de väl icke?

Herr **Berg, Robert**: Herr talman! Jag begärde ordet bara för att säga, att jag har yrkat bifall till reservationen även på grund därav, att jag anser att regeringen bör bli befriad från att syssla med dessa göromål. Det kan ju vara möjligt, att regeringen får tillräckligt mycket att göra ändå.

Herr **Tamm, Gustaf**: Med anledning av herr Sigfrid Hanssons uttalande, däri han efterlyste högerns ingripande i debatten uti denna fråga, ber jag först och främst få hänvisa till att herr Sandström, som tillhör högern, varit uppe här vid ett par tillfällen och redogjort för vår inställning. Dessutom skall jag be att få fastslå att såväl jag som nog hela mitt parti kan i det stora hela instämma i de uttalanden, som här gjorts av utskottets ordförande, vadan jag för min del ansett det vara onödigt att upprepa desamma.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt där- under förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hansson, Sigfrid*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande andra lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om arbetsavtal m. m.

Ang. lagstiftning om arbetsavtal. *Punkten A.*

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen, i anledning av motionerna I: 212, I: 256, II: 14, II: 15, II: 474 och II: 588, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta fortsätta och avsluta utredningen rörande frågan om lagstiftning om arbetsavtal samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Ang. lagstiftning om arbetsavtal. (Forts.)

Herr Sandström: Herr talman! Kommittén angående privatanställda, den s. k. Fehrska kommittén, har uti inledningen till sitt den 9 mars 1935 avgivna betänkande framhållit, att frågan om en lugn och för båda parterna tillfredsställande utveckling av förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare inefattar ett av de för samhället i våra dagar betydelsefullaste av alla sociala problem, och att knappast någon del av rättssystemet i lika hög grad berör stora grupper av landets befolkning som den rättsliga regleringen av förhållandet mellan två parter på arbetsmarknaden. Det vore enligt kommitténs mening också anmärkningsvärt, att i det svenska rättssystemet, som, förutom att vara ett av de äldsta, i många stycken visat en föredömlig förmåga av anpassning efter den moderna utvecklingen, finnes ett tomrum beträffande den rättsliga regleringen av arbetsavtalet, som trots upprepade försök ännu icke kunnat utfyllas av den svenska lagstiftningen. Vad som sålunda från auktoritativt håll anförts synes mig äga obestriddlig riktighet.

Det av kommittén utarbetade förslaget till lag om arbetsavtal har uti avgivna remissyttranden blivit utsatt för en rätt hård kritik, som dock — det bör här betonas — väsentligast riktats mot detaljföreskrifterna men icke mot själva den grund, varpå förslaget vilar. För denna kritik lämnas en sammanfattande redogörelse uti högermotionen nr 256 av herr Bagge m. fl. I denna motion har framhållits, att den redan talrika och snabbt växande grupp, som omsluter tjänstemän, kontorister, affärsbiträden, förmän och därmed jämställda kategorier inom det enskilda näringslivet — i dagligt tal och även i officiellt språkbruk sammanfattningsvis benämnda privatanställda — hade ett särskilt behov av ett samhälleligt ingripande till stöd för en draglig existens och bästa möjliga arbetsförhållanden.

I motionen har även belysts, att dessa privatanställda i inskränkt mening icke på långt när i samma mån som övriga arbetstagare eller kroppsarbetarna fått sin ekonomiska situation avpassad efter penningvärdets fall under och i samband med världskriget, ity att bland annat veckolönen för manlig kontorspersonal sedan år 1913 ökats endast med 10 %, under det att motsvarande siffra för manliga industriarbetare och därmed jämförbara grupper utgör 42 %.

Givet är, att det stöd från statsmakterna, som de privatanställda i inskränkt mening anses behöva, också starkt motiveras av att många av dem ännu inte tillhöra de organisationer, som bildats inom dessa samhällsskikt, och att de privatanställdas organisationer så gott som undantagslöst icke äro stridsorganisationer av den typ, som är utmärkande för kroppsarbetarnas fackföreningar.

Uti den förutnämnda högermotionen har man sökt att i möjligaste mån omforma det av den Fehrska kommittén framlagda förslaget till lag angående arbetsavtal med tagen hänsyn till den lärdom, som vunnits med ledning av de mot lagförslaget i remissyttrandena riktade anmärkningarna, därvid motionärerna emellertid helt naturligt ej förbisett, att det sålunda remitterade lagförslaget kunde och borde vid realbehandling i utskottet bliva ytterligare ändrat och förbättrat. Redan på ett tidigt stadium yrkades i utskottet av där sittande högerledamöter, att över det i motionen framlagda lagförslaget skulle inforas yttranden bl. a. från socialstyrelsen. Då denna framställning icke vann understöd av majoriteten inom utskottet har det oblidat ödet drabbat motionsförslaget, att detsamma icke blivit av utskottet realbehandlat. Med beklagande av att så icke skett hava högerens utskottsledamöter näst inskränka sig till att i likhet med utskottets övriga ledamöter instämma i förslaget om skrivelse till Kungl. Maj:t på denna punkt.

Jag vill nu endast framhålla, att regleringen i allmän lag av grunderna för de privatanställdas avtal med deras arbetsgivare förvisso är en angelägenhet av den stora vikt, att dess lösning icke bör fördröjas, och jag vågar uttala

Ang. lagstiftning om arbetsavtal. (Forts.)
den förhoppningen, att frågan måtte av Kungl. Maj:t ägnas den uppmärksamhet och det intresse, som är av nöden för att en lagstiftning på området till beredande av en tryggare ställning för de privatanställda i den närmaste framtiden måtte åvägabringas.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Jag har egentligen inte någon anledning att yttra mig om denna sak, men det var ett uttalande av herr Sandström, som gjorde, att jag begärde ordet. Herr Sandström klandrade utskottet, för att det icke biföll den hemställan, som gjordes av högerrepresentanterna, att högermotionen skulle remitteras till vissa myndigheter för yttrande. Anledningen till att utskottet icke ville vara med om en sådan remiss är inte svår att förstå. Ifrågasvarande myndigheter hade ju yttrat sig över det fehrska kommittébetänkandet. På detta betänkande hade högermotionen grundats, varvid den i yttrandena framförda kritiken mot betänkandet beaktats, så långt det passade motionärerna. Nu ville man att andra lagutskottet skulle höra samma myndigheter för att utröna huruvida och i vad mån motionen överensstämde med deras intentioner. Det skulle väl ändå, herr talman, ha varit ett ganska märkligt remissförfarande. Det fanns också starka formella och sakliga skäl för att atskottet inte ville vara med därom.

Jag vill inte nu ge mig in på en diskussion om frågan, huruvida en lagstiftning om arbetsavtal är nödvändig eller ej. Jag ber endast att få konstatera, att utskottet enhälligt kommit till den uppfattningen, att riksdagen bör hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta *fortsätta och avsluta* utredningen rörande frågan om lagstiftning om arbetsavtal samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda. Eftersom högerrepresentanterna i utskottet ha givit sitt bifall till denna hemställan från utskottets sida, går jag ut ifrån att de vid närmare eftertanke funnit, att den utredning, som hittills verkställts, icke kan anses vara tillfyllest.

Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten D.

Ang. ändrade bestämmelser om arbetarsemester.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att motionerna I: 258—266, II: 16 och II: 590—598 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

I motionen II: 16, av herr *Olsson* i Stockholm m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta vidtaga den ändringen i lagen om arbetarskydd, att 5 § m) erhöles följande lydelse:

Åt arbetare, som från årets början varit anställda hos samma arbetsgivare eller företag, skall å tid mellan den 15 maj och den 16 därpå följande september beredas semesterledighet under minst 15 dagar.

Beträffande förevarande motion hade utskottet i motiveringen anført:

»Vad slutligen angår det i motionen II: 16 framställda yrkandet rörande ändring av bestämmelsen om semester i lagen om arbetarskydd får utskottet, under erinran därom, att i ett flertal under de senaste åren ingångna kollek-

Ang. ändrade bestämmelser om arbetarsemester. (Forts.)

tivavtal, gällande betydande arbetargrupper, antalet semesterdagar bestämts till fem i stället för tidigare fyra, samt under åberopande i tillämpliga delar av vad utskottet anfört i utlåtandet nr 6 vid 1935 års riksdag, hemställa, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.»

Reservation hade anmälts av herrar *Sigfrid Hansson*, *Hagman* och *Olovson* i Västerås, fru *Nordgren* samt herrar *Hermansson* och *Cruse* i fråga om motiveringen till yrkandet beträffande motionen II:16.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Jag och mina partivänner i utskottet ha anmält reservation i denna punkt. Den avser en motion i andra kammaren, vari föreslås, att man skall vidtaga en sådan ändring i lagen om arbetsskydd, att arbetstagarna skola lagligen tillförsäkras minst femton dagars semester årligen. Utskottets majoritet har avstyrkt, och vi reserverar vända oss mot den av utskottet förebringade motiveringen. Utskottet erinrar om att i ett flertal under de senaste åren ingångna kollektivavtal antalet semesterdagar bestämts till fem i stället för tidigare fyra och för övrigt hänvisar till ett uttalande, som gjordes i följd med anledning av en liknande motion. Påpekandet att antalet semesterdagar ökat är riktigt, men det kan knappast utgöra tillräckligt skäl för ett avstyrkande av den föreliggande motionen.

Enligt min mening vore det bäst om skälig semester kunde tillförsäkras arbetstagarna genom överenskommelser mellan deras och arbetsgivarnas organisationer. Den början, som gjorts i detta avseende, är betydelsefull, men fråga är om man inom en rimlig tid kommer så långt på den vägen, att det blygsamma kravet på minst två veckors semester blir genomfört för arbetstagare i allmänhet. Detta bestrides i varje fall på sina håll och kanske med rätta. Förr eller senare måste väl därför en semesterlagstiftning genomföras, och förberedande åtgärder ha ju också vidtagits. Vid den nu pågående internationella arbetsfredskonferensen dryftas frågan om en internationell konvention, och den svenska regeringen har som bekant nyligen uppdragit åt en kommitté att verkställa utredning angående en lagstiftning, som skall kunna knytas an till en blivande internationell konvention. Motionärernas förslag, att semesterfrågan måste lösas genom ändring i arbetarskyddslagen, torde väl komma att tagas under övervägande i samband med den förestående utredningen. Det är emellertid föga troligt, att denna viktiga fråga kan finna en rationell lösning på den av motionärerna anvisade vägen. En särskild lag om semester kommer helt visst att erbjuda fördelar framför en påbyggnad på arbetarskyddslagen, såvitt man inte nu kan lösa frågan i kollektivavtalen.

Jag har icke något yrkande att framställa.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 44, i anledning av väckt motion angående bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m.

I en inom andra kammaren av herr *Brännström* i Skellefteå m. fl. väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 329, hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära,

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m.

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)
 att bensinfirmornas inköpsskyldighet till motorsprit tills vidare fastställdes till 3.6 procent av respektive firmors import eller tillverkning av bensin;
 att Aktiebolaget Vin- och spritcentralen berättigades inköpa de kvantiteter sulfitsprit per år, som dels betingades av nämnda konsumtion av motorsprit samt dels därutöver krävdes för tillgodoseende — tillhoppa med den produktion av jäst- och melasssprit för vilken avsättning enligt gällande reglering skulle beredas — av den konsumtion av teknisk sprit, som kunde uppstå; samt
 att Kungl. Maj:t ville utfärda förordning om att spritblandat motordrivmedel, som såldes under namn av lättbentyl, skulle hålla 25 procent motorsprit.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 329 av herr Brännström i Skellefteå m. fl., i skrivelse hos Kungl. Maj:t dels hemställa, att Kungl. Maj:t vid prövning av framställningar om ökning av Aktiebolaget Vin- och spritcentralens inköp av sulfitsprit måtte beakta, vad utskottet i denna del anfört, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att, i den mån så prövades nödigt, meddela särskilda föreskrifter rörande blandningsförhållandet mellan sprit och bensin i motorbränsle.

Enligt en vid betänkandet avgiven reservation hade herrar *Bärg* i *Katrineholm*, *Björklund*, *Sjödahl* och *Myrdal* av angivna orsaker ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

1) att motionen II: 329 av herr Brännström m. fl., i vad den avsåge frågan om ökning av inköpskvantiteten sulfitsprit för motorändamål, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att riksdagen måtte, i anledning av nämnda motion i övrigt, bemyndiga Kungl. Maj:t att, i den mån så prövades nödigt, meddela särskilda föreskrifter rörande blandningsförhållandet mellan sprit och bensin i motorbränsle.

Herr Bärg, Anders: Herr talman! Jag ber om ursäkt, att jag nödgas, hur tråkigt det än är, taga kammarens tid i anspråk några minuter i nu föreliggande ärende. Det kanske kan vara någon ursäkt, om jag säger, att så vitt jag minnes rätt, har jag endast en gång förut under denna riksdag besökrat kammaren.

Det nu föreliggande utlåtandet är av den beskaffenhet, att om det finnes möjlighet att vid denna sena timme uppbirga kammarens intresse för den här saken, det väl skulle väcka en smula uppmärksamhet. Jag ber att i några korta drag få relatera innebörden av frågan. Man kan nämligen inte begära, att kammarledamöterna skola i trötthetens tecken orka med att läsa vare sig utskottets betänkande eller reservationen.

Saken gäller här enligt föreliggande motion och utskottsutlåtande en hemställan till Kungl. Maj:t att medge en utökning av användningen av sprit till motorbränsle, att genom ett tvångspåbud förmå konsumtionen därav att öka. Det är kontentan av det hela. Under kristidens svårigheter att anskaffa motorbränsle kom man underfund med, att man kunde utjäsa den värdelösa sulfitoluten och såmedelst skapa ett inhemskt tillskott till den knappa tillgången på motorbränsle. Då voro bensinprisen oerhört höga. Knappheten var stor, men denna möjlighet värdesattes som i fråga om många andra av dessa surrogat-tillverkningar av statsmakterna, och statsmakterna uppmuntrade sulfitindustrien att göra anläggningar för att åstadkomma detta tillskott till motorbränsle. Med de höga bensinpris, som då rådde, ställdes det i utsikt såsom

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)
möjligt och till och med troligt, att man skulle kunna åstadkomma ett inhemskt motorbränsle, som i pris kunde konkurrera med bensin. Bensinen låg då vid utförsäljning betydligt över 30 öre per liter. Nåja, tiden gick, och någon inblandning av denna sprit skedde ju frivilligt i bensinen såsom utspädning av motorbränslet. Men i och med att motorismen utvecklades, kom man underfund med, att man måste skattlägga detta samfärdsmedel på lämpligt sätt. För att få bidrag till bestridande av väggkostnaderna. I vanlig ordning kunde landets skattedragare inte bära kostnaden som orsakades av den oerhörda trafikökningen till följd av bilismens utveckling, och — det kända herrarna till mycket väl — man valde bilskatter i dessa olika former, som nu äga bestånd. Men den mest givande skatten lades på drivmedlet, på bensinen. För att markera att detta skedde för bestridande av vägväsendets kostnader, fingo inte dessa skattemedel gå in i den allmänna budgeten och genom denna ut till vägväsendet, utan det bildades, som man vet, en särskild fond, bestående av dessa merkostnader, som bilismen åsamkade oss. Man kom då också underfund med, vilket var alldeles riktigt, då man lade denna syn på detta beskattningsproblem, att bilar, som framdrevos med en blandning av sprit och bensin, givetvis sletto vägarna lika mycket som de bilar, vilka drevos enbart med bensin, och därför borde spriten också skattläggas. Man beslöt också pålägga skatt på spriten. Men spriten kunde med dåvarande prisläge givetvis inte tåla en sådan skattläggning, utan man sköt på tillämpningen av denna skatt på spriten. Nu skall jag hoppa över vad som skedde under tiden fram till 1934, då den stora frågan förelåg om utskiftning av omsättningsområdena för de olika spritsorter, som tillverkas här. Då bestämdes också, att skatten på bensin skulle utgöra 10 öre per liter och på sprit, därför att den var en inhemsk vara, vars omsättning skulle främjas, till 6 öre per liter. Men man beslöt samtidigt, att med uttagning av spritskatten skulle anstå i tre år, det vill säga till den 1 juli 1937, för att såmedelst ge spriten en chans. Vad som vållade största bryderierna var dock inte den här skattläggningen, utan den omständigheten, att jordbrukarna, d. v. s. potatisodlarna, särskilt i Skåne, uti Kristianstads län, krävde, att man skulle för sprit tillverkad av potatis och spannmål, förbehålla det konsumtionsområde som avsåg förtäring, så att sulfitspriten inte skulle få göra något intrång på detta konsumtionsområde. Riksdagen tog hänsyn till besvärigheterna för jordbruket och beslöt, att sulfitspriten får inte längre användas till förtäring liksom inte heller melass- och jästsprit, utan försäljningsområdet skall reserveras för potatisspriten, och sedan få jäst-, melass- och sulfitsprit trängas på det omsättningsområde, som återstår. Av denna riksdagens åtgärd följde ju, att sulfitspriten avvägningens möjligheter högst avsevärt beskuros. Det ansågs nu inte rätt och riktigt, att statsmakterna, som uppmuntrat tillkomsten av sulfitspritanläggningarna, förforo på detta sätt utan att åtminstone hålla sulfitindustrin skadeslös, och jag vill skynda mig att understryka, att jag tycker, att det var riktigt gjort. Vilken form skulle man nu välja för att hålla denna industri skadeslös för detta intrång? Jo, man ålade spritcentralen, som samtidigt antogs som uppköpare och försäljare av all sprit, även sådan, som gick till förtäring, att av sulfitindustrin inköpa ett visst kvantum sprit och se till att detta tvångsledes bragtes ut i marknaden. Då begränsades det kvantum, som tilldelades sulfitspritudustrin, till 40 miljoner normalliter eller c:a 20 miljoner ren sprit eller som det kallades volymliter, och av dessa 40 miljoner beräknades omkring 33 miljoner liter för motorändamål och resten för teknisk användning i den fria marknaden. Det är klart, att en sådan anordning blev en avsevärd pålaga för brukarna av motorbränsle, alldenstund bensinpriset då sjunkit alldeles oerhört, sjunkit ned till en nivå, som i dag av kontrollstyrelsen meddelas vara c:a 8 öre

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)
per liter bensin fritt svensk hamn, under det att spriten inköpt av spritcentralen betingar ett pris av 32 öre per liter eller fyra gånger bensinpriset. Jag ställer mig ännu i dag tveksam om huruvida detta sätt att tillgodose sulfitindustriens intresse kunde vara fullt riktigt, och om det alltså är riktigt att ålägga motorismen i landet att genom den merkostnad, som den orsakas, hålla denna industri skadeslös. Men låt så vara! Det hela är ju en kvarleva av det myckna, som måste göras under besvärens tider, och vi ha ju på många livets områden ännu i dag kvar åtskilligt av sådant, som under normala förhållanden inte skulle anses riktigt. Nu är det ju så här till följd av att ingen skatt påvilar spriten, att det inte är konsumtionen, som får bära hela denna merkostnad, vilken uppstår till följd av detta tvångspåbud om användning av sulfitsprit till motorbränsle. Summan av denna merkostnad beräknas av kontrollstyrelsen till 4 miljoner kronor, men av dessa 4 miljoner kronor får vägväsendet bära en hel del, därför att vägväsendet får avstå från skatt. För varje liter bensin, som användes till motorbränsle, går vägväsendet miste om 10 öre. Det utgör med den konsumtion, som nu finnes, omkring 1,700,000 kronor om året, vilket belopp bilskattefonden går miste om. Men därutöver får bilismen bekosta återstoden av de 4 miljonerna, eller 2,3 miljoner, som åvilar densamma såsom bidrag till denna ersättning, vilken nu utgår. Jag har redan sagt, att jag är tveksam om detta är den riktiga vägen, när man skall ordna denna sak. Men låt det vara! Den fråga, som nu föreligger är, att man skall utöka denna tvångsinblandning, som pågår, med ett ytterligare kvantum, som utskottet föreslår — jag skall nu inte tala om motionerna för att inte förlänga debatten — men vilket kvantum utskottet inskränkt sig till att föreslå utökad till ytterligare 5 miljoner liter. Jag frågar mig varför och jag har förgäves sökt efter det verkliga skälet för denna utökning. Det skall nu vara för att tillgodose sulfitspritindustrien för dess goda gärning under bekymrens dagar. Men därav betingas det icke. De nuvarande priserna äro nämligen av prisnämnden så beräknade, att den vinst, som denna industri gör på nu gällande försäljningskvantitet, skall täcka naturligtvis arbetskostnader och allt vad därtill hör, med andra ord driftskostnaderna, och därtill bereda skälig tillverkningsvinst, utan dessutom ränta och amortering på alla anläggningar, som äro gjorda för ändamålet, därvid det hela är beräknat att verka på det sättet, att anläggningarna skola vara till fulla betalda på tio års tid. Att det är en verklig vinst för industrien, framgår ju bland annat därav, att industriens företrädare träget »ligga i» hos Kungl. Maj:t och även nu motionsledes i den riktningen, att man skall utöka dess avsättningsmöjligheter. Om detta vore kanske mindre att säga, så framt dessa förmåner bereddés åt hela trämasseindustrien, men så är inte förhållandet. Den tillkommer inte ens hela sulfitindustrien. Det är endast 22 fabriker i landet, som detta angår, de andra äro utestängda från möjligheten att få del av förmånerna. När det är ordnat så, som jag sagt här, att som det förefaller mig alla rimliga intressen ganska rundligt tillgodosetts, så vet jag inte, varför man skall fortsätta på en planhushållningsväg, som så vitt jag förstår är den, om jag får använda uttrycket, orimligaste vi hittills praktiserat. Det måste vara ett verkligt nödläge, om skäl skulle föreligga att ålägga motorismen denna ytterligare börda att bära. Jag frågar mig också här, hur vägväsendet i fortsättningen ställer sig. Kan man nu tänka sig, att man den 1 juli 1937 skall sätta i kraft de bestämmelser om skatt, som riksdagen beslutat? Ja, det kan man naturligtvis göra, men därav följer endast, att man ytterligare måste öka priset på sulfitsprit med 6 öre, ty inom den nuvarande prisramen är det omöjligt att tränga in dessa 6 öre i skatt. Det är alldeles klart, att industrien inte kan bära en sådan ökning, ty om det vore möjligt, skulle den nuvarande prissättningen

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)
vara alldeles barock, och så är inte fallet. Skall man uttaga denna skatt, får visserligen vägväsendet sitt, men då får också motorväsendet ytterligare en avsevärd pålaga. Jag föreställer mig, att 1937 års riksdag endast kan komma till det resultatet, att det där beslutet att taga skatt av spriten får den alldeles upphäva. Jag säger alltjämt, att jag frågar mig, om detta kan vara rimligt. Är det ett sådant nödläge, som föreligger här, att man skall ge subvention på detta sätt? Det kan det inte vara. Är det några andra verkligt vitala intressen, som motivera detta? Ja, det har framförts några skäl, bl. a. att det är så oerhört viktigt för landets bränsleförsörjning. Det är så oerhört viktigt, att man har denna reserv att tillgå ifall en tillstrypning av importen skulle ske, att man därför måste upprätthålla den här anordningen. Man skall inte överskatta betydelsen därav. Alla, som ha någon inblick i dessa ting, måste ju fråga sig, hur mycket det kan vara värt, därför att om det blir ofred i världen och i landet, så att bensinförseln strypes till, har man mycket starka skäl att befara, att vår exportmöjlighet av sulfitmassa också stoppas till, och då är den utvägen att tillgodose landet på detta sätt stängd. Dessutom är förhållandet det att de, som nu sträckt sig allra längst i kravet på användning av motorsprit, endast begärt en kvantitet, som utgör 3.6 % av hela den nuvarande bensinförbrukningen för motorändamål, och vi förstå ju, att detta inte kan spela alltför stor roll. Man har också motiverat utökningen med, att det spelar en roll genom beredandet av arbetstillfällen i landet. Jag har inte varit i tillfälle att bilda mig något närmare begrepp om vad det skulle betyda, men med någon kännedom om fabriktionsmetoderna måste jag säga mig, att 5 miljoner liters utökning av den nuvarande kvantiteten kanske skulle kunna betyda — låt mig säga — arbete för något 10-tal eller något 20-tal personer. Det blir en ganska dyr historia att skaffa arbetstillfällen på det sättet att man ålägger det allmänna en utgift, som om man räknar med nuvarande prissättning på de tillkommande 5 miljonerna liter uppgår till inemot 1 miljon kronor. Man har också sagt, att det är ett intresse för skogsägarna, särskilt i Norrland, att sulfitindustrin får stöd på detta sätt. Ja, det intresset skulle väl bestå däri, att man på denna omväg skulle bidra till höjandet av virkesprisen och skogsprisen där uppe. Nu är ju den industri, som berörs av denna sulfitfabrikation, en mycket liten del av de industrier, som äro förbundna med skogshanteringen i landet. Ingen människa kan väl påstå eller tro, att om dessa 22 fabriker ha denna favör och komma i en bättre ställning än andra, de därigenom skulle ha förmåga eller vilja att höja virkespriset för hela den övriga marknaden. Det är naturligtvis alldeles uteslutet. De skäl, som utskottet här anför, äro dock väsentligen något helt annat. Det var nämligen så, och det vill jag, att kammarens ledamöter skola ha tålmod att höra, att bevillningsutskottet 1934 i anledning av motioner, som redan då förelågo om utökning av denna spritkvantitet utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, yttrade: Utskottet erkände, att det vore angeläget, att ökad avsättning vunnnes för sulfitsprit. Utskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t, därest avsättningen av sprit för tekniska ändamål samt för motordrift ökades, komme att medgiva avsättning av större kvantitet sulfitsprit än de 40 miljoner liter för år, som då föreslogos. Nu kom sulfitindustrin för en tid sedan och vände sig i en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan att få en utökning av den tilldelade kvantiteten, därför att det visat sig, att omsättningen av sprit har ökat för tekniskt bruk i den fria marknaden och för motordrift. Den ökade användningen av sprit för tekniska ändamål motiverar också en ökning av den tilldelade kvantiteten. Denna sprit bör ha rörelsefrihet på hela området. Detta är fullt riktigt. Men de säga även att omsättningen av sprit för motorändamål har ökat, och utskottet — jag hoppas att jag inte retar min vän Hansén — har mod att fram-

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)
draga samma skäl för en utökning att även kvantiteten av den sprit som användes som motorbränsle har ökats. Ja, tacka för det, att den ökat, när riksdagen har ålagt spritcentralen att köpa in så och så mycket mera sprit för tvångsinblandning i bensin! Hur skall det då vara möjligt att förekomma en ökning? Och så säga de här i likhet med spritcentralen, att det inte visat sig några svårigheter att bli av med spriten, och detta är ett skäl. Men när bensinbolagen skola köpa bensin, få de ett åläggande av spritcentralen enligt riksdagens beslut att taga så och så mycket mera sprit. Den, som skall köpa bensin för motorändamål, *måste* köpa sprit — det måtte väl inte vara så svårt att bli av med spriten då. Detta utskottets uttalande år 1934 kan aldrig åberopas såsom ett skäl, även om det är dunkelt, för en utökning av denna spritkvantitet. Jag vill säga herrarna, att om nu kammaren eller riksdagen, som jag förutsätter kommer att ske, bifaller utskottets hemställan, kommer nästa år att medföra en tvångsinblandning av ytterligare 5 miljoner liter. Inför därpå följande riksdag kan precis med samma skäl, som utskottet och motionärerna nu anföra, sägas, att 1934 års riksdag föreskrev, att vartefter som utökningen av konsumtionen sker skulle kvantiteten utökas. Under det här året har konsumtionen ytterligare ökats med 5 miljoner liter, och detta motiverar att vi skola följa 1934 års utskott och göra en ytterligare utökning. Kungl. Maj:t har sagt åt bolagen, då de begärde att få en utökning av kvantiteten, att det kan aldrig vara möjligt, att 1934 års riksdagsbeslut hade sådan innebörd. Kungl. Maj:t använde inte de orden, men svaret innehöll det. Riksdagen kunde inte avse att den tvångsledes åstadkomna utökningen av konsumtionen skulle motivera ytterligare ökad inköpsskyldighet för spritcentralen, utan vad som avsågs måste ju vara den fria avsättningen. Kontrollstyrelsen säger detsamma, och för egen del måste jag säga, då man förebrår mig, att jag inte står vid mitt ord, eftersom jag var med om att fatta beslutet 1934. Jo, det gör jag visst! I den mån en fri ökning av konsumtionen sker, är det klart, att man skall medge en högre inköpskvantitet, men något så barockt som att man därmed skulle avse den ökning, som man tvångsledes åstadkommit, kan inte vara riktigt.

Nu ha jag och några kamrater i utskottet reserverat oss mot utskottets förslag i denna del. I ett annat avseende dela vi utskottets uppfattning och vilja biträda dess förslag. Det är ju nämligen så, att någon ändamålsenlig inblandning av sprit i bensinen icke i större utsträckning förekommer. För att man verkligen skall få nytta av det värde som spriten har som blandningsmedel i motorbränslet, förutsättes det, att man förfar på det tekniskt riktiga sättet. Efter vad som hittills uttrönts, bör blandningsprocenten av sprit i bensin röra sig mellan 25 och 30 %. Använder man den blandningen, har det visat sig, att effekten av detta motorbränsle vida överträffar den rena bensinens. Men det har visat sig besvärligt för bensinhandlarna att förfara på det viset, och därför ha de ofta gått tillväga så, att det kvantum sprit, de tvingas att mottaga av spritcentralen, stjälpas de helt enkelt i bensinen, och så har det fått bli som det velat. Detta ha de saklöst fått göra. Jag förstår, att de praktiserat den ordningen, eftersom de inte taga högre pris för bentyl som bränsle, utan samma pris för spritblandad bensin som för ren bensin. Det betyder också, att alla som köpa spritblandad bensin behöva inte betala mera än de, som köpa enbart bensin, och att alla som köpa enbart bensin till motorbränsle få hjälpa till att betala hela denna merkostnad, som tvångsinblandningen ålägger dem. Det kan ju inte bli några större belopp per liter med den omsättning, som är, det kan kanske röra sig om ett halvt öre eller något sådant, men hela beloppet rör sig dock om 4 miljoner kronor, och det är inte så betydelselöst för dem som få bära pålagan.

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)

Nu hemställer utskottet här, att Kungl. Maj:t skulle få befogenhet att ge föreskrifter om en sådan förnuftig blandning, att man utvinner något av värde, och att det hela inte förspilles, och det förslaget biträda naturligtvis reservanterna. Likaså har i utskottets betänkande påpekats, att det kan vara skäl, att prisenämnden närmare undersöker de nu gällande priserna, så att vad Kungl. Maj:t och riksdagen förutsätta som normerande vid prissättningen också verkligen följes.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att det bör observeras, att från reservanternas sida inte föreligger något önskemål att åstadkomma någon ändring i nu bestående förhållanden. Sulfitspritindustrien skall ha precis samma möjlighet till ersättning i framtiden som den nu har, dess nedlagda kostnader skola amorteras på kort tid. Det är inte alls fråga om annat. Men vi kunna inte anse det rimligt, att man fortsätter att utvidga denna tvångslagstiftningens väg då inte några slags skäl härför kunna förebringas.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till den av mig med flera avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Häri instämde herr *Larsson, Sam.*

Herr Nilsson, Bernhard: När man hör med vilken entusiasm utskottets ärade vice ordförande gick in för sitt ämne, skulle man kunna tro, att detta är en stor ekonomisk fråga för bilismen, för vägväsendet och för staten. Det rör sig visserligen här om relativt stora belopp, som också den ärade talaren nämnde, men det rör sig inte om så stora belopp, att jag inte för min del tror, att det är värt att offra, vad det kostar. Såsom herr Bårg nämnde, är priset för närvarande på bensin fritt i hamn 8 öre, och för sprit beräknas priset till 32 öre. Vin- och spritcentralen köper spriten för 29.97 öre såsom framgår av dess yttrande. Den minskade inkomst i form av skatt, som staten åsamkas på grund av att denna sprit, dessa 17 miljoner liter motorsprit — jag använder nu siffrorna för ren alkohol, medan herr Bårg använde siffrorna för normalliter, när han talade om 5 miljoner liter, som svara mot förstnämnda siffra — går staten miste om 10 öre per liter och det blir i skatt jämfört med bensinskatten 1.7 miljoner. Genom ett bifall till det nu föreliggande förslaget skulle detta belopp ökas med 250,000 kronor. Konsumenterna, det vill säga de, som använda sprit, få erlægga skillnaden mellan 18 och 32 öre, det vill säga 14 öre, eller sammanlagt 2.3 miljoner kronor, och genom bifall till detta förslag skulle denna siffra ökas med 350,000 kronor.

Innan jag går vidare vill jag påpeka, att det är icke mer än en mening om att det är lämpligt, om det nu överhuvud sedan kan genomföras, att sulfitsprit användes i så stor utsträckning som möjligt såsom motorbränsle. Om merkostnaden för spriten slås ut på allt förbrukat motorbränsle, blir merkostnaden för bensin, som den förra ärade talaren nämnde, $\frac{1}{2}$ öre per liter. Bolagen ha nämligen delat upp hela merkostnaden för sprit på hela det kvantum motorbränsle, som konsumeras. Merkostnaden har nu sjunkit till 0.45 öre. För min del är jag inte övertygad om, att bensinen skulle ha blivit billigare, även om denna inblandning ej skett. Bensinpriset är ju beroende på de beslut om detaljhandelspriset, som de stora bolagen fatta, och detta kan ju variera med ett eller ett par öre upp och ned. Merkostnaden, 0.45 öre, spelar säkert en ganska liten roll vid bestämmandet av bensinpriset. Det är andra omständigheter, som äro avgörande för detta. Vad sedan beträffar lättbentylens bränslevärde — således bränslevärdet hos denna blandning av sprit och bensin, som kallas lättbentyl — är det ju känt av alla, som använda den, att lättbentylen är värdefullare som motorbränsle än ren bensin. Undersökningar pågå för närvarande om hur stor skillnaden är, och den saken känner man inte, inte ens de tekniker, som nu

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)
 arbeta med detta, men som sagt det pågår undersökningar. Det har i utskottet talats om att mervärdet på lättbentyl skulle kunna vara 5 à 10 %. Om jag nu går ut ifrån att mervärdet är låt oss säga 8 % vid den bästa och mest effektiva blandningen, som är c:a 25 % enligt de uppgifter vi fått på avdelningen, alltså 25 % sprit och 75 % bensen, om blandningen är sådan, och man räknar med 8 % mervärde, blir mervärdet vid ett bensinpris av 27 öre 2.16 öre. Då hela detta mervärde har uppkommit genom den fjärdedel, som utgör sprit i motorbränslet, är spritens värde per liter 8.64 öre större än bensenens. Detta är en sak, som jag försökt få klarhet om i utskottet, men om man räknar med 8 % större bränslevärde å lättbentyl, kommer detta som sagt på spriten, och då är spritens värde såsom motorbränsle 8.64 öre högre än bensenens.

Den ärade talarens jämförelse, då han sätter likhetstecken mellan spritens och bensenens bränslevärde, är sålunda icke hållbar. För min del tror jag, att ifall dessa fabriker få fortsätta sin tillverkning och avskryva på anläggningsskapitalet så kraftigt, att detta kapital kan vara avskrivet på 10 år, kan det finnas möjlighet att betydligt förbilliga denna lättbentyl och därigenom övergå till att i större omfattning använda sprit som motorbränsle. Jag är alldeles övertygad om att så kommer att ske. Detta har i längden ej oväsentligt värde för skogsbruket i landet. Det nämndes av herr Bärge, att endast 22 fabriker för närvarande tillverka sprit, och att ett stort antal sulfitindustrier ej tillverka sådan, men det vore väl värdefullt, om man kunde komma därhän, att denna tillverkning så småningom kunde tagas upp även vid andra fabriker. Försäljningsvärdet för de 16.7 miljoner liter, som kontrollstyrelsen talar om, är 5 miljoner kronor för närvarande. Det är uppenbart, att även om inte denna försäljningssumma i större omfattning kommer skogsbruket eller arbetarna tillgodo, är det likväl pengar, som stanna inom landet och komma landet nationalekonomiskt sett tillgodo jämfört med om man skickar ut motsvarande belopp och köper bensen från andra länder.

Jag minns mycket väl då det gällde att besluta om elektrifieringen av statens järnvägar. Det var ju då frågan om att övergå till egna kraftkällor i stället för att köpa kol från utlandet. Man var ganska betänksam på den punkten, och till och med järnvägsstyrelsen drog i tvivelsmål, huruvida det kunde vara ekonomiskt lönande att elektrifiera bansträckan Stockholm—Göteborg. Jag är emellertid övertygad om, att elektrifieringen av statens järnvägar har visat sig vara ekonomiskt lönande, och jag är också övertygad om att i en mängd andra fall komma järnvägarna i landet så småningom att elektrifieras i större utsträckning än som kan vara ekonomiskt lönande från järnvägens synpunkt, men som är lönande från den synpunkten, att man undgår att köpa kol från utlandet. Varför skola vi inte lika väl då det gäller motorbränslet försöka att fylla vårt behov inom landet i mån som det är möjligt? Och när de svårigheter, som i början finnas, äro övervunna, kan man möjligen gå in för en ökad tillverkning och därigenom få större fördelar i stället för att köpa drivmedel för pengarna utifrån.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hansén: Herr talman! Den ärade ordföranden på bevillningsutskottets andra avdelning, herr Bärge, och jag, som äro gamla nykterister, ha råkat i motsättning här för den arma spritens skull, men vi kunna ju komma överens om, herr Bärge, att »nu ska vi vara snälla». Vi ska i varje fall inte låta spriten inverka på humöret, utan taga det i allt gemyt.

Herr Bärge gjorde en historieskrivning här, som jag i stort sett inte skall framställa stora invändningar emot. Jag vill emellertid konstatera, att herr

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)

Bärg menar ungefär så: nu har moren gjort sin plikt, nu kan han gå. Jag hyser inte den uppfattningen. Jag tror, att man från statsmakterna, från det allmännas, sida hade annan inställning, då man upptäckte, att det på det sättet var möjligt att tekniskt och ekonomiskt utnyttja avfallsluten från sulfitindustrien. Man såg en begynnande möjlighet till en stor produktion, som kunde bli landet till stort gagn, först och främst ur beredskapssynpunkt i händelse av avstängning, men också, såsom den närmast föregående talaren framhöll, för att inom landet producera en del av den stora konsumtion, som man på det här området fyller genom importen av bensin. I varje fall anser jag, att statsmakterna, då man tagit denna inställning och genom skattefrihet stimulerat utbyggandet av denna industri, åtagit sig en viss förpliktelse att se till, att industrien får fullfölja denna sin strävan så långt, att den först och främst kan likvidera de anläggningar, som ha gjorts, men också att den får tillfälle till en sådan tidrymd av teknisk fulländning för sin industri, att det måhända blir möjligt att väsentligt billigare tillverka sina produkter än vad hittills varit fallet.

Det var ju så, att denna diskussion, som vi nu här i kväll hålla och som tidigare förts i kammaren, bottnar, som den ärade avdelningsordföranden framhöll, i riksdagens beslut 1934, då man frantog denna industri rätten att jämväl sälja sprit för förtäringssändamål. Därigenom tog man från industrien möjligheten att sälja en del av sin produktion till ett pris för 95-procentig sprit å 32—34 öre medan man nu, enligt uppgifter, som jag erhållit från industrien själv, säljer motsvarande vara för 28.2 öre. Då herr Bärg i detta sammanhang gör en jämförelse mellan priset på bensin- och sulfitsprit, är denna jämförelse riktig i övrigt, men man får inte förglömma, att om industrien får 28.2 öre, tager spritcentralen 32 öre för att täcka sina omkostnader på affären. Det uppstår naturligtvis samma kostnader på bensin, vilken kostar fritt svensk hamn 8 öre, och det skall då rättvisligen läggas till motsvarande höjning, så vitt jag förstår, även på bensinen. Den utgör inte något så väsentligt, men det är klart, att det kostar att lossa och distribuera bensin också för att få ut den till distributionsställena, så att den kan tillföras konsumtionen. Det är ju emellertid en så stor prisskillnad ändå mellan båda, att den till fullo motiverar den starka invändningen, som herr Bärg på den punkten hade att göra. Nu vill jag emellertid erinra om, att jag inte kan biträda den uppfattningen, att ett bifall till utskottets hemställan skulle betyda ytterligare belastning av motortrafiken, ty det beslut, som riksdagen fattade 1934 om tvångsinblandning av sulfitsprit i bensin, togo bensinfirmorna som motiv till att höja priset med 2 öre per liter, vilket var väsentligt mycket mera än den merkostnad, som firmorna fingo sig pålagd genom att de måste inköpa den ifrågavarande kvantiteten sprit. Och även vid bifall till utskottets hemställan om en ökning av ytterligare 5 miljoner liter sprit kunna bensinfirmorna inte finna något som helst skäl för en ytterligare förhöjning. Man kan sålunda säga, att motortrafiken redan belastats med merutgifter på grund av riksdagens beslut 1934, som täcka de 5 miljonerna liter, vare sig riksdagen bifaller utskottets utlåtande eller ej.

Man kan alldeles inte hoppas, att bensinfirmorna komma att sänka bensinpriset, om riksdagen inte bifaller detta förslag, utan de fortsätta med denna höjning av 2 öre och ta sålunda ut valuta även för denna kvantitet.

Det tjänar knappast någonting till att i detalj gå in på herr avdelningsordförandens utförliga inlägg här i debatten, men jag tror inte, att man kan avfärda saken på det sätt som han gjorde, genom att påstå att här kan man inte leda i bevis att skogsägarna få mera betalt och att de komma att sysselsätta så och så många arbetare mera vid bifall till motionen, eller att det i övrigt inte skulle ha någon större ekonomisk betydelse. I verkligheten är det ju så, att

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)
förmågan hos en industri att fylla sin uppgift att sysselsätta folk, att betala dem väl, och att likaledes betala råvaran skäligt bottnar i det slutresultat, som industrien får fram av sin rörelse. Och för de fabriker, som herr Bärge ansåg vara så få, då de bara voro 22 — jag tycker det är ett aktningsvärt antal fabriker, som nu äro utbyggda för sprittillverkning — i den mån de kunna utnyttja denna avfallsprodukt med god vinst, innebär det totaliter ett förbättrat resultat av industriens verksamhet och inverkar i någon mån också på dess möjligheter att betala virket.

Jag kan nämna, att redan nu pågå åtgärder för att köpa sulfitved till norrlandsfabrikerna från södra Sverige. Det har nu gått upp för industrien, att virkestillgångarna särskilt på sulfitved äro begränsade inom de norrländska industriområdena, och man ser sig om efter råvara från annat håll. Vid dessa transporter betyder givetvis varje bråkdel av ett öre, som man kan utvinna per kubikfot, en hel del för att möjliggöra industriens tillgodoseende med lämplig råvara.

Utskottet har ansett, att ett bifall till motionen står i god överensstämmelse med 1934 års riksdagsbeslut. Man får nämligen inte förbise, att då industrien själv uppgav sin produktionsförmåga 1932 till i runt tal 40 miljoner liter, måste denna siffra ses mot bakgrunden av att industrien då stod i en djup depression, då sulfitproduktionen låg nere, och följden blev också, att man hade låga kvantiteter sulfitsprit att kalkylera med. Men sedan konjunkturen svängt och fabriker kunna köra för fullt, stiger sulfitspritmängden, och produktionen kan väsentligen ökas. Den följer, som herr Bärge anmärkte, med produktionen av sulfitmassa.

Herr Bärge gjorde den invändningen, att saken hade föga värde ur försvars- och beredskapssynpunkt över huvud, eftersom man vid en avspärning kunde förutse, att det jämväl uppkom försvarade möjligheter att sälja sulfitmassa, och att det följaktligen bleve en ringa kvantitet sulfitsprit tillverkad. Som den ärade talaren minns från diskussionen i utskottet, upplystes det ju där, att man kan tillverka sulfitsprit jämväl av sulfiten, och blir landet avspärrat, så är det inte längre kostnadsfrågan det gäller, utan frågan om man över huvud kan producera inom landet vad man behöver av de varor, man inte kan få utifrån. Därpå ha vi så talrika exempel från krigsåren, att vi säkert alla ha dem i friskt minne.

Det är visst inte säkert, att vi i en sådan situation behöva stanna vid att endast utnyttja sulfitluten. Vad som enligt min mening har största värdet är, att man har den tekniska apparaten till förfogande och i sådan funktion, att man har den färdig och kan utnyttja den såsom situationen kräver och möjligheterna ge vid handen.

Med hänsyn till dessa omständigheter synes det mig, att man har goda skäl att bifalla vad utskottet föreslagit. Jag vill inte riva upp någon debatt, och det är ju alltid ömtaligt att såsom norrlänning ständigt tala om norrlandsfrågornas motsättning mot andra intressen. Men jag vill erinra om, att då detta beslut fattades 1934, tillät jag mig redan reagera, emedan jag befarade att detta beslut, som fattades för att tillgodose potatisodlarna i Skåne, skulle i mer eller mindre hög grad gå ut över norrlandsindustrien, och jag tror mig kunna säga, att jag fått en viss bekräftelse på det. Jag tror, att det är en billig begäran från min sida som norrlänning, att vi få ett tillmötesgående svar från representanterna från andra landsändar, eftersom vi som norrlänningar underlåto att reagera mot den hjälp åt jordbruket, som då genomfördes och i viss mån genomfördes på bekostnad av denna norrlandsindustri.

Ja, herr talman, jag skall åtminstone inte för närvarande förlänga debatten. Jag har velat ge mitt bidrag till att göra debatten så kort som möjligt.

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)

Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan, som jag anser inte går någons intresse för nära, men vara av väsentligt värde för den industri, det här gäller.

I detta anförande instämde herrar *Tjällgren, Asplund, Hjalmarsson* och *Oscar Ericson*.

Herr Velander: Herr talman! Det var den ärade avdelningsordföranden, som uppkallade mig. Han lämnade en uppgift, som, om den vore riktig, inte skulle vara utan betydelse för bedömning av denna fråga. Han säger, att det nu är ifrågasatt, att sulfitspritindustrien skall tillförsäkras avsättning för ytterligare 5 miljoner liter sulfitsprit till motorbränsle och så undan för undan för varje år. Det är en fullständigt felaktig uppgift av herr Bårg, och det förvånar mig, att han kan lämna den uppgiften, eftersom han varit ordförande å bevillningsutskottets andra avdelning, där denna sak ventilerats. Det är nämligen så, att därest sulfitspritindustrien nu erhåller den utökning av kvantiteten sulfitsprit, avsedd att användas till motorbränsle, som utskottet föreslagit, skall frågan om sulfitspritindustriens avsättningsförhållanden i fortsättningen endast röra sig om den myckenhet sulfitsprit, som må kunna vinna avsättning för tekniska och därmed jämställda ändamål. Att sulfitspritindustrien varit intresserad av att erhålla ökad avsättning för sulfitsprit till motorbränsle, står i samband med 1934 års riksdags beslut, som herr Bårg också varit med om att formulera och däri det göres uttalanden om att den då fixerade kvantiteten inte var bestämd en gång för alla utan kunde komma att utökas i den mån möjlighet till avsättning förelåg. Men, som sagt, meningen är nu att komma ifrån det av 1934 års riksdag mycket oklart formulerade löftet om ökad avsättning av sulfitspriten, i vad avser motorändamål.

Jag skall inte fortsätta diskussionen i denna fråga, vars dimensioner icke motsvara den uppmärksamhet, som ägnats densamma. Jag vill dock säga, att visst är den av stor vikt för industrien, ty det ligger jämväl i industriens intresse att få ned priset, och ju större myckenhet sprit, industrien får avsättning för, desto lägre kommer priset att ställa sig, och sulfitspritindustrien skall ju enligt de bestämmelser, som reglera prissättningen, inte få tillgodoräkna sig någon handelsvinst. När fabrikerne äro slutamorterade enligt den plan, som i sådant hänseende är fastställd, avseende en tidrymd av 10 år, kommer detta pris väl och ytterligare att sjunka.

Herr talman, jag tillåter mig alltså instämma i det yrkande, som tidigare gjorts om bifall till utskottets hemställan.

Herr Tham, Vollrath: Herr talman! Här ha nu flera talare den ena efter den andra uppträtt, och alla ha kastat sig över herr Bårg, men herr Bårg kan vara övertygad om att alla i denna kammare med uppmärksamhet ha lyssnat till herr Bårgs mycket sympatiska och sakrika anförande, och jag vill säga, att historiskt sett var det också mycket korrekt hållet.

Herr Bårg framhöll, att statsmakterna under gångna år uppmuntrat motorspritindustrien, och det är en sanning, som vi måste erkänna. Samtidigt ha ju även statsmakterna varit med om en mera åtstrypande åtgärd beträffande motorspritindustrien genom beslutet att sulfitsprit inte fick avsättas för förtäringssändamål, något som beslöts för två år sedan. Samtidigt som detta beslut fattades, beslöt även riksdagen att distributionen av motorsprit skulle ske genom Vin- och spritcentralen. Sulfitspritsfabrikerne ha sålunda ingen som helst möjlighet att själva försälja sin vara, utan det skall ske genom Vin- och spritcentralen, och i detta sammanhang framhölls, att den kvantitet som skulle vara lämplig för distribution denna väg höll sig omkring 50 mil-

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)
 joner liter. Beslutet blev emellertid, som nyss sades, 40 miljoner liter, samtidigt som bevillningsutskottet och även herr Bårg här i kammaren framhöllo, att Kungl. Maj:t ju hade en viss klar befogenhet att i mån av behov rekvirera och utöka denna kvantitet utöver de 40 miljonerna liter. Vad motionärerna nu begära i detta fall är just ett uppfyllande av denna tanke, som bevillningsutskottet haft och som även under diskussionen delats här i kammaren, tanken att kvantiteten skall få utökas över de 40 miljoner liter. Detta torde vara så mycket mer av nöden påkallat, som sulfitspritfabrikernas lager av sulfitsprit enligt utskottsutlåtandet uppgår till 20 miljoner liter. Såvitt jag har rätta siffror för dagen, är det dock 25 miljoner liter. Om avsättningen icke förbättras, blir ju följden den, att den ena fabriken efter den andra får lov att slå igen. De ha icke lagerutrymmen. Det skall ju lagras i cisterner, och det är en rätt dyrbar historia. För lagring utöver en viss kvantitet ha de icke rum för produktionen.

Herr Bårg framhöll, att statens stöd för denna motorspritindustri, denna sulfitspritindustri är en kvarleva från kristiden och att det kanske är på tiden, att man går in för en annan politik därvidlag. Uppoffringen för staten rör sig om flera miljoner, närmare siffran 4 miljoner, men samtidigt kan påpekas, att kontrollstyrelsen har uträknat, att den uppoffring, som staten gör och som skall fördelas på hela bensinimporten, uppblandad då i någon mån med denna sulfitsprit, uppgår till knappt $\frac{1}{2}$ öre per liter. Det framhölls av en talare, att denna lilla prisförhöjning av $\frac{1}{2}$ öre per liter ju är en obetydlighet i förhållande till konjunkturfluktuationerna. Bensinpriset varierar upp och ned. Ibland är det dyrare, ibland billigare, och $\frac{1}{2}$ öre spelar en liten roll i förhållande till de många ettöringar, som här kunna komma i fråga. Den uppoffring, som svenska folket får göra för att skydda staten från förluster därvidlag, fördelad på den förbrukade motorspriten och bensinen, är ju en beskattning, som icke kännes nämnvärt och sålunda bör kunna bäras av svenska folket.

Herr Bårg frågade, om det föreligger något nödläge, som gör, att man skall på det sättet uppmuntra sulfitspritindustrien. Nej, det gör det ej. Intet nödläge föreligger, men å andra sidan äro ju sulfitspritindustrien och cellulosa-fabrikerna helt beroende av statens goda vilja, ty de ha icke rätt att sälja en enda liter själva utan äro hänvisade till Vin- och spritcentralen, och kan icke Vin- och spritcentralen taga emot spriten, blir den osåld, och då stå de där. Det skulle vara en sorglig utveckling av allt detta, om sulfitspritindustrien, som ursprungligen har kommit till stånd tack vare vetenskapens och teknikens samarbete och understötts av statens goda hjälp, skulle få stanna och slå igen på den grund, att man inte vill använda detta driftmedel, som bevisligen har en god effekt. Det skall vara ett visst förhållande mellan motorspriten och bensinen, som flera talare redan omnämnt, och detta förhållande, ungefär 25 procent, gör, att i den mån konsumtionen och importen av bensin ökas, så är man i behov av ökade kvantiteter motorsprit för att kunna upprätthålla denna proportion. Det är ju det, som är olyckan, att genom den otillräckliga tilldelningen av motorsprit, har proportionen motorsprit i förhållande till bensin icke blivit den rätta, utan denna vara, som kallas i handeln för lättbentyl, har fått en procenthalt sprit, som varit för liten. Nu skulle detta rättas till gagn för såväl motorspritindustrien som för automobiltrafiken.

Till sist vill jag säga, att om icke kvantiteten motorsprit utökas i rimligt förhållande till bensinimporten, således kommer upp till 50 miljoner liter och kanske en vacker dag något över detta, blir följden, som jag tidigare sagt, att motorspritfabrikerna få lov att slå igen, och vad händer då? Jo, i den mån sulfitspritfabrikernas tillverkning av motorsprit upphör, uppstår en viss ar-

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)
betslöshet. Det är ju en hel del folk, som sysselsättes i denna industri. Inte så många, men vi kunna i alla fall räkna dem i hundratal. De skulle bli utan arbete. Men det är något annat, som är ännu allvarligare. Sulfitlutarna, som genom spritfabrikernas tillgodogörande av dem neutraliseras, innan jäsningsprocessen börjar, och som nu skickas ut i vattendragen, såsom neutraliserat avfall, förorsaka ingen skada på fisket. Skulle nu däremot sulfitspritfabrikerna stoppa, vilket ju staten kan åvägabringa genom att neka mottaga motorspriten, då måste sulfitluten skickas ut i vattendragen onneutraliserad och förorsaka obehag för de närboende och skada fisket.

Jag ber, herr talman, med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Björnsson**: Herr talman! Jag vill till en början ansluta mig till den uppfattningen, att det är statens moraliska förpliktelse, eller vad vi skola kalla det för, att honorera sådana företag, som ha tillmötesgått statens önskemål eller krav på att skapa ersättningsprodukter under en kristid, och att det således kan vara rimligt, att staten här sörjer för att de anläggningar, som under kristiden gjorts för att få fram motoralkohol, bli på ett hyggligt sätt amorterade. Vidare skall jag också villigt medgiva, att det motorbränsle, som man får genom blandning av alkohol och bensin, i varje fall då det gäller motorernas sätt att arbeta, har bestämda företräden framför ren bensin beträffande ett flertal motortyper. Jag tror däremot icke, att man just kan förmärka så värst mycket av något större bränslevärde. Men om man nu ser saken så, att genom den kvantitet motorsprit, som folk tvingas att köpa enligt tidigare riksdagsbeslut, dessa spritfabriker ha fått full ersättning för räntor och amortering i och med den kvantiteten, så är denna förpliktelse därmed fylld.

När jag läste igenom utskottsutlåtandet, blev jag vid första genomläsningen angenämt överraskad på grund av två saker, som fanns i det. Den ena var, att jag läste det på samma sätt som herr Velander ville att det även i fortsättningen skall läsas, men som jag icke nu, när jag läser noggrannare, kan läsa det, nämligen att man säger så här: Vi skola tillåta 2.5 miljoner hundraprocentig motoralkohol till utöver vad som tidigare medgivits från statens sida, och så är det slut. — Så står här icke. Man har helt enkelt icke tillräckligt tydligt sagt ifrån, att de argument, som motionärerna använda, alldeles icke äro hållbara. Jag uppfattade det nämligen på det sättet, att utskottsmajoriteten ville på det sättet honorera ett, som herr Velander mycket riktigt kallade det, oklart skrivet och i hastigheten givet halvt löfte om att man skulle få lov att öka kvantiteten, om det skulle visa sig, att den ökade kvantiteten kunde vinna avsättning för tekniskt bruk.

Nu säger man i motionen, att det går att öka avsättningen av motoralkohol. Ja, visst, det går utmärkt, när staten bara säger till bensinimportörerna: För att ni överhuvud skola få importera, skola ni köpa upp så och så mycket motoralkohol, och ni få naturligtvis exportera den eller blanda in den i spriten. Men det är icke den sortens efterfrågan, som det talas om i föregående års riksdagsbeslut, utan det skulle ju vara en kommersiellt motiverad ökning av efterfrågan, som man där efterlyste, den efterfrågan, som finnes beträffande annan s. k. teknisk sprit. Således har man efter min uppfattning i utskottets utlåtande ej tillräckligt tydligt sagt ifrån: Dessa 2.5 miljoner liter ha vi nu lagt till den gamla kvantiteten för att honorera ett i hast tillkommet löfte, och vi vilja också säga tydligt ifrån, att det här, som vi nu tala om, icke är en ökad efterfrågan av kommersiell natur, som betingas av varans högre värde eller lägre pris. Således, jag korrigerar mig själv, när jag läst bättre igenom det, och jag skulle önska, att utskottsmajoriteten tagit litet mera bestämt avstånd från de tankebanor, som i detta avseende finnas i motionen.

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)

Sedan var det en annan omständighet, som gjorde, att jag för min del ändå tyckte, att det inte var så farligt, det var när jag på sid. 9 läste: »Vad angår priset å sulfitspriten» o. s. v. Genom det pris, som nu sättes på motoralkohol, få spritfabrikerna full ränta och amortering på anläggningarna. Då är det klart, att om man räknat detta på en omsättning av 40 miljoner liter — jag räknar normalliter, det är bekvämare — och om man då höjt detta med 5 eller 10 miljoner liter, så blir kostnaden för den nytillkomna produktionen icke så stor som för bottentillverkningen. Det blir ju endast de löpande kostnaderna, och i själva verket tror jag, man kan säga, att de löpande kostnaderna ligga vid ungefär hälften av det pris, som spritfabrikerna få. Således dessa 2.5 miljoner liter skulle, om man förutsätter, att bottenproduktionen säljes till nuvarande pris, kunna säljas till någonting sådant som 12 eller 13 öre billigare än den tidigare produktionen. Jag fattade, att utskottet hade menat, att man skulle taga hänsyn till detta, när man satte priset för en ökad totalproduktion, och det är sannolikt meningen, men jag har ej hört detta framhållas på något sätt i kväll, och jag blev särskilt ledsen, när jag hörde herr Nilssons i Landeryd som vanligt ytterst sympatiska argumentering för utskottets förslag. Han räknade nämligen med att det i fortsättningen också skulle bli 1932 års pris. Han hade således glömt detta villkor. Herr Nilsson i Landeryd sade ju — och detta är till nackdel för hans egen argumentering, ingen förebråelse från min sida — att det blev ungefär $\frac{1}{4}$ miljon, som vi skulle beröva vägväsendet, ungefär 250,000 kronor, som motoristerna skulle betala.

Men priset per liter bör ju enligt utskottsutlåtandets ordalydelse sänkas, varför säkra kalkyler för framtiden icke kunna göras. Det enda säkra är, att man från vägväsendet tager 250,000 kronor. Då vill jag säga, så här mer i förbigående, att när man talar om att det skulle bli arbetslöshet, om man icke låter sprittillverkningen stiga, så är det kanske sant, men å andra sidan, om man låter vägväsendet få denna $\frac{1}{4}$ miljon, skapas det också arbetstillfällen, och frågan är, om det icke skapar mera ökning i arbetstillgången, än om man tilldelar det åt ett fåtal sulfitspritfabriker. Jag tycker också, att när man går utöver detta, som herr Bårg utvecklade, så gör man sig skyldig till en ganska stor orättvisa mot de sulfitfabriker, som icke ha sådana här anläggningar. De få ju reda sig på egen hand.

Nu skall jag tillåta mig framföra en tanke, som gör, att jag, om det inte är något alldeles väsentligt fel i den tankegången, tycker, att den reservation, för vilken herr Bårg talade, är avgjort mycket bättre än utskottets utlåtande. Det förhåller sig så, att spritfabrikerna för närvarande icke kunna finna avsättning för motorändamål av mera sprit än 33 miljoner liter. Utskottet har sagt, att det är angeläget att, om det visar sig, att det blir större kommersiell efterfrågan på teknisk sprit eller motorsprit, spritfabrikerna få tillåtelse att öka sin tillverkningskvantitet, och det har jag ingenting att invända emot. Nu har ju denna koncern av spritfabriker, som finnes i landet och som bildat försäljningsbolag, möjlighet att gå och animera bensinimportörerna ungefär på det sättet: Om ni vilja köpa mer sprit, så kunna vi taga på oss en del av de kostnader, som ni få betala till Vin- och spritcentralen. Vi få lov att sälja mer och kunna ge er 10 öres prisreduktion eller något dylikt. På det sättet skulle de väl kunna få avsättning, om överhuvud de löpande kostnaderna, alldeles bortsett från hela kostnaden för anläggningen, äro sådana att de kunna konkurrera, icke med 8-örespriset, utan med priset på beskattad bensin, alltså med 18-örespriset. Jag vill på det livligaste rekommendera, att man tvångsreglerar inblandningen, så att man verkligen kan ordna det så, att en köpare av lättbentyl kan vara förvissad om att han alltid kan få ungefär samma produkt — naturligtvis utan petitesser — som alltid håller sig vid en standardkvalitet.

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)

Detta aktiebolag, som säljer sulfitsprittfabrikernas produkter, kan ju rent av självt uppträda som bensinimportör. Vi fingo icke monopol på den importen, som herrarna minnas.

När herr Hansén säger, att utskottets förslag icke skulle vålla någon nämnvärd kostnad för bensinköparna nu, därför att bensinhandlarna höjde sitt pris med 2 öre per liter, när de fingo besked, att de skulle öka inblandningen av sprit i bensinen, trots det att denna inblandning icke motiverat mer än något tiondels öre, vill jag säga, att jag hört en annan förklaring, nämligen att bensinhandlarna höjde sitt pris med 2 öre litern, när de blevo övertygade om att det icke var någon fara för statsmonopol längre på grund av att kampanjen mot monopolutredningen tagit sådan intensitet, att man kunde anse dessa planer avskrivna. Då kände de sig lugna och kunde börja driva sin monopoltaktik. En höjning med 2 öre per liter är ju fullkomligt fantastisk gentemot den höjning, som vore motiverad av spritinblandningar. Men det ändrar naturligtvis ingenting i den ståndpunkten, att man icke skall, även om det således icke betyder så mycket detta pristillägg i förhållande till de fluktuationer, som betingas av världsmarknaden, med eller utan monopolistiska ingripanden från dessa stora truster, resonera så lättvindigt, att det inte betyder något, om staten dessutom lägger på litet grand, utan det blir snarare en anledning, att man får försöka få ordning på dessa privata monopol på området. Där skulle Aktiebolaget Skattefri sprit kunna göra en fosterländsk gärning genom att uppträda som bensinimportör och se till att genom reklam få i gång en regelbunden förbrukning av lättbentyl. Det tycker jag är en utväg, som skulle tilltala norrlänningarna i hög grad, ty då behöva de icke varje år komma hit med motioner, som innehålla, om jag så får säga, för mycket »norrländsk» motivering.

Sedan vill jag säga, herr talman, att jag fruktar, att man icke i sulfitspriten har fått ett material, som kan i någon nämnvärd grad lösa vårt motorbränsleproblem i händelse av avstängning. Man hör ju, att denna lilla, lilla bråkdel av bensinkonsumtionen, som kan ersättas med sulfitsprit, har tagit all den sulfitsprit, som kan framställas vid dessa 22 fabriker, vilka ha färdiga anläggningar. Skall man kunna lösa problemet om ett ersättningsbränsle, tror jag att man får ge sig ut på andra vägar, där tillgången på råvara är riklig och framför allt säkrad. Herr Forssell har ju talat om hur man skulle så småningom kunna göra furusocker, alltså göra socker av ved. Det är socker, som förjäses till motorsprit. Nu är nog det där furusocket mera ett sockerpatent än patentsocker tills vidare, men det är ju möjligt, att herr Forssell så småningom kan se till, att det verkligen blir billigt socker. Jag är emellertid inte säker på att det skulle vara orimligt, om man hade säker avsättning i stor skala för sådant socker, som jag tills vidare måste räkna med icke passar till konsumtion omedelbart, att man då skulle få ett bränsle, där man åtminstone hade säker tillgång till råvaran och icke vore beroende av en huvuddrift, som begränsar tillgången på sulfitsprit.

Ett annat sätt har man naturligtvis i behandlingen av träkol efter de metoder, som föreligga tekniskt utarbetade (jag menar då med »tekniskt» icke ekonomiskt, fastän man kanske borde inlägga även den innebörden i uttrycket); alltså att hydrera kol eller möjligen genom någon process gå direkt från ved som råvara till ett sådant kolvätehaltigt motorbränsle.

Jag tror alltså, herr talman, att vi skulle göra mycket mera gagn för vår försvarsberedskap och säkerligen skaffa lika mycket arbete, om vi, sedan vi på ett hyggligt sätt ha honorerat statens förpliktelser gentemot de gamla ägarerna av kristidsanläggningarna för sulfitsprittillverkning, använde de här pen-

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)
garna till en försöksverksamhet, som toge sikte på ett större mål på detta område, ett mål, som, om man kan nå det, skulle på ett helt annat sätt lösa frågan om vårt motorbränsle i händelse av avstängning, än vad sulfitspriten någon sin kan göra.

Herr talman! Då, såvitt jag kan förstå, det finnes en möjlighet för våra sulfitsprittfabriker att redan nu sälja en ökad produktion till precis det pris de överhuvud taget kunna komma ned till, när anläggningarna äro helt amorterade, och man således varken behöver räkna med amortering eller räntor, så böra de få försöka att på egen hand genom kommersiell efterfrågan skapa den avsättning, som de här begära att staten skall belasta vårt vägväsende och våra bilister med. Vill man offra statsmedel på detta område, skall man enligt min mening göra det på ett helt annat sätt, än som här föreslås. Jag kan inte förstå annat än att en väsentlig del av de merkostnader, som man här ålägger vägväsendet, ej få annan verkan än en något ökad utdelning på aktierna i ett visst begränsat antal sulfitfabriker, och det tycker jag inte är ett giltigt ändamål.

Jag ber således att få förorda bifall till den reservation, för vilken herr Bårg här har pläderat.

Herr **Hansén**: Herr talman! Jag är herr Björnsson tacksam för att han påtalade, att jag icke yttrade mig om prisfrågan. Han påtalade icke den omständigheten, att utskottet ej tillräckligt klart yttrat sig i den frågan. När jag första gången yttrade mig, hade jag för avsikt att fastslå, att det enligt min mening för denna industris egen framtid är oundgängligen nödvändigt, liksom det också är ett allmänt intresse, att allt, som möjligen kan göras, göres för att kraftigt nedbringa priset. Ty däri vill jag ge reservanternas och den siste ärade talaren rätt, att det går icke i längden att utveckla denna industri, om prisskillnaden skall vara lika stor som den för närvarande är. Jag är sålunda alldeles ense med den siste ärade talaren, att detta kräver ovillkorligen det allmänna intresset såväl som industriens eget intresse, därest den i en framtid, som herr Björnsson sade, sedan anläggningarna amorterats, med teknikens hjälp skall komma ned till väsentligt lägre pris än det, som för närvarande råder.

Vad sedan beträffar anledningen till prisstegringen på bensin, byggde jag mitt uttalande på de uppgifter jag fått. Herr Björnsson tror, att anledningen var, att det icke blev monopol. Skulle detta vara riktigt, har det sålunda fastslagits, att den merbelastning, som detta medförde, icke föranledde någon prisstegring alls, och följaktligen har man ingen anledning att förvänta någon prishöjning av de 5 miljoner liter, som det är fråga om.

Det är endast detta, som jag velat tillägga. Jag skall givetvis icke fortsätta debatten.

Herr **Bårg**: Herr talman! Endast en kort replik till herr Velander.

Herr Velander uttalade sin förvåning över att jag, som satt med i avdelningen, när frågan behandlades, skulle uttalat mig som jag gjort på en viss punkt. Det gällde mitt yttrande, att om 1934 års beslut i denna fråga, nämligen åstadkommandet av tvångsinblandning med därav naturligen följande ökning av konsumtionen, anföres såsom ett skäl för den utökning, som nu föreslås, kan man med lika starkt fog ett annat år åberopa effekten av det beslut, som nu kommer att fattas, för en ytterligare utökning. Jag tillät mig inte spå, vilket som kommer att ske, men jag säger, att det ena motivet måste betraktas som likvärdigt med det andra, och det är denna orimlighet jag påtalar.

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)

Jag ber dessutom att få säga herr Velander, att då herr Velander ställer sig undrande över att jag kunde uttala mig på detta sätt, då jag visste vad utskottets avsikt var, så står jag förundrad inför denna herr Velanders undran. Saken är ju den, att en av kamraterna i avdelningen till en början höll mycket strängt på, att riksdagen vid fattandet av beslut i frågan skulle säga ifrån: »Nu skola ni få en utökning med 5 miljoner liter, men sedan skall det vara slut med det.» Så var förhållandet, men, som herr Björnsson mycket riktigt anmärkte, icke ett spår av detta återfinnes i betänkandet, och om det finnes någonstans, skulle jag önska, att herr Velander ville påpeka det. Man har i stället anknutit utökningsskålet till 1934 års beslut, som tolkas på det viset, att allteftersom konsumtionen stiger, skall man medge ytterligare utökning för sådan konsumtion, och så säger man här, att en på detta sätt vidtagen höjning av inköpskvantiteten av sprit för tekniska ändamål etc. Det är allt som jag kan läsa ut som spärr, och det är ingenting. Om jag därför skulle uttala någon undran, skulle det vara den, att icke de, som i likhet med herr Velander tyckas ha den uppfattningen, att meningen med detta beslut är att medge utökning med 5 miljoner liter, men att det sedan skall vara stopp, icke ha sagt ifrån detta.

Herr Velander och herr Nilsson i Landeryd kunde ju komma överens om, vem av dem som har rätt, då herr Nilsson i Landeryd här kraftigt betonar, att han anser önskvärt, att detta förfarande utvecklas i mycket större skala än som nu ifrågasättes. Jag skulle ändå tro, att med hänsyn till det motstånd, som detta försök har rönt i år, man från denna industris sida väntar åtminstone några år, innan man yrkar på en ytterligare utökning. Men inte finnes det någon spärr given i betänkandet.

Jag skall sluta, herr talman, med att till herr Hansén be att få säga, att det har varit få förslag till stöd för Norrland, som jag icke har biträtt. Det betyder inte mer än en röst, men jag har visat min goda vilja. Och om det i fortsättningen skulle fordras en eller annan åtgärd, som är rimlig, för att stödja Norrlands intressen, så tror jag att det är rättfärdigt att gå med därpå. Men den här sortens stöd åt Norrland underkänner jag.

Jag vill till sist säga, att trots att jag i mitt förra anförande så tydligt yttrade, att jag är på det klara med att man icke skall göra någon ändring i nu gällande förhållande, som tyckes vara det egentliga syftet med det, har det såväl av den ene som den andre, och nu sist av herr Tham sagts, att om man icke går utskottet till mötes, kommer industrien att läggas ned, och då slår man ihjäl den. Men jag tillåter mig bestämt påstå, att om dessa 22 fabriker alltjämt få fortsätta med den prissättning och den omsättning, som de nu ha, komma de sannerligen icke att slå igen. Det är ingen hemlighet, att även andra sulfittfabriker, som icke ha inrättats för spritförsäring, mycket intresserat spekulera på att också få göra sådana anläggningar. Då är det icke en så dålig affär, att man behöver riskera, att de nuvarande arrangemangen ta slut.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Velander: Herr talman! Eftersom jag blev anmodad av herr Bärge att ge anvisning på, varest i bevillningsutskottets betänkande det fanns uttalat, att avsikten verkligen var, att sulfitspritfabrikernas avsättning av sprit för motorändamål skulle bli maximerad genom ett bifall till utskottets föreliggande förslag, skall jag efterkomma denna anmodan. Uttalandet finnes på sid. 9 i utskottsbetänkandet i det stycke, som börjar med orden »En ökning i enlighet med» etc. Om man ser på det närmast föregående stycket, konstateras där det år 1934 gjorda uttalandet, att vid prövning av sulfitspritin-

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)
 dustriens avsättningsförhållanden skulle en ökning av kvantiteten kunna ifrågakomma även för motorändamål. Samtidigt uttalar utskottet, att vid övervägande av spørsmålet hur stor den ökningen lämpligen bör bli, utskottet stannat vid en siffra av 5 miljoner liter i anslutning till ett uttalande av kontrollstyrelsen, och därefter heter det i det av mig nyss åberopade stycket: »En ökning i enlighet med nu angivna grunder innebär sålunda att, därest man fortfarande räknar med samma kvantitet sprit för tekniska ändamål som förut angivits, spritcentralens totala inköpskvantitet av sulfitsprit för tillverkningsår från och med den 1 oktober 1936 komme att utgöra 50 miljoner liter eller samma kvantitet, som föreslagits i vissa av de vid 1934 års riksdag väckta motionerna.» Och sedan fortsätter utskottet: »I den mån spritcentralens inköpsbehov av sprit för *tekniska ändamål* ökas» etc.; observera att här icke talas om *motorändamål*. Detta uttalande är, såvitt jag förstår, fullt klart och det borde vara så mycket klarare för den som i likhet med herr Bärge deltagit i utskottets handläggning av denna fråga, då utgångspunkten där redan från början var, att man skulle söka åstadkomma ett bättre utgångsläge än det, som skapades genom 1934 års riksdags oklara formuleringar.

Det är ännu en sak, som jag skulle vilja beröra, medan jag har ordet. Det har här talats om att den efterfrågan, som nu föreligger på lättbentyl i marknaden, är konstlad, eftersom Kungl. Maj:t äger föreskriva, i vilken utsträckning bensinförsäljarna ha att övertaga motorsprit. Detta är alldeles riktigt. Jag menar också, att efterfrågan är konstlad, men den omständigheten säger i och för sig ingenting om, hur efterfrågan skulle ställa sig vid en mera fri marknad. Med hänsyn till det väsentligt ökade bränslevärde, som lättbentylens representerar, kan det mycket väl hända, att densamma skulle röna efterfrågan i ungefärligen samma utsträckning som för närvarande, trots att priset sattes något högre.

Herr Bärge: Herr talman! Jag vill bara skynda att konstatera, att herr Velander här gjort sig till tolk för avdelningens och utskottets verkliga uppfattning på denna punkt och att detta blir fört till dagens protokoll, så att vi icke ett annat år behöva tvista om vad meningen är med nu ifrågavarande betänkande och beslut såsom man tvistar om 1934 års beslut. För min del är jag tacksam att jag fick tillfälle höra detta, men jag skulle varit ännu mera tacksam, om det även hade skrivits ut. Jag är dock livligt övertygad om att denna tolkning näppeligen kommer att stå obestridd i andra kammaren.

Herr Hansén: Herr talman! Jag skulle bara i korthet vilja säga herr Bärge i anslutning till hans näst föregående anförande, att jag självfallet icke avsiktligt riktat någon beskyllning mot honom för en »norrlandsfientlig» ståndpunkt i frågan. Jag är tvärtom fullt övertygad om att hans ställningstagande bygger på sakliga grunder och icke har ett spår annat än med saken att skaffa.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bärge i Katrineholm m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Bärge, Anders, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m. (Forts.)

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 44.
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bärq i Katrineholm m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som vill rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av väckt motion angående beskattningen av bensin och övriga petroleumprodukter, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle bland två gånger bordlagda ärenden främst uppföras bevillningsutskottets betänkanden nr 46—49, därefter andra lagutskottets utlåtanden nr 54 och 55, vidare första lagutskottets utlåtande nr 51 och sist andra lagutskottets utlåtande nr 58.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.48 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
